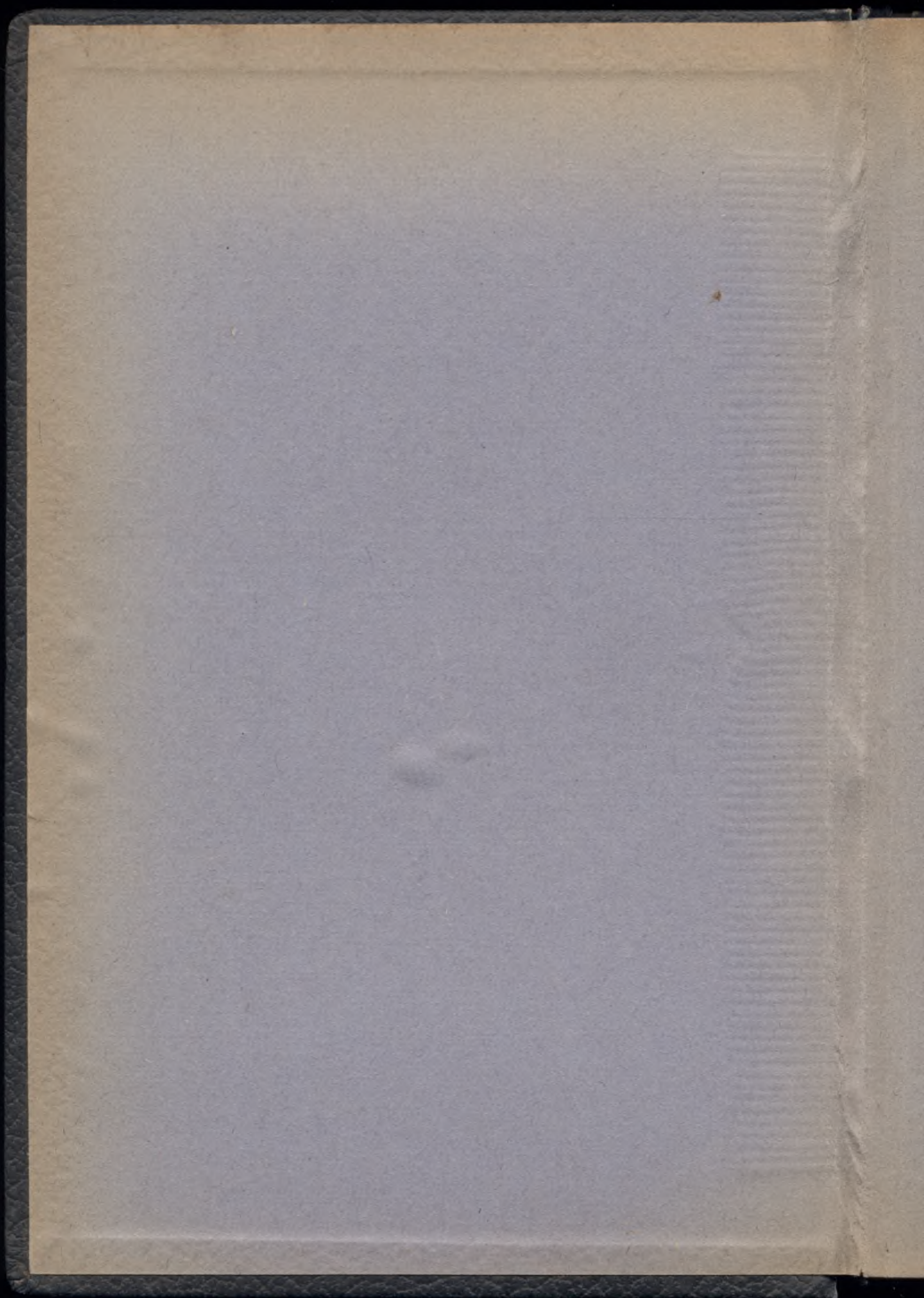
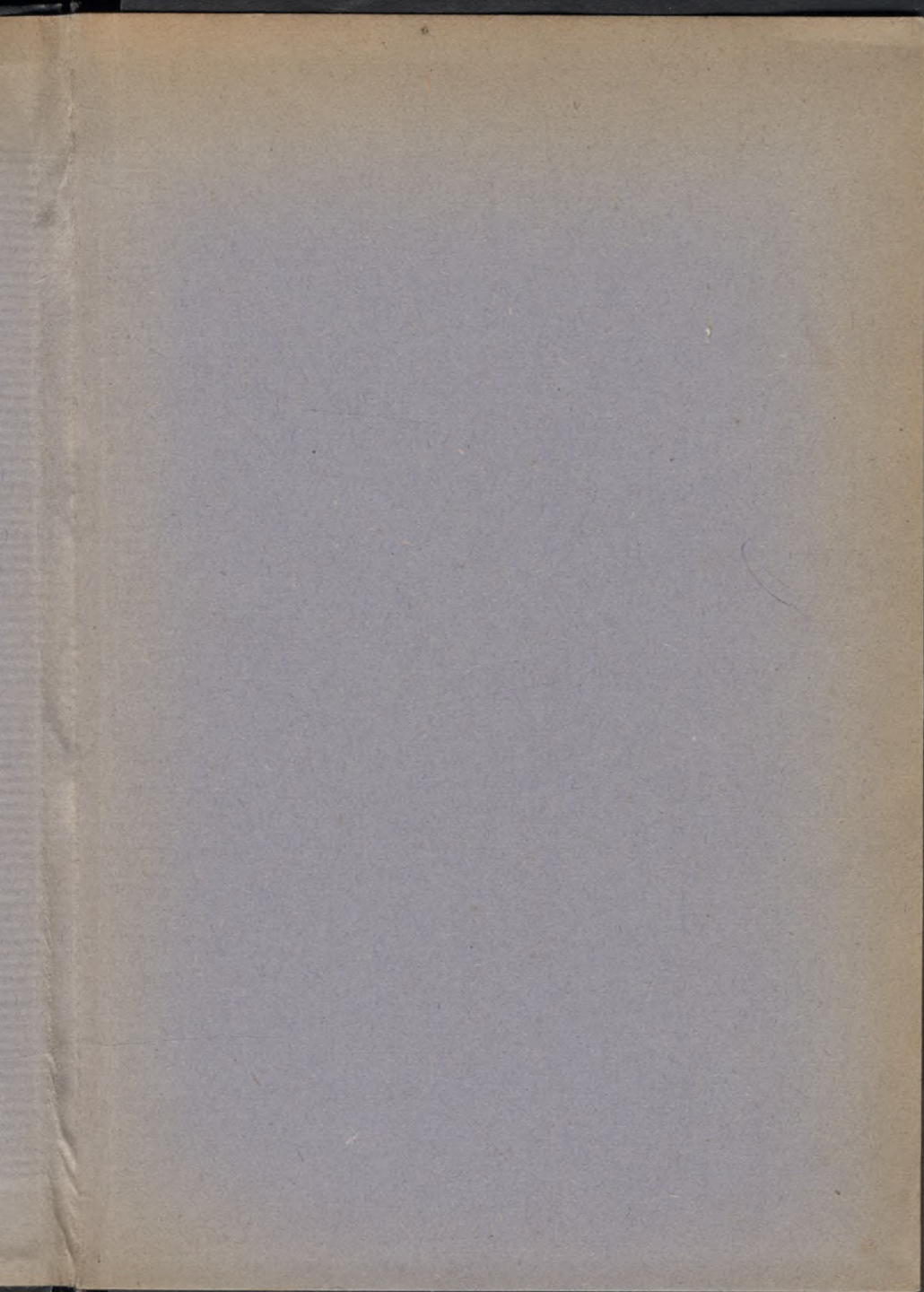
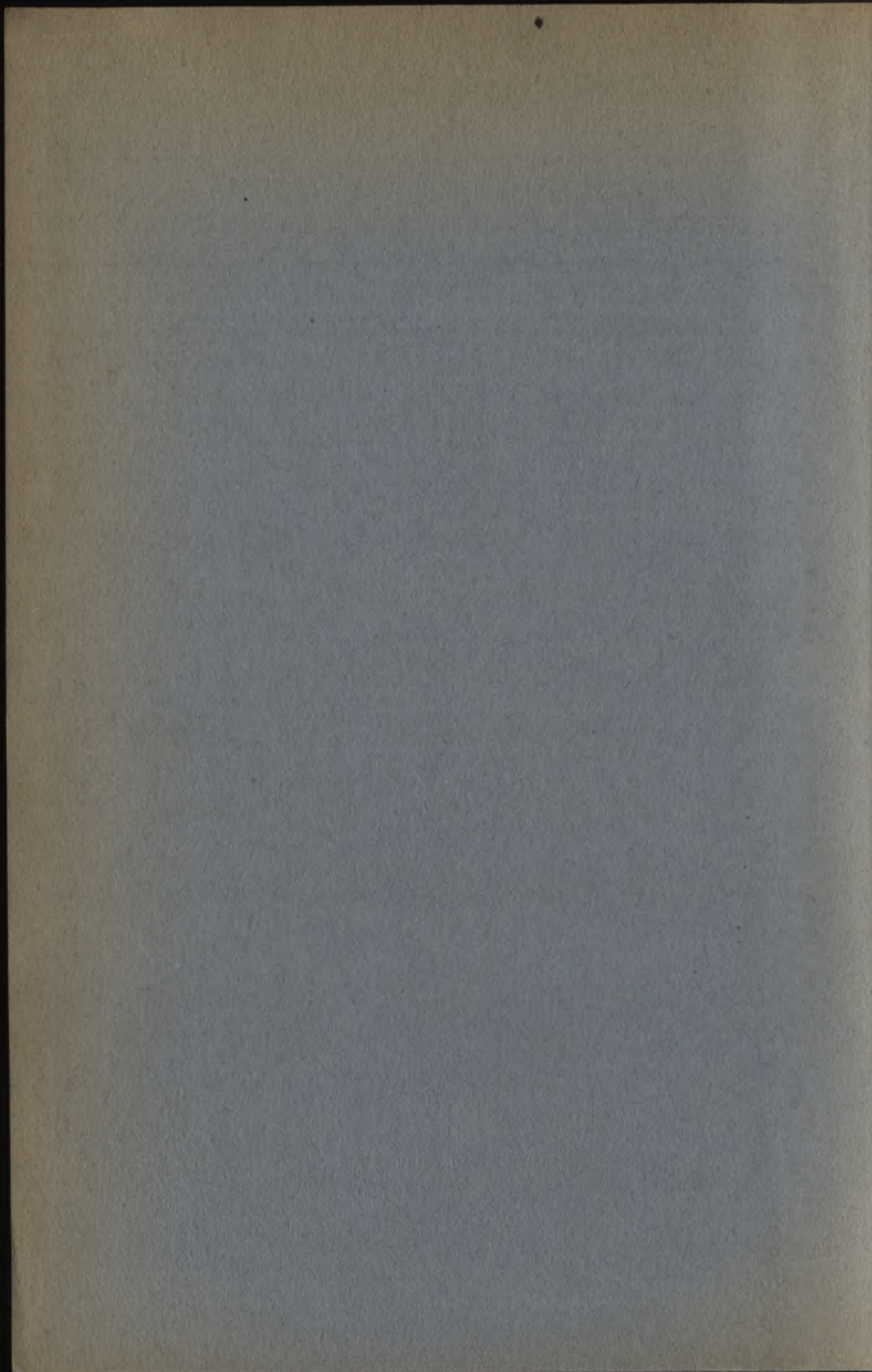

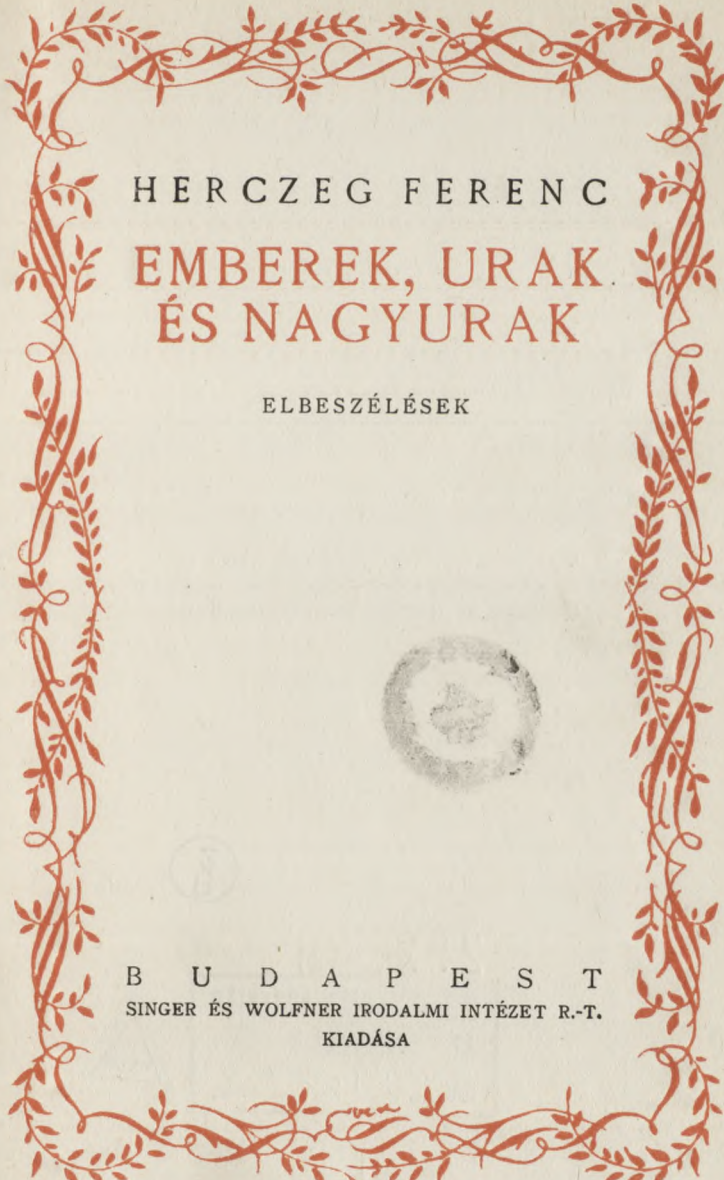
283229

HERCZEG FERENC

EMBEREK, URAK
ÉS NAGYURAK

ELBESZÉLÉSEK

B U D A P E S T

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.

KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot a fordítását is.

Copyright by Singer & Wolfner, Budapest.

293229

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
B	Növedéknapló
1956 év	5407 SZ.

HUSZONÖT ESZTENDŐVEL AZ ÉRETTSÉGI UTÁN

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

A pályaudvar előtt nagyon csinos, leányos képű huszárhadnagy állott. Lakkcsizmát, fehér báli kesztyűt és arany karperecet viselt. Ennyiből is nyilvánvaló, hogy tartalékos. Ceruzával írott levelet tartott a kezében és szigorú hangon utasításokat adott az előtte álló hordárnak.

— Itt van magának egy forint . . . Ezért holnap reggel kilenc után elviszi címére ezt a levelet. Megértette ?

— Kérem, rögtön is elvihetem ! — buzgólkodott a vörössipkás.

— Azt tegye, amit mondtam ! — dörögte a harcos.
— Kilenc után, egy másodperccel sem előbb.

Egy Farkas Elek nevű úriember, aki éppen akkor cihelődött ki a fiakkerjéből, félfüllel meghallotta a beszélgetést. Anélkül, hogy ügyet vetett volna a hadnagyra, bement a poggyászcarnokba, útközben pedig azt gondolta magában : a levél egy férjes asszonynak szól, akinek az ura kilenckor hivatalba megy . . . (Ezt az igénytelen megfigyelést inkább csak megszokásból tette, miként az igazi vadász, ha puska nélkül sétál is odakünn, meglátja a szántásban lappangó nyulat.)

Farkas Elek tulajdonképpen azért járt a fővárosba, hogy találkozzék hajdani iskolatársaival, akikkel huszonöt esztendővel ezelőtt érettségi vizsgát tett a piaristáknál. A jubileum nagyon szépen folyt le. Először misét hallgattak, aztán nagyot ittak és megállapodtak abban az igazságban, hogy huszonöt esztendő, ha nagy idő is, átlag elég gyorsan múlik. Ezekután Farkas, aki valamikor pajtásainak bálványa és az intézet szégyenfoltja volt, megint hazakíváncozott hódos-monostori pusztájára, mely feltételes megállóhely Cegléd és Nagykőrös között. Annyi szesz volt benne, hogy nem is igen mert szivarra gyújtani, mert attól félt, hogy fel találna robbanni, mint egy spirituszos hordó.

Mikor elhelyezkedett a kocsifülkében, szemben találta magát a fentebb említett karpereces huszárral. A katona valami sárga papírlapokat tartott kezében, azokat most hamarosan a zsebébe rejtette. Aztán kíváncsian, majd zavart mosollyal nézett Farkasra.

— Nem ismer meg, Lexi bátyám? Én volnék Visky Ferkó...

— Szervusz öcskös! Bizony nem ismertelek volna meg... Hajmeresztő, a gyerekek hogyan nőnek az ember nyakára! Hát te mért vasutazol egyenruhában?

— Behívtak Szegedre, fegyvergyakorlatra. Mondhatom, a parancs nagyon rosszkor jött!

— Képelem! — mondta Farkas, miközben a kilenc óra után kézbesítendő levélre gondolt.

Ez a Visky-gyerek szegről-végre atyafia volt a jubiláns maturusnak. Később megint elővette a sárga papírjait.

— Megbocsát, Lexi bátyám, de el kell olvasnom ezt a levelet . . . A néném küldte ; fontos dologban ír . . .

Farkas az újságjába merült, a fiatal úr pedig a levelet olvasta. A narancssárga papíron fehér domborművű címer látszott. Hosszú meredek betűkkel írott levél volt. Tizenkét lapja teli volt firkálva, azonkívül még az első és utolsó lapján keresztírás is. Az ifjú végül mosolyogva megszagolta a levelet, aztán megint a tárcájába tette.

— A néném írt, igen fontos ügyben ! — ismételte fontoskodó ráncokba szedve sima homlokát.

Farkas eldobta a lapját.

— Hallod, — mondta — nekem egészen mindegy, kivel levelezel, azért nincs is értelme, hogy füllentesz nekem, öcskös.

— Mért gondolja, hogy füllentek ? — kérdezte mosolyogva, de vérvörös arccal a hadfi.

— Mert a levelet a szeretőd írta . . . Férjes asszony, az ura magasabbrangú tisztviselő. Őnagysága egyébként már túljár a harmincötön . . . Azt is tudom, hogy a haja barna, a szeme pedig igen szép . . . Rendkívül művelt nő, sokat beszél Tolsztojról . . . Mind-ezeket azért mondom csak, mert bosszant, hogy hülyébbnek tartasz, mint megérdemlem . . . Egyébként ne rémüldözz, öcskös, mert én nem is sejtem, kicsoda a dámád és őszintén szólva, nem is vagyok rá kíváncsi . .

A fiatal úr levegő után kapkodott, mint a partra jutott harcsa. Jó időbe telt, míg végül lélekezethez és szóhoz jutott.

— Honnan veszi ezeket ? — kérdezte.

Farkas kicsinylően legyintett a kezével.

— Az eset szimpla. Idejövet véletlenül tanúja

voltam, mikor a hordároddal értekeztél. Vasútról csak a kedvesének ír az ember, amíg még a hadkötelezettség boldog korát éli . . . A hölgyed férjes asszony és az ura magasrangú tisztviselő, pont kilenckor hivatalba megy, azért kell a levelet megszabott időben odavinni . . . Hogy a sárga levél, melyet az imént olvastál, nem rokontól való, azt onnan tudom, mert a rokonok parfümjé nem vonzza az embert; pedig te megszagoltad a levelet . . .

— Egyebet is mondott, ami nagyon meglepő.

— Hogy a dámád túl van már a harmincon, ez természetes; rád kell csak nézni. A hozzád hasonló rózsásképzű apródok rendszerint érettebb királynők uszályát hordozzák . . . És hogy a királynőd barna hajú, azt papírjának színéből következtetem. Szőke asszony nem használ olyan színt, amely Carmen alsószoknyájára emlékeztet . . . Arra is fogadok, hogy szép szeme van. Száz asszony közül, aki megcsalja az urát, kilencven melázó természetű, azoknak pedig mindig szép a szemük. A kacagó és nagyétvágyú nők nem igen csalják meg a gazdájukat, de ha mégis megteszik, akkor nem kötik magukat az ilyen rózsásképzű tartalékoshoz . . . Ezzel a megjegyzésemmel korántsem akarom a te érdemeidet kisebbíteni . . .

— De honnan vette Tolsztojt? — kérdezte kis szünet után halkán az ifjú.

— Aki tizenkét oldalas levelet képes írni, az rendkívüli nőnek tartja magát és hivatalból lelkesedik Tolsztojért . . .

Farkas ezzel megint elővette az újságját, az ifjú azonban most már mindenáron beszélgetni akart. A boldogság mámore fecsegővé tette és az embernek

végre nem azért vannak diadalai, hogy véka alá rejtse azokat... Bevezetésnek szelíden az utitársa térdére ütött.

— Lexi bácsi, ha tudná, hogy micsoda asszony! Micsoda asszony! Na!

— Nekem mondd? — méltatlankodott Lexi bácsi. — Ne vedd rossz néven, fiam, de én jobban ismerem, mint te! Hiába mosolyogsz ilyen öntelten, bár sohasem láttam, mégis jobban ismerem, mint te! Akarod, hogy beszéljek róla? Nos, fülelj csak ide!

A hadnagy jobban szeretete volna, ha ő maga beszélhet, jónevelésű fiú léteire azonban figyelmesen meghallgatta Lexi bácsi fejtegetéseit. Azt gondolta magában: Hiszen csak jussak szóhoz én!

Lexi bácsi mégis megreszkírozta, hogy szivarra gyujtson, majd így kezdte:

— Te zsúron ismerkedtél meg vele, egy ismerős családnál!

— No, ezt nem volt nehéz eltalálni! Űriasszonnyal hol ismerkedjék meg az ember?

— A dámád azonban mostanában nem jár már ahhoz a családhoz, mert csunyán megrágalmazták...

— Valami csakugyan történt... — ismerte be az ifjú. — De hogy micsoda, azt nem lehet tudni.

— Megmondom én! A szóbanforgó család azt terjeszti a hölgyedről, hogy elhalássza a fiatal urakat az eladó leányok orrocskája elől. Hogy így esett, arra mérget vehetsz.

— Meglehet — mondta elgondolkozva a hadnagy.

— A hölgyed egyébként szívbajban szenved és azt állítja, nemsokára meg fog halni...

A hadnagy szinte rémülten nézett Farkasra.

— Nem kell ezen nagyon meglepődnöd, az én statisztikám szerint száz ideges asszonyság közül nyolcvan azt hiszi, hogy szívbajos. A kalandkereső hölgy pedig mind ideges...

A hadnagy türelmetlenül legyintett a kezével.

— Most látom csak, mennyire nem ismeri őt!

— Különben nem mondanám, hogy kalandkereső? Bocsánatot kérek a kifejezésért és ünnepélyesen visszaszívom... Majd elmondom mindjárt, kicsoda ő! Nagyon fiatalon, nevetséges fiatalon adták férjhez. Az urát természetesen sohasem szerette. Hogyan is szerethette volna, mikor szegényke akkor még azt sem tudta, mi az élet és mi a szerelem? Az utóbbit — ezt mellékesen jegyzem csak meg! — tőled tudta meg. Egyszer megesküdött neked az édesanyja emlékére...

— Hiszen az édesanyja ma is él! — kiáltotta daldalmasan a hadnagy.

— Sebjaj! Akkor más valami nagyon szent dologra esküdött, hogy házassága már évek óta nem házasság, hanem csak két közömbös embernek együttélése. Egy ízben azt is elmondta neked, hogy orvosi rendeletre sokat kell gyalogolnia. Nem szeret azonban a városban sétálni, mert gyűlöli a nők kíváncsiságát és a férfiak tolakodását. Nem tudom biztosan, hol hozott össze titeket első ízben az úgynevezett véletlen? A szigeten-e vagy a Stefánia-úton? Lehet, hogy az elevátornál, esetleg a budai elipszen...

A hadnagy hangosan elnevette magát.

— Tehát az elipszen! Ott mindenesetre sokat rágódtatok azon a nevezetes, de sem újnak, sem mulatságosnak nem nevezhető kérdésem, hogy lehetséges-e

férfi és nő között önzetlen barátság? Ha nem csatlódom, abban állapototatok meg, hogy igenis lehetséges, de csak afféle rendkívüli lények közt, mint ti ketten. Közben az istennő természetesen panaszkodott, hogy a budapesti asszonyokkal nem lehet társalogni, mert a cselédtraccson, a divaton és a botrányokon kívül nem érdekli őket semmi...

— Amint hogy igaz is!

— Persze, hogy igaz! Egyszer — és ez nagyon fontos körülmény! — a királynő azt mondta neked, hogy nemrégiben véletlenül elment a lakásod előtt és akkor újból eszébe jutott, milyen ostoba is a mai társadalmi rend... Egy tisztességes nő nálunk nem látogathat meg lakásán egy jellemes férfit. Angliában ezen már régen túl vannak...

— Amerikában! — javította ki a hadnagy.

— Te ettőlfogva könyörögni kezdtél neki, jöjjön fel egyszer öt percre. Csak azért, hogy a jelenlétével mintegy megszentelje rideg legénylakásodat..

— No, ezt nem mondtam!

— Akkor valami hasonlót mondtál... A lényeg az, hogy valóban eljött. Hogyne jött volna? Ha az ember valaki iránt érdeklődik, akkor szeretné megismerni a keretet is, amelyben él... Nem igaz? Sötét ruha volt rajta és elfogultságában jéggé dermedve ült székén... Arról beszélt, milyen boldogtalan volt eddigi élete, közben alkalmasint sírt is keveset. Te megsimogattad a haját, mint egy testvér, ő pedig látni akarta édesanyád arcképét. Mikor megmutattad neki, azt mondta: Mért nem volt nekem ilyen édesanyám?

— Úgy volt?

Az ifjú a fejét rázta.

— A néném arcképét mutattam neki, az édesanyámé nincs meg...

— Mikor elment, — folytatta Farkas — önként megcsókolt, hogy megjutalmazzon szerény és kedves viselkedésedért... Azt mondta, te nem vagy olyan, mint a többi férfi.

A hadnagy szinte megsemmisülten nézte a bátyját, az pedig, megittasodva a diadaltól, melyet emberismerete aratott, vakmerően folytatta:

— Nemsokára megint eljött, mivel meggyőződött róla, hogy benned csakugyan megbízhatik... Ezúttal nem sírt, hanem hozott magával egy csomó szegfűt...

— Pünkösdi rózsát hozott! — mormogta tompa hangon az ifjú.

A vonat ekkor fűttyentett.

— Hopp, itthon vagyok Hódos-Monostoron! — kiáltotta Farkas és nyakra-főre összeszedegette a holmiját.

Az ifjú most végre szóhoz jutott. Felugrott és izgatottan támadt rá a bátyjára.

— Az Istenért, honnan tudod te mindezeket?

— Fiaskám, úgy vedd, hogy huszonöt esztendő előtt tettem érettségit és azóta is tanultam egyet-mást.

A vonat már akkor megállott.

— Hódos-Monostor — egy perc!

— Hát igaz volna, hogy a nők mind egyformák? — kérdezte a hadnagy.

— Dehogysis egyformák! Csak azok, akik vizitbe járnak a tartalékos hadnagyokhoz... Azok egyformák!

Farkas sietve kiadta a poggyászát. Aztán kezet fogott a fiatal úrral és gyorsabban, mint gömbölyű ter-

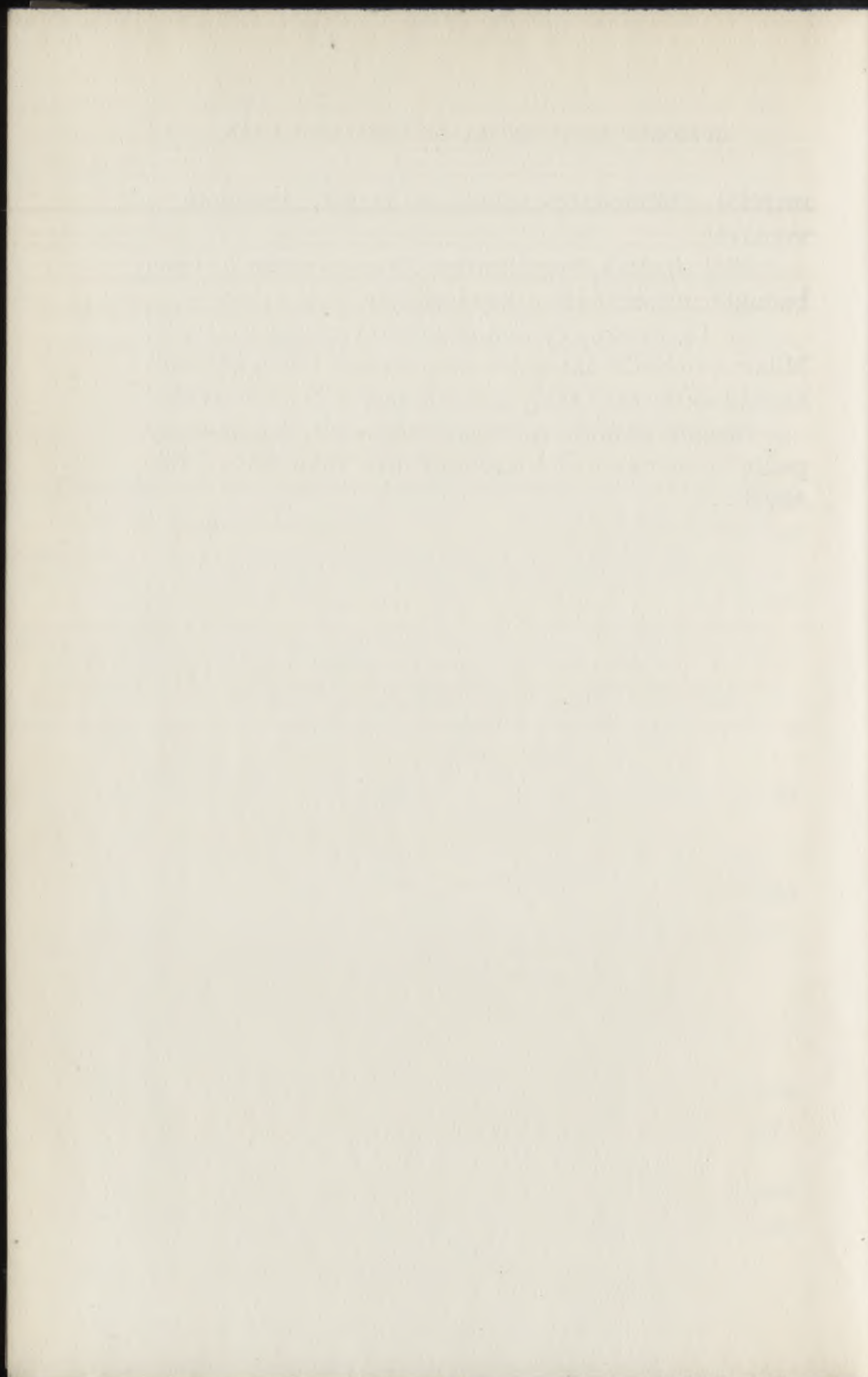
metétől föltételezte volna az ember, leszállott a vonatról.

Elöl sípoltak, hogy : mehet ! Farkas ekkor hirtelen bedugta megint fejét a kocsijáékaján.

— Te, Ferkó, egy fontos dologról megfeledkeztem ! Mikor a második látogatás után elment tőled, így szólt hozzád az istennő: «Ugy-e, most megvet ?» — Szervusz !

Megint eltűnt. A vonat megindult. A hadnagy pedig komor gondolatokba merűlten vakargatta a füle tövét . . .

(1905.)

MÉSALLIANCE

MÉSALLIANCE

Éjfél után megnyílt a Chupory-bárók családi kriptájában Gerzson úrnak, a hajdani volt országbírónak koporsója és a benne fekvő csontváz felült helyén és nagyot ásított. Nyestes kucsmát viselt a koponyáján és rezes kardot tartott csontújjai között.

— Asszony! — kiáltotta. — Asszony!

A sírbolt fülkéből, hol az örökmécses égett, sárga kis csontváz tipegett elő. Néhai Chupory Gerzsonné volt. Gyöngyös főkötőt viselt és fekete selyemruhát. A selyem persze már sok helyütt rozsdavöröstre fakult.

— Mi baj, édes uram? — motyogta.

— Nincs egy kis drót a kriptában? — kérdezte az országbíró.

Meg kell jegyeznünk, hogy Gerzson úr már jóideje nem kelt ki a koporsójából, mert a sípcsontja valahogyan elvált a térdétől. Ezt persze nem valotta be, mert büszke és kemény úr volt halálában is. Inkább úgy tett, mintha nagyúri kényelemszeretetből maradna fekvé.

Gerzsonnénak nem volt drótja. Honnan is vette volna? Időközben megelevenedett az egész krypta. Vagy harminc fölmenő és lemenő, egyenes és oldalági Chupory kuporodott a koporsók között; mind-

megannyi üresszemű csontváz. Mindegyikükre ráfért volna egy kis drótozás. Nagyon korhadtak voltak már, mert ősrégi nemzetség voltak. Az utóbbi időben már csak az egy Chupory Sándor járt ki a sírboltból, Gerzson úr dédunokája. Neki még együtt voltak a csontjai.

— Hol van Sándor ? — kérdezte most Gerzson úr.

A néhai országbíróné odatípett a kijáró lépcső mellett álló új koporsóhoz. Biz az megint üres volt.

— Valahová elmehetett a fiú, — motyogta zavartan.

— Ki meri ezt a kriptát az én engedelmem nélkül elhagyni ? — mérgelődött az országbíró, miközben dühösen félrecapta koponyáján a kucsmát. — Megérem még, hogy az a kölyök kóborló kísértetté züllik !

Azután bömbölni kezdett, hogy csak úgy rengett bele a sírbolt nyirkos bolthajtása :

— János ! János !

A kripa kis vasajtaja csikorogva megnyilt. A kívülről beszűrődő holdvilágban egy fogatlan koponya jelent meg. Nagy szeme alázatos zöld fényben pislogott.

— Parancs ?

— Hányszor kiáltlak utánad, vén lajhár ?

— Nem hallottam, kezét csókolom . . .

— Fogd be a szádat ! Azt akarom tudni, merre jár Sándor úrfi ?

Az öreg János ötlöni-hatolni kezdett.

— Biz én nem tudom, kezét csókolom . . .

— Nem tudod, te hitvány vész ? Hát azt tudod-e, hogy a sírod az uradalmi kápolna telkén van és hogy aznap dobathatlak ki a temető árkába, amikor nekem tetszik ?

Az öreg váz zöld szeme bánatosan elhomályosodott.

— Kezét csókolom, kegyelmes uram, én már negyven esztendeje fekszem itt...

— Ne vinnyogj, hanem arra felelj, amit kérdezek! Hol a dédunokám?

— Az imént láttam kísétálni a fiatal méltóságost...

— Merre ment?

— Instálom, a zsidó temető felé.

— A zsidó temető felé!

— Mennydörgős mennykő! — hörögte az országbíró. — Az a kölyök még gyalázatot hoz a családi kriptánkra!

A többi Chuporyt is igen megbotránkoztatta Sándor úrfi magaviselete. Legjobban haragudott Boldizsár, a volt néhai nádorispán. Őt tavaly hozták ide országos pompával, miután a csontjait valami felvidéki templom tövében felfedezték. A halott Chuporyak ugyan jóideig nem akarták ösüknék elfogadni, azt állítván, hogy valamelyik hebehurgya történetűdös egy lőcsei szabómester földi maradványait varrta a nyakukba és hogy Boldizsár csontjai közt állatcsontok is volnának, idővel azonban megszokták és meg is túrték az állítólagos nádort. A gyanus öreg persze nem igen tudott már mozdulni, de a szája azért még egyre járt.

— Megátkozom, kitagadom! — hápogta.

*

E pillanatban kitárult a vasajtó és egy magas, erőscsontú váz lépett a kriptába. A koponyáján pisztolygolyó helye látszott, ami igen érdekessé tette. Néhai Chupory Sándor volt.

— Honnan jössz ? — kérdezte szigorúan az országbíró.

— A zsidó temetőből.

— És mit csináltál ott ? Mi ?

— Megkértem Ezüstkövi urat, adja nekem a Riza leányát. Ha nektek is úgy tetszik, mélyen tisztelt őseim, akkor holnap éjjel idehozatom Riza koporsóját és koszorúit. Itt a mellékfülkében van hely elég.

Ahány Chupory-ös volt a kriptában, mind felpattant. Gyűlölettől lilaszínű szemek meredtek néhai Sándor úr felé. Annyira megdöbbenette őket a fiatal váz elvetemültsége, hogy egyikük sem tudott szóhoz jutni. Néhai Sándor úr pedig felháborító nyugalommal folytatta :

— Riza bájos és kedves csontváz. Meg vagyok róla győződve, hogy hamarosan meg fogjátok szeretni. Minden tagja olyan finom, fehér és síma, mintha elefántcsontból faragták volna. Mielőtt megismertem, nem szerettem a halált és unalmasnak találtam a temetőt. Már azt sem bántam volna, ha új életre kelhettem volna. De most boldog és elégedett vagyok !

A kripa legmélyén megszólalt egy öblös hang :

— És te azt hiszed, hogy befogadjuk a zsidóleányt a családi kriptánkba ?

(Ez Chupory érsek hangja volt.)

Néhai Sándor úr vállat vont.

— Amint tetszik ! Ha nem fogadjátok be, akkor ajánlom magamat a gráciátokba, tisztelt nagyapák, dédapák és ükapák és magam áthurcolkodom Ezüstköviékhez !

— Egy Chupory a zsidó temetőben ? — süvöltötte az érsek.

— Eh, mit! A halottak mind egyformák. Az Ezüstkövi-sírbolt különben is kényelmesebb, mint a miénk. Nincs ugyan rajta címer, de tágasabb és ki van betonozva. Magunk közt mondom, én nem is igen értem, minek törik magukat Ezüstköviék az ilyen nyirkos, dohos pince után, mint a mi ócska kriptánk.

Erre irtóztatóan felzúdultak a vázak.

— Ki innen! Ki innen!

Csontos öklükkel fenyegették és a karmaikkal kapkodtak utána. Egyik megvadult ős le akarta tépni a tulajdon koponyáját, hogy hozzávágja az elfajult unokához. Boldizsárnak, az állítólagos nádornak koponyája mérgesen ide-oda gurult a koporsóban és egyre motyogta:

— Megátkozom! Kitagadom!

Az országbíró azonban túlbömbölte valamennyit. Földhöz vágta süvegét és a vasajtó felé mutatott.

— Ki innen! Dobjátok utána a koporsóját! Soha többet be ne tegye ide a lábát! Aki pedig még egyszer ki meri ejteni a megátkozott nevét, annak kettéhasítom a koponyáját ezzel a fringióval ni!

Néhai Sándor úr felment a lépcsőn. Onnan még egyszer visszafordult:

— Pihenjetekek békén, kedves ükapáim! Meglehet, hogy a föltámadásig nem lesz szerencsénk. Mielőtt azonban elmennék, mutatok nektek valamit. Ide nézzetek!

Azzal erősen megrázta magát, mintha a rezgős csárdást járná, hogy a csontjai megzördültek. Az ősök most vették csak észre, hogy Sándornak minden egyes tagja dróttal van összefűzve. Szép, erős acél-dróttal.

— Tudjátok, kitől kaptam a drótot? Ezüstkövitől, mint előleget a Riza hozományára. A jövőendő apósomnak van még vagy egy métermázsára valója. Ő maga lopogatta össze a sírokon fonnyadó koszorúból. Miközben mi a kényelmes koporsóinkban heverészünk, vagy a holdfényben sütkéreztünk, addig ő dolgozott. Harminc esztendőn át minden éjjel, télenyáron, hóban, esőben... Tudjátok, mi következik ebből? Száz esztendő múlva, mikor ti már mozdatlanul, szétvált tagokkal korhadtok ideleenn, akkor Ezüstköviék odafenn vidáman járnak a holdvilágtáncot. És most ajánlom magamat.

— Megállj! — szólt siralmas hangon az érsek. — Én mindig nagyrabecsültem a munkát... Ha megmondta volna, hogy Ezüstkövi ilyen tiszteletreméltó csontváz, akkor megkímélhattük volna egymást az iménti kínos jelenettől...

Ekkor megszólalt a vén Boldizsár koponyája:

— Én megáldalak! Én beleegyezem!

Gerzsonné pedig megölelte Sándort.

— Édes dédunokám! — motyogta.

Az öreg János szolga, aki az ajtóban hallgatódzott, elkezdett meghatottságában sírni. Szegényre is ugyan csak ráfért volna már egy kis drótozás!

*

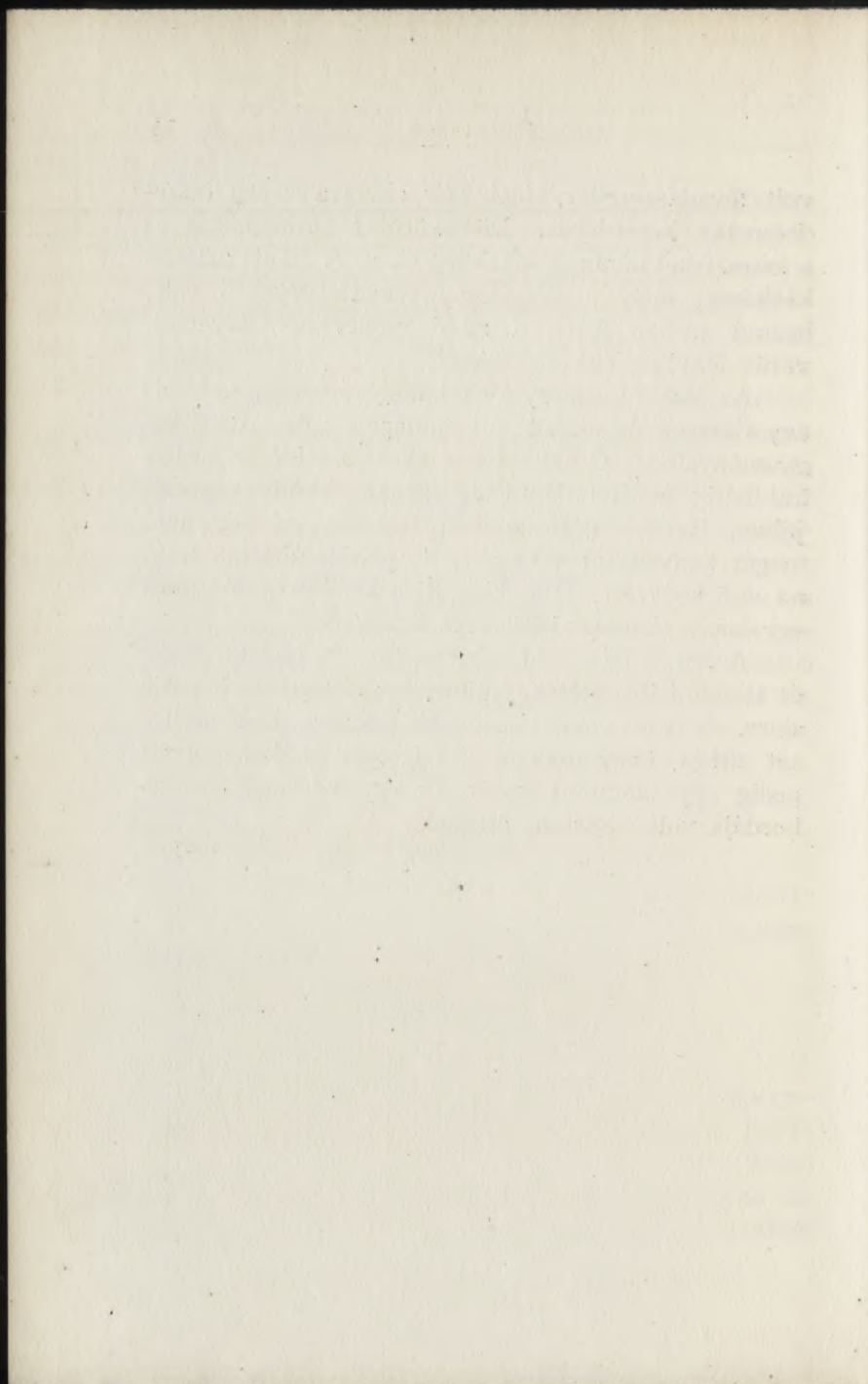
Szombat éjjélkor hat csontváz elhozta a Chupory-kriptába Ezüstkövi Riza koporsóját. Azután a holdvilágban nagy tánc kerekedett a kápolna előtt. Megholt cigányok furulyáztak hozzá lábszárcsontokon és a táncot Rizával Chupory Miklós nyitotta meg, a néhai

volt fővadázmester, kinek már akkorra szépen összedrótozták kezét-lábát. Köröskörül a sírdombokat és a kereszteket kíváncsi vázak lepték el. A fekete palánk-kerítésen, mely a keresztény temető végében volt, hosszú sorban ültek a zsidó csontvázak, kíváncsi, vörös fényben égő szemekkel.

Az összes Chupory-ösöket megdrótozták. Csak az egy Gerzson úr maradt hű önmagához és családi hagyományaihoz. Ő hallani sem akart a zsidó drótról és hat hétig mozdulatlanul és némán feküdt koporsójában. Hat hét alatt azonban Riza annyira meg tudta magát kedveltetni a büszke, de jószívű főúrral, hogy az az ő kedvéért, de csakis a Riza kedvéért, elfogadott egy kevés Ezüstkövi-féle drótot a térdére...

A vén Boldizsárral azonban furcsán jártak. Mikor őt is munkába vették, kitünt, hogy egyetlen bordája sincs, de van vagy tizenöt térdkalácsa, melyekről ő azt állítja, hogy ezek az ő csigolyái. Lábak helyett pedig egy mammut-agyara és egy barlangi medve-bordája volt a gyanus öregnek.

(1905.)

ÜZLET — ÜZLET

1770 — 1780

I.

Rabinovics bácsi becsöngetett a méltóságos úr lakásába. (Zárójel közt gratulálok minden budapesti olvasómnak, aki nem ismeri ezt a baljóslatú nevet.) Vagy ötször járt már itt a héten, de Sándor, a méltóságos úr kötnivaló legénye résen volt és egyszer sem bocsátotta be. Ezúttal egy kis hadicsellel élt. Daktilusz formában nyomta meg a villamos gombot ; így : — ∞. Ezt a módszert a méltóságos úr egyik volt barátnőjétől, egy sárgahajú, ambre royal szagú kis hölgytől tanulta. A kísérlet sikerrel járt. Sándor azonnal kinyitotta az ajtót.

— Nini, maga az, Rabinovics bácsi ? — kérdezte csalódottan a vadászruhás legény.

Be is csapta volna megint az ajtót, ha a fürge öreg közbe nem veti a lábát. Így sikerült megvívnia a várkaput. Nagy, világos és kellemesen fűtött szobába lépett, mely teli volt a fiatal úr egzotikus vadász-szákmányaival.

— Hallja, Rabinovics bácsi, maga nagyon vitéz ember ! — mondta mekegő nevetéssel a legény.

Rabinovicsnak oka volt reá, hogy rosszkedvű legyen és az inas bizalmaskodása valósággal felbőszítette.

— Én magának úr vagyok! Érti? Úr!

— Jól van, Rabinovics bácsi úr, üljön le, míg bejelentem. A méltóságos éppen fürdőben van.

A legény fölvelt az asztalról egy nagy ezüst tálcát és bevitte a lakásba. A tálcán volt a méltóságos úr reggelije: tea, vaj, tojás, sonka, gyümölcs. Még méz és vörösbor is kellett neki reggelire. Rabinovics úr leült egy öblös nagy karosszékre. Ez neki törzshelye volt. Itt szokta ő idejének tekintélyes részét eltölteni. Amint leült, orrára tette a szemüvegét és figyelmesen megnézte a kikészített rinocérosz-fejet, mely a vadásztrofeumok között pompázott. Százszor is látta már, de mindig újból meglepődött azon, hogy a furcsa állat két szarvat visel az orrán, ami Rabinovics úr véleménye szerint nem lehet nagyon kellemes.

A fürdőszobából vízzuhogás és a méltóságos úr jókedvű prüsszkölése és dúdolgatása hallatszott. A jóérzésnek ez a hangos megnyilatkozása megint dühbe hozta az öreget. Hogyan él odabenn az az ember! Hogyan él az ő, Rabinovics pénzén! Délben kel, kilencfélét reggelizik és rinocérosz-fejeket szegez az előszoba falára... Ő pedig, Rabinovics, fűtetlen szobában alszik, az Egyenlőség-kávéházban reggelizik és vért izzad, ha arra gondol, hogy sohasem fogja visszakapni a tenger pénzt, amit ennek az embernek kölcsön adott.

Sándor megint megjelent az előszobában.

— Parancsoljon befáradni! — mondta gyanús udvariassággal.

Az öreg valamit morgott, amit az egy «akasztófa» szó kivételével nem igen lehetett megérteni, és döngő léptekkel bement a szalónba. A két szeme villámot szórt.

A méltóságos úr a velencei kandalló mellett állott,

zsebetett kezekkel, vastag szivarral a szájában. A reggelijét már megette. Hosszú, délceg természetén világoskék pyjama-ruhát viselt. A szemén monokli csillogott. Csinos ember volt, csak a koponyája volt olyan furcsán csúcsos, mint a kókuszdió.

— Mondja, kedves Rabinovics bácsi, tetszik magának ez a Ruyder-kép? — kérdezte. — Tegnap vettem, félig ingyen, ötszáz frankért.

A kép egészen fekete volt, a feketeségéből vörhenyes lámpafény csillogott elő, mely visszatükröződött valami fekete vízben.

A méltóságos úr látható élvezettel nézte a festményt. Rabinovics azonban botjával a padlóra ütött. Már a rinocérosz-fej is nagyon fájt neki, de ezzel a Ruyderrel végleg betelt a mérték.

— Kérem alássan, — mondta a haragtól remegő hangon — most már elég volt! Én tudom, hogy a pénzem odaveszett. Méltóságod nagybátyja hatvanhét esztendő korában ikreket kapott. Onnan nem fog örökölni méltóságod egy fityinget sem. Az én pénzem odaveszett. De bolonddá nem engedem magamat tétetni! Csődöt fogok kérni méltóságod ellen. Erre a becsületszavamat adom. Méltóságod alkalmasint nem tudja, mi az a csőd. De majd meg fogja tudni. Erre a becsületszavamat adom.

A méltóságos úr csodálkozva és részvétellel mérte végig a haragos öreget. Aztán búsan bólintott a fejével.

— Szegény barátom, — szólt — én mindig mondtam, ön nagyon is naiv és fantasztikus ember. Eszes ember, de fegyelmezetlen és inkább hallgat a szívére, mint az eszére. Az ilyen ember legyen költő, de ne legyen bankár. Mert előbb-utóbb el fogja veszteni

a pénzét és, ami talán még annál is rosszabb, el fogja veszteni hitét az emberekben.

A méltóságos úr az utóbbi szavaknál Rabinovics-hoz lépett és jóakaratóan vállára tette a kezét. Az öregget pedig a guta kerülgette.

— Kérem alássan, ne bolondozzon velem a méltóságos úr! — kiáltotta.

— Kedves Rabinovics, — szólt hideg nyugalommal a házigazda — ön az imént becsületszavát adta, hogy csődöt fog ellenem kérni. Ha ön tisztességes ember, — és én azt hiszem, hogy az — akkor be is fogja váltani a szavát.

— Mérget vehet rá, beváltom!

— Erre tehát kár több szót vesztegetni. Ön azonban dühbe jött az imént, midőn azt mondtam, hogy naiv és fantasztikus ember. Pedig semmi sem könnyebb, mint hogy ezt bebizonyítsam. Hallgasson rám öt percig, ez a tanulság nem kerül pénzébe.

A méltóságos úr szivarokat tett Rabinovics elé, az öreg azonban egy megvető mozdulattal visszautasította. A méltóságos akkor mosolyogva mondta:

— Ön, úgyebár, azt hiszi magáról, hogy jó üzletember? Rólam pedig meg van győződve, hogy esztelen, költekező ember vagyok? A dolog azonban fordítva van és én súlyt vetek rá, hogy ön ezt megtudja. Ön bizonytalan remények fejében egy nagy vagyont költött reám. Valósággal kidobta a pénzét, a gyermekei pénzét, az ablakon. Ha ez nem volt esztelen költekezés, Rabinovics úr, akkor nem értek a dologhoz. A nagybátyám öröksége hipnotizálta önt, mint a gyermeket a szivárvány. Ha ön nem fantasztikus ember, Rabinovics úr, akkor nem tudom, kicsoda az. Én pedig?

Öt esztendő alatt közel kétszázezer forintot kerestem önön. Mi vagyok, ha nem jó üzletember ?

— Megmondhatnám, hogy micsoda . . . de nem mondom ! — szólt az öreg.

Majd sötéten hozzátette :

— Egy cseppet sem szégyeli magát a méltóságos úr ?

A házigazda mosolygott.

— Ha olyan szégyenlős volnék, akkor nem volnék jó üzletember. Aztán, tudja mit, Rabinovics úr ? Aki negyven percentet akar rajtam keresni, az előtt egyáltalában nem szégyelem magamat. De még nem fejeztem be a mondanivalómat. Ön most csődbe fog hajtani. Azért, hogy visszakapja a pénzét ? Nem ! Ön igen jól tudja, hogy a csődtömeg aktivái kétszáz monogrammos szivartárca és ötszáz kravátli lesznek. Tehát miért hajt csődbe ? Mert haragszik rám. Szóval : vérbosszú ! Vendetta ! Ez az úri mulatság önnek kétszázezer forintjában lesz, Rabinovics úr !

— Hadd legyen ! — szólt csikorgó fogakkal az öreg.

— Rendben van. De akkor ne mondja, hogy ön üzletember. Ön egy közönséges lovag, Rabinovics úr. Az utolsó romantikus.

Az öreg szó nélkül sarkon fordult és az ajtóig ment ; ott hirtelen megállott :

— Méltóságos úr, — kiáltotta — mondja, mit akar tulajdonképpen tőlem ?

Az ifjú könnyedén eléje sietett és meleg, közvetlen hangon szólt :

— Rabinovics bácsi, adjon nekem még tízezer forintot kölcsön !

Isten tudja, mi történt volna, ha a méltóságos úr ugyanekkor egy levelet nem tart Rabinovics szeme elé.

Az öreg az első pillanatban csak az aláírást látta. Olyan aláírást, mely milliókat ér a pénzpiacon. A monarchia legjobb üzleti neve. Báró Boronkai-Brunner József. Ez a név úgy hatott Rabinovicsra, mintha orgonazúgást és harangkongást hallott volna. A szegény kis pióca megrendült az anakonda közeledtére. Szinte áhítatos hangulat vett rajta erőt, midőn orrára tette az üveget és elolvasta a levelet. Estebédre szóló rövid, de szíveshangú meghívó volt.

Rabinovics csalódottan nézett a méltóságos úrra.

— Hát aztán ?

— Aztán ? Jöjjön velem a telefonhoz !

Az öreg szó nélkül engedelmeskedett. A méltóságos úr összeköttette magát a báró palotájával.

— Halló ! Igen, én vagyok . . . Beszélhetnék Lucy bárónővel ?

— Rögtön, kérem !

— Halló !

— Jónapot ! Én vagyok ! Lucy ! De kedves magától, hogy fölhívott ! Éppen a lovardából jövök !

— Nézze, édes Lucy, a báró egy meghívót küldött nekem ma estére . . .

— Reménylem, eljön ?

— Sokan lesznek ?

— Nagyon kevesen ! Legfőlebb húszan-harmincan ! Eljön, úgy-e ?

— Tulajdonképpen nagyon fontos dolgom volna estére . . .

— El kell jönnie ! Hiszen ez búcsúvacsora lesz ! Holnap utazunk, aztán — Istenem — ki tudja, mi lesz őszig ? No mondja már, hogy eljön !

— Elmegyek !

— Maga kedves ember ! Ezért megengedem, hogy alkalmilag megcsókolja a könyökömet . . . Hihhihi !

Rabinovics görcsösen szorította füléhez az egyik kagylót. Mikor véget ért a beszélgetés, nagyot nyelt és így szólt :

— Hát beszéljünk most már okosan, méltóságos uram. Miről is van szó ?

— Arról, hogy Brunnerék holnap Biarritzba mennek és hogy én vagy utánuk utazom, vagy itthon maradok. Ha utánuk megyek, rangomhoz méltóan kell felépnem. Hiszen ismeri az asszonyokat ! Ha nem megyek utánuk, akkor őszig kiábrándul belőlem Lucy. Hiszen ismeri az asszonyokat !

— Utánuk fog utazni. Erre a célra elég lesz kétezer forint.

A méltóságos úr gúnyosan elnevette magát.

— Hova gondol ? Ne feledje, hogy kivel beszél ! Inassal kell utaznom, Biarritzban automobilt kell bérelnem, yacht-kirándulásokat kell rendeznem . . .

— Jól van, ezt mind belátom. De háromezer forinttal meg lehet csinálni.

A méltóságos úr a fejét rázta.

— Rabinovics bácsi, maga sohasem ismerte a pénz értékét ! Én azonban ismerem és inkább itthon maradok, semhogy félszeg helyzetbe keverjem magamat.

Rabinovics a homlokát törölgette.

— Azt nem szabad megreszkírozni !

Hosszú cigánykodás után hatezer forintban állapodtak meg. Hármat elhoz Rabinovics ma délután, a többi hármat majd postán utánaküldi a méltóságosnak.

Mikor az öreg elment, még egyre csicssergett a fülében Lucy bárónő édes-vidám hangja. Bár sohasem

látta a leányt, biztosra vette, hogy nagyon csinos és valóságos lelkesedéssel gondolt rá. Mert a méltóságos úrnak igaza volt: az öreg Rabinovics romantikus ember volt.

Már a lépcsőn volt és még hallotta a méltóságos hangját, amint odaszólt a legényének:

— Te, Sándor, még nem küldték el Forgácsék az új selyemfehérműt?

II.

Rabinovics bácsi meg akarta látogatni előkelő adósát, a méltóságos urat. Tudta, hogy nemrégiben heves jelenet folyt le a méltóságos úr és legénye között, mivel az utóbbi tévedésből beeresztette Rabinovicsot a lakásba, azért ezúttal oly csselfogással élt, hogy egyáltalában be sem csöngetett, hanem lesbe állt az ajtó előtt, mint a foxterrier a patkánylyuk előtt. Másfél óráig állott már méla lesben, midőn valami házbeli szobaleány sietett fel a lépcsőn. Ennek a leánynak mindene mosolygott, még a füle és az orrahegye is. Ekkor halkán kinyílt a lakás ajtaja, és Sándor kiosont a lépcsőházba s epedő hangon kiáltotta: Nagysám! Nagysám! Mire aztán a megszeppent legény észbe kapott, késő volt, mert Rabinovics bácsi már bent ült rendes helyén az előszobában, zordonan, rendületlenül és megközelíthetetlenül, akár egy egyiptomi királyszobor.

— A méltóságos úr nincs itthon! — mondta Sándor suttogó hangon, hogy odabent meg ne hallják.

Rabinovics bácsi elnézően és kissé megvetően

mosolygott, mint egy sakkmester, akinek susztermattot akarnak adni.

— Majd megvárom — mondta, miközben egy német újságot vett ki zsebéből.

— De nem jön haza... Ebédre hívták, onnan az operába megy, azt mondta... Az Istenek alkonyát adják!

Ha Sándor valami különös hatást várt az Istenek alkonyától, akkor ugyan csalódott. Az öreg föl sem pillantott a lapjából, csak halkán mondta:

— Holnap reggelig nincs semmi dolgom.

Ekkor hirtelen megnyílt a szalón ajtaja és a méltóságos úr daliás alakja megjelent az előszobában. Biedermeier-szabású redingote volt rajta, horgolt selyem mellény, fehérbetétes lakkcipő. Nem is kísértem meg, hogy leírjam a nyakkendőjét, mert honi nyelvünk, sajnos, igen szegény a finomabb árnyalatú opálszínek megjelölésére alkalmas szavakban.

Sándor úgy megijedt, mintha kísértetet látna. Rabinovics pedig kaján mosollyal mondta:

— Nini, hát itthon van?

— Magának mindig, kedves Rabinovics bácsi — szólt a méltóságos úr, miközben egy elegáns bűvészmozdulattal a szalónba hívta az öregurat. Amióta utoljára itt járt Rabinovics bácsi, a méltóságos úr újra berendezte a szalont. Sötétkék szövetkárpitok, nancssárga szalagpántokkal, ugyanilyen kerevetek, sötétzöld szőnyeg és kalapált rézkandalló. Kissé merész, de egészben véve sikerült kombináció. Az öreg körülnézett, a pillantása azután megpihent egy zsebbe való író-tollon, mely az asztalon feküdt. Ilyet ő már régóta szeretett volna.

— Hogy ez ? — kérdezte.

— Nem is tudom már . . . Azt hiszem, tizenöt vagy húsz korona — szólt elnéző mosollyal a házigazda.

Különös, hogy Rabinovics ezen dühbe jött. Ez az ember tizenöt-húsz koronát költött egy tollra — az ő pénzéből ! A felindulása annál különösebb és indokolatlanabb volt, mert hiszen a méltóságos úr nemcsak a tollát, hanem az automobilját, a bútorait, a fehérbetétes lakkcipőjét, az ingét, a harisnyáját és az alsónadrágját is a Rabinovics úr pénzén vette.

A méltóságos úr szivarokat tett az asztalra és mosolyogva ült szembe hitelezőjével. Valami bűvös, lefegyverező, jégolvasztó, mondhatnám Arnheim-szekrény-nyitogató ereje volt az ő mosolyának. Rabinovics bácsi már ismerte ezt a veszedelmes mosolyt és gonosz cinizmussal igyekezett ellene védekezni.

— Kérem alássan, — mondta — azért jöttem, hogy megmondjam méltóságodnak, hogy most már nem adok pardont !

— Ah ? És kinek nem ad pardont, kedves Rabinovics ? — kérdezte hanyagul a méltóságos.

— Méltóságodnak ! Méltóságod azzal hitegetett engem, hogy feleségül veszi Boronkai-Brunner báró Lucy leányát. Boronkai-Brunner a legjobb név a piacon. Én ezért moratóriumot és újabb kölcsönt is adtam méltóságodnak, hogy Biarritzba mehessen Lucy kisasszony után.

A méltóságos úr a szemére tette monokliját.

— És nem voltam Biarritzban ?

— Dehogynem ! Ott volt, sőt onnan négyszer telegrafált pénzért. A Boronkai-Brunner-féle házasságból azonban nem lett semmi. És nem is lesz belőle semmi.

A báró úr kitiltotta önt a házából és Lucy kisasszony külön megmondta a portásoknak, hogy utasítsák el méltóságodat, ha be akarná magát jelentetni.

A méltóságos úr mélabúsan mosolygott.

— Bravó, Rabinovics! Maga kitünően van értesülve.

— Biztosítom méltóságodat, hogy ez elég pénzembe is került. Még többet is tudok. Azt is tudom, miért nem akarja önt Lucy kisasszony többet látni.

— Nos?

— Mert méltóságod a helyett, hogy Lucy kisasszonynak udvarolt volna, kikezdett Csigolyay grófnéval, Boronkai-Brunner férjes leányával.

A méltóságos úr hatalmas füstkarikát fújt a levegőbe és a karika jóideig ott lebegett Rabinovics fejébúbja fölött, ami némileg hasonlatossá tette Illés prófétához.

— Ez bizony szórul-szóra így történt — hagyta helyben fedett hangon a méltóságos.

Az öreg önuralmának egyszerre vége szakadt. Felugrott és két öklével az asztalon kalapálva, orosz-lánhangon bömbölte:

— Mi lesz a pénzemmel, kérem alássan?

És be sem várva adósának válaszát, harsogó hangon hozzátette:

— De most már nincs pardon! Csődbe hajtom méltóságodat, megnyomorítom, tönkreteszem! Erre a becsületszavamat adom!

A méltóságos keményen végigmérte hitelezőjét.

— Rabinovics, — mondta — ön kezd engem untatni a badarságaival. Ön nagyon félreérti a helyzetét, ha azt hiszi, hogy megnyomoríthat engem. Értse

meg végül, hogy egy embert, akinek minden vagyona az esze és a szivartárca gyűjteménye, nem lehet tönkretenni. Ha én ma csődöt kérek önmagam ellen, akkor nem én leszek megnyomorítva, hanem ön. Mert önnek ez a csőd félmillió koronájába fog kerülni. Ezt eddig kíméletesen elhallgattam ön előtt, de végre az én türelmemnek is van határa!

— Az én pénzem! Az én jó pénzem! — sopánkodott Rabinovics.

— Ön félti a pénzét? — kérdezte naiv csodálkozás hangján a méltóságos.

— Hogy féltém-e? Én volnék Pesten a legbolgabb ember, ha féláron túladhathnék a méltóságod váltóin.

A méltóságos türelmetlenül felszökött, a telefonhoz sietett és csengetett.

— Mit csinál? — kérdezte az öreg.

— Eladom az ön váltóit. Azaz az én váltóimat, amelyek önnél vannak.

— Azt hiszi, akad Pesten bolond, aki megveszi?

— Bízsa rám. Én különben már régebben elhatároztam, hogy megvonom öntől a bizalmamat. Ön nem üzletember. Ön kiszámíthatatlan és beszámíthatatlan impresszionista. Akár egy alanyi költő. Ön írjon verseket, mint Mikszáth Kálmán, de ne foglalkozzék olyan dolgokkal, amelyekhez nem ért.

A méltóságos úr időközben összeköttette magát doktor Faragóval. Az irodából azt mondták, hogy a doktor fent van a lakásán, de mindjárt lehívadják.

— Ezt az embernyúzó is ismeri? — kérdezte megborzadva Rabinovics.

— Hitelezőm. Ön nagyon téved, ha azt hiszi,

hogy ön az egyetlen. Óvatos adós nem szolgáltatja ki magát egy ember önkényének, hanem több hitelezőt tart.

Faragó jelentkezett a telefonon.

— Halló! — kiáltotta a méltóságos. — Arról van szó, hogy hajlandó-e doktor úr nagyobb összegű váltóimat átvenni fele áron?

— Fele áron? Akár egy milliót!

— Köszönöm!

A méltóságos lecsöngetett. Rabinovics még mindig a kezében tartotta a telefon kagylóját.

— Mit jelent ez? — kérdezte tágra nyitott szemekkel.

— Azt, jelenti, hogy Faragó kitűnő üzletember, aki tudja, hogy az én váltóim ma aranyat érnek. Menjen azonnal hozzá és kösse meg az üzletet. Mint régi jóbarátja ajánlom, ne elégedjék meg ötven perccel. Faragó megad hetvenet is, talán nyolcvanot is. Így is nyer még huszat! Isten önnel, kedves Rabinovics!

Az öreg azonban nem ment el.

— Méltóságos úr, — mondotta — én lobbanékony ember vagyok. De azért sohasem vétettem a tisztelet ellen, mellyel méltóságodnak tartozom. Ez igen komoly dolog, kérem alássan!

— Szóval, ön tudni akarja, hogy miért jó pénz az én váltóm? Megmondom! Az orvosom és a hitelezőim előtt nincs titkom.

A méltóságos egy levelet vett ki krokodilbőr-tárcájából és odaadta Rabinovicsnak.

— Fogja és olvassa!

A levél így szólt:

«Lucy elárult. Az uram mindent tud. Holnap jön

meg Bécsből. Kérem, jöjjön el ma délután hatkor a szokott helyre. Tanácsoljon, segítsen, mert megőrülök!»

Aláírás nincs.

— Mit jelent ez? — kérdezte Rabinovics.

— Azt jelenti, hogy Csigolay gróf megtudta azt, amit ön is tud.

— És aztán?

— A többi az ő dolga, nem az enyém. Én nem törődöm semmivel és nem is megyek el a hatórai légyottra.

Rabinovics arca egyszerre céklavörös lett.

— Hohó, — kiáltotta — nem odáig van! Méltóságod gavallér és nem hagyhatja cserben a védtelen asszonyt! Nem szabad kitenni szegényt a férj bosszújának! Mentse meg, szöktesse meg! Gondolja meg, hogy egy Boronkai-Brunner-leányról van szó!

— Magam is ilyesmire gondoltam, de félek a botránytól — szólt kedvetlenül a méltóságos.

Az öreg lángolt és lelkesedett.

— Egy Boronkai-Brunner-leányt megszöktetni nem botrány, hanem dicsőség! Ez sokkal biztosabb kombináció, mint a Lucyé. Ha megkéri a leányt, bizonyára akadékoskodtak volna a szülők. De ha megszökteti az asszonyt, követelni fogják, hogy vegye feleségül. És akkor méltóságod diktálja a feltételeit és mi valamenyien kint vagyunk a csávából!

— Meglátom, mit teszek — szólt a méltóságos.
— Mindenesetre beszélnem kell előbb Faragó doktorral...

— Mi dolga azzal a harapófogóval? — idegeskedett Rabinovics.

— Egy Boronkai-Brunner-leányt nem szöktethet meg ötven koronával a zsebemben. Angliába kell

mennem, mert most az a divat, és ott drága az élet. Faragó majd ad pénzt.

A pénz szóra hirtelen bágyadság vett erőt Rabinovicson. De hamar megemberelte magát és elszántan mondta :

— Hát az öreg Rabinovics bácsit már kutyába se tetszik venni ?

A méltóságos jó ideig szabadkozott.

— Nem, barátom, én elhatároztam, hogy a jövőben óvatosabb leszek hitelezőim megválasztásában.

Egy ideig még disputáltak ezen és ez a nagylelkűség harca volt a szerénységgel, végül mégis engedett a méltóságos úr és elvben elfogadta az újabb kölcsönt, melyet Rabinovics neki felajánlott.

Délután félhat volt, mikor az öreg elhozta a pénzt. Sándor belépett és jelentette, hogy az automobil előállott. Egyszersmind egy sürgős levelet adott át gazdájának. Rabinovics a borítékon megismerte Csigolyay grófné írását . . . A méltóságos úr siető kézzel felbontotta a levelet, átfutotta, miközben az arca felragyogott, azután ajkához szorította az illatos papírt és azt mondta : Megyek, sietek, repülök ! — és lerohant a lépcsőn. Rabinovics utánaszaladt. A méltóságos beugrott az automobilba, majd kihajolt az ablakon és így szólt az öreghez :

— Rabinovics bácsi, most be fogom önnek bizonyítani, mennyire becsülöm és szeretem önt. Ne kérdezzen semmit, ne habozzék egy pillanatig sem, hanem menjen azonnal Csatárihoz, Nobelhez, Freundlichhoz, Faragó doktorhoz, Schlesingerhez, Bialkához, Kálváryhoz, Suricshoz és Hoszperdához és vásárolja össze a váltóimat. Ötven, hatvan, nyolcvan percentért, ameny-

nyiért adják! A lovagias diszkréció kötelessége megakadályoz abban, hogy bővebb felvilágosítást adjak önnek, de mondhatom, az én ügyem most már úgy áll, hogy az angol bank is szerencsésnek érezné magát, ha leszámítolhatná a váltóimat.

Az automobil ekkor pöfögve és vartyogva megindult, benzinszagú gőzfelhőbe burkolva az ámuló Rabinovics bácsit.

Csigolyay grófné levele, melyet a méltóságos úr az imént kapott, így szólt :

«Minden rendbe jött. Az uram százezer forintot veszített a bécsi jockey-klubban, édesapám megfizette és ezen az alapon helyreállott a családi béke. Egyetlen kikötésük, hogy nem szabad magát többet látnom. Ezt megígértem és ígéreteket be is fogom tartani. Félóra múlva Angliába utazom az urammal. Isten önnel!»

III.

Egy óriás piros automobil állott meg a ház előtt, hova engem a tisztelt olvasó már kétízben elkísérni szíves volt. A gépkocsiból a méltóságos úr szökött ki. Midőn semmi rosszat sem sejtve, vidáman besietett a kapun, a homályos lépcsőház alján megrohanta egy ember, akinek arcát eltorzította a düh. Ez az ember déli egy óta várakozott ott a méltóságos úrra, most pedig háromnegyed hatra volt. Ez az ember Rabinovics bácsi volt, a méltóságos úr főhitelezője.

A méltóságos úr ekkor hirtelen átölelte az öreget és kacagva kiáltotta :

— Ohohó, csakhogy elcsíptem! Most már nem

eresztem ám, hanem fölviszem a lakásomra és ott meg fog velem inni egy pohár tokajit !

Azzal diadalmasan hurcolta föl a lépcsőn. Láthatólag úgy megörült Rabinovicsnak, mint a kislány, mikor négylevelű lóherét talál a réten.

A lépcső fordulóján megállott az öreg és hangosan kiáltotta :

— Tehát semmi sem igaz ! A méltóságos úr nem fogja elvenni sem Lucy bárónőt, sem Csigolyay grófnét ! A milliomos házasság kútba esett !

A méltóságos úr szabályos metszésű arcán valami férfias ború futott végig.

— A házasságomból nem lesz semmi — mondta — és most már hozzátehetem : hála Istennek ! Mert lássa, Rabinovics bácsi, önre való tekintettel kész voltam arra, hogy egy szeretetlen nőhöz láncoljam életemet, pedig ön emlékszik a költő szavaira : a szerelem mindent pótol, de a szerelmet nem pótolja semmi.

Rabinovics nem tudott erre mit válaszolni, főleg azért nem, mivel a meredek lépcsőn kissé elfulladt a lélekzete. Csak akkor jutott megint szóhoz, mikor már ott ült a méltóságos úr kék-sárga szalónjában. Előbb azonban fölhajtott egy pohár bort és rágyújtott egy Henry Clayre. Nem igen bírta ugyan a nagy havannákat, de tudta, hogy a méltóságos azokat az ő pénzén vásárolja — és igyekezett valamit megmenteni a maga számára. A nagy úrral való sűrű érintkezés folyamán némileg elsajátította már annak könnyed életbölcse-ségét.

— Mi lesz most már ? — kérdezte Rabinovics.

A méltóságos úr jónak látta, hogy irányt szabjon a keletkező párbeszédnek.

— Képzelse, — mondta derült nyugalommal — doktor Faragó árverést kért ellenem. Rongyos tízezer korona miatt!

— Az az embernyúzó? — fakadt ki Rabinovics, aki — ezt meg kell neki adni — szívéből gyűlölte a többi uzsorásokat.

A méltóságos úr indíttatva érezte magát, hogy megvédje Faragót.

— Doktor Faragó ideálja az uzsorásnak. Mert, sajnos, sok kontár is lézeng ezen a pályán. A kontár-uzsorás azt hiszi, hogy neki derűre-borúra tönkre kell tenni az embereket. Ez azonban tévedés. Tönkretenni csak azokat szabad, akiknek pénzüik van.

— Akkor miért akarja Faragó most tönkretenni a méltóságos urat? — kérdezte Rabinovics.

A házigazda finoman mosolygott. Aztán egyszerre így szólt:

— Tudja ön, mi a halász-pelikán?

— Nem tudom! — morogta Rabinovics kedvetlenül.

— Majd megmagyarázom. Japánban betanított pelikánokkal halásznak. Rézkarikát tesznek a madár nyakára, hogy le ne nyelhesse az elfogott halat, aztán vízbe küldik. Amit a pelikán fog, azt a halász kiveszi a csőréből. Ez a halász-pelikán. Most Faragó doktor úgy tesz velem, mint a japán ember a pelikánnal. Az árverés arra való, hogy halásszak a számára.

— És hol halásszon a méltóságos úr? — kérdezte Rabinovics gyanakodva.

— Azt hiszem, Faragó úgy gondolja a dolgot, hogy az ön zsebében, kedves Rabinovics.

Az öregúr ekkor sajnálatosan megfeledkezett arról,

hogy mivel tartozik házigazdájának és önmagának, s indulatosan az asztalra csapott.

— Szemtelenség! — kiáltotta.

A méltóságos úr a fegyelmezett gentleman nyugal-mával fogadta ezt a kitörést.

— Magam is azt hiszem, hogy Faragó doktort minden túlzás nélkül szemtelen embernek lehet nevezni. Ez azonban nem változtat a tényen, mert számítása egészben véve helyes. Elméletben legalább az. Én pedig kénytelen vagyok magamat azzal vádolni, hogy súlyos hibát követtem el, midőn megengedtem, hogy az adósságaim oly aránytalan módon oszoljanak meg. Én önnek félmillióval, Faragónak pedig csak tízezer koronával tartozom. Önnek az aránytalanság folytán ötvenszer nagyobb érdeke, hogy talpon maradjak, mint Faragónak. Ő ezt tudja és számol a helyzettel. Ő tudja, hogy ön, mint okos ember, nem engedheti meg, hogy tízezer korona miatt meginduljon a lavina és én csődbe jussak. Szóval: a támadás tulajdonképpen önnek szól és én rendkívüli módon sajnálom, hogy ezúttal nem is tudom önt megvédeni.

— Ez az ember megint tízezer koronát fog belőlem kipréselni! — mondta magában Rabinovics.

A föltevés szinte fantasztikusnak látszott, az öreget azonban páni félelem fogta el. Úgy érezte, hogy még megmenekülhetne, ha most se szó, se beszéd, elíramod-nék innen. De aztán megelégedett azzal, hogy szorosan begombolja pénztárcája fölé a kabátot. Beszéljen és szavaljon most már a méltóságos úr, ameddig akar, ezúttal nem kap pénzt. Ha térdre borul, ha sírva fakad, ha meghal Rabinovics lába előtt, akkor sem kap. A nagyobb biztosság kedvéért az öreg titokban átkot

is mondott magára, rettenetes és szent átkot, magára és minden oldalági és lemenő rokonára, mely átok akkor válik esedékessé, ha még egyszer jégre vezettetné magát ezzel az emberrel.

— Tudja mit, Rabinovics bácsi, — szólt ekkor a méltóságos úr — ne beszéljünk ma üzletről és pénzről. Únom már a sok herce-hurcát. Lesz, ami lesz — punktum !

Azzal fölkelt, az ablakhoz lépett és ásítózva lenézett az utcára. Láthatóan igen szerette volna, ha hitelezője elhordja magát. Rabinovics azonban elhatározta, hogy itt marad még. Végre is a mesterségéhez tartozott, hogy alkalom adtán kellemetlenkedjék adósának.

A méltóságos úr most körüljárt a szobában, miközben azt a furcsa fölfedezést tette, hogy a képei mind ferdén lógnak. Miközben sorra megigazította őket, félvállról beszélt az öreghez.

— Nini, most eszembe jut valami . . . Az imént a nemzeti vásáron jártam . . . Egy sátorban, hol honi bajuszkéféket árultak, egy igen érdekes fiatal hölgyet láttam . . . Azt mondták, hogy Rabinovics Róza a neve . . . Talán valami rokona ?

— Az én Rózám. A leányom.

A méltóságos úr fölemelte a mutatóujját, lehúnyta a fél szemét és úgy igyekezett megállapítani a függőleges vonalat a falon.

— Fogadja szerencsekívánataimat ! — mondta. — Róza önagysága általános föltűnést keltett eleganciájával és disztíngvált viselkedésével . . .

— Naschitznál neveltettük — szólt nem minden önérzet nélkül az öregúr.

— Reménylem, van még több évfolyam is ?

— Egyetlen gyermek — válaszolt elborult arccal az öreg.

— Kár! — mondta a méltóságos.

Azzal fölmászott egy székre, hogy megigazítsa a Ruyderjét.

— Reménylem, gondoskodott már valami derék vőlegényről ő nagysága számára? — kérdezte.

— Minden héten hozok neki egyet, de a mai lányok nagyon válogatósak.

A méltóságos hangosan felkacagott.

— Milyen különös a véletlen! — mondta. — Tudja-e, hogy volna egy kitűnő kombinációm ő nagysága számára? Egy jóbarátom, aki ugyancsak a vásáron látta meg. Csinos és előkelő családból való ember. Ő talán megfelelne ő nagyságának.

— De nekem aligha — vetette oda fanyar hangon Rabinovics.

— Akkor sem, ha ötszázezer koronája van?

— Miben fekszik a pénze? — érdeklődött az öreg.

— Értékpapírokban.

A méltóságos leugrott a székről. Rabinovicshoz lépett és az ő ellenállhatatlan, meleg közvetlenségével mondta:

— Nézze, édes barátom, én szeretnék önnek egyszer egy nagy szívességet tenni. Azért elegyedtem ebbe a dologba... Megengedi, hogy barátomat egyszer elvigyem az ön házába?

— Előbb mégis csak tudni szeretném, hogy kicsoda az illető.

— Én vagyok! — szólt nemes egyszerűséggel a méltóságos úr.

Az öreg kövé dermedten nézett rá, a házigazda

pedig élve az előnnyel, melyet vendégének pillanatnyi harcképtelensége biztosított neki, azonnal hozzálátott javaslatának megindokolásához.

— Nem tréfálok, kedves barátom. Egyszer láttam az ön leányát és ez nekem elég volt. A meleg rokonszenv, melyet ön iránt érzek, siettetten elhatározásomat.

— No de ! . . .

— Ön azt akarja mondani : kérdés, hogy Róza beleegyeznek-e ? A kérdés eldöntését bízzuk órá. Ha egyszer két-három óráig beszélhetnék ő nagyságával ! . . . Különböztetve mondok önnek valamit ! Az ön leánya nem fog pénzemberhez menni. Az ön leánya méltóságos asszony akar lenni. Nekem jó szemem van az ilyesmihez !

— No de engedjen meg, egy ilyen ember ! . . .

— Ön azt akarja mondani, hogy ilyen rossz hírű, könnyelmű ember ?

— Szóról-szóra azt !

— Ne feszélyeztesse magát, kedves Rabinovics bácsi ! Szükséges, hogy tisztázzuk a fogalmakat. Ennek rossz a hírem a pénzpiacon. A társaságban azonban kitűnő a hírem. Úgy képzelem, az ön leánya nagyobb súlyt vet a társaság, mint a pénzpiac ítéletére. Azután : a pénzpiacon is rögtön kitűnő lesz a hírem, mihelyt a gazdag Rabinovics veje leszek. Ön tudja, a pénzpiac nem haragtartó. Ez a kifogás tehát magától elesik. Most térjünk át a könnyelműség kérdésére. Miből meríti azt a meggyőződését, hogy könnyelmű vagyok ? Ime, itt vagyunk mi ketten, ön és én. Ön bizonyos fantasztikus örökösödési kilátásaim fejében félmilliót adott nekem kölcsön. Nem teszek ezért szemrehányásokat, de kénytelen vagyok megállá-

pítani, hogy egy vagyont dobott ki csak azért, hogy lelketlen uzsorás hírébe keverje magát. Én pedig? Nagyúr módjára éltem az ön pénzén, pozíciót és barátokat szereztem magamnak. Ha maholnap csödbe jutok is, rokonszenvvel és részvétellel fognak rólam megemlékezni az emberek. «Gavallér volt!» — ez lesz a sírfeliratom. Most már döntse el, kedves Rabinovics, kettőnk közül ki a könnyelmű ember és ki az üzlet tehetség?

— Ön elköltené a Dárius kincsét is! — szólt az öreg.

— A Dárius kincsét igen, de a magamét nem! Ha én egyszer az ön vagyonával a hátam mögött politikai és közgazdasági pályára léphetek, akkor játszva megszerzem azt, amire szükségem van.

Rabinovicsnak hirtelen eszébe jutott valami.

— De hiszen méltóságod azt mondta, hogy annak az úrnak, a kérőnek, már mint önnek, ötszázezer koronája van értékpapírokban?

— Van is. Igaz, hogy a vagyon csak önnel szemben reális, de az mindegy.

— Nem értem.

— Tartozom önnek ötszázezer koronával, igen vagy nem?

— Sajnos, igen!

— Nos, ne mókázzunk tovább, Rabinovics bácsi, hanem konstatáljuk őszintén és becsületesen, hogy ez a pénz elveszett. Nekem semmiféle kilátásom nincsen, hogy pénzhez jussak. Szó volt bizonyos házassági kombinációkról, de ezek nem voltak komolyak. Én legalább nem vettem komolyan. Mert nincs Európában olyan bolond apa, aki ideadná nekem a leányát. Mit

gondol ? Harminc esztendő se vagyok még és félmillió adósságot csináltam — ennek már a fele se tréfa ! A lányoknak sem kellek, mert egyik sem fogja nekem elhinni, hogy nem vagyok partivadász. Az ön pénze tehát elveszett, ha meg nem menti azzal, hogy nekem adja Rózát.

— Akkor megmentem ?

— Bizonyára ! Ha elveszem a leányát, ön nem dobta ki a pénzét az ablakon, hanem a vejének adta, előlegképpen a hozományra. Az esküvő napján letörleszttem az előleget, amennyiben felhatalmazom önt, hogy a váltóim értékét levonja a hozományból. Be kell látnia, hogy ez a házasság önre nézve fölötte előnyös. Ön nagy csomó váltót őriz a tárcájában. Ezek a váltók ma értéktelenek. Mihelyt azonban elveszem a gazdag Rabinovics leányát, ötszázezer koronát fognak érni. Ezer ördög !... és ön még habozik ?

— Igazán nem tudom, hogy mit tegyek...

A méltóságos úr Rabinovics elé lépett és feléje nyújtotta mind a két kezét.

— Nevezzen fiának és hívjon meg holnapra vacsorára.

Az öreg felkelt.

— Majd meglátom... Majd gondolkozom.... Majd beszélek az asszonyokkal...

Azzal sietve távozott. Az előszobába utánakiáltott a méltóságos úr :

— Igaz ! Ne felejtse el, hogy rendbe kell hozni a Faragó-féle dolgot ! Tízezer korona miatt most már kár volna meghurcoltatnunk magunkat !

SUBIN HERCEG

THE HISTORY OF

THE CITY OF BOSTON

FROM THE FIRST SETTLEMENT TO THE PRESENT TIME

BY SAMUEL JOHNSON

IN TWO VOLUMES

LONDON: PRINTED BY J. JOHNSON, ST. PAUL'S CHURCH-YARD, 1790

AND SOLD BY ALL THE BOOKSELLERS IN GREAT BRITAIN

AND IN AMERICA

BY J. JOHNSON, ST. PAUL'S CHURCH-YARD, 1790

AND SOLD BY ALL THE BOOKSELLERS IN GREAT BRITAIN

AND IN AMERICA

BY J. JOHNSON, ST. PAUL'S CHURCH-YARD, 1790

AND SOLD BY ALL THE BOOKSELLERS IN GREAT BRITAIN

AND IN AMERICA

BY J. JOHNSON, ST. PAUL'S CHURCH-YARD, 1790

AND SOLD BY ALL THE BOOKSELLERS IN GREAT BRITAIN

AND IN AMERICA

BY J. JOHNSON, ST. PAUL'S CHURCH-YARD, 1790

AND SOLD BY ALL THE BOOKSELLERS IN GREAT BRITAIN

AND IN AMERICA

I.

Álom ez, vagy egy megbomlott agy képzelődése ?
Én, Náthánovics Iván, a varsói Ujazzdvoszki-téren lakó
öreg Stigvic Náthán egyetlen fia, most a japán főhadi-
szállás felé megyek, mert meg fogom ölni Nogi marsallt.

Egy sárgaképű, kicsi japán tiszt baktat mellettem.
Az imént fogattam el magamat az előőrseikkel, miután
félóráig gyalogoltam az orosz tábortól idáig.

— Szökevény ? — kérdezte oroszul.

— Az vagyok — válaszoltam.

— A neve ? Melyik csapattól jön ?

— Azt csak magának a marsallnak mondhatom
meg.

— A marsallal akar beszélni ?

— Fontos híreim vannak.

— Jöjjön !

Elszedték a kardomat és revolveremet. A zsebei-
met azonban nem kutatták át és az ekrazittal töltött
kis bádogszelence itt van a baloldalamon.

Nem vagyok nagyon izgatott. Őszintén szólva :
helyzetem olyan valószínűtlen, hogy nem is tudom
komolyan venni.

II.

Már hetek óta beszélgetünk erről a tábori kintinban és ha nem csalódom, én magam kezdtem.

— Mi oroszok csak inni és fecsegni tudunk — mondtam. — Azok a sárga majmok, túl a folyón, külön legények. Póz és frázis nélkül odavetik életüket, ha szüksége van rá a hazájuknak. Pedig a mi szent Oroszországunk megérdemelné a fiaitól annyi elszántságot és áldozatkészséget, mint a nipponi majmok hazája.

Mikor szent Oroszországot emlegettem, Subin herceg (az orenburgi gárdánál szolgál), aki maga is a pezsgő társaságban volt, olyan fanyar arcot vágott, mint a zeneértő, akinek fülét gixer bántja.

— Stiglickém, Stiglickém, — mondta (ő a neveimet következetesen Stiglicnek ejti!) — szent Oroszország fennállása óta ön az első Stiglic, aki hadnagy lett a gárdakozákoknál, és szent Oroszországban mindenki tudja, hogy ez a tréfa sok pénzébe került az ön édesapjának. Ezek után én azt hinném, hogy miután becsületesen megfizetett már a tisztí rangjáért, egészen fölösleges, hogy hősiesség dolgában még külön költségekbe verje magát.

Nem ültem fel a kötekedőnek, hanem nyugodtan válaszoltam.

— Kedves herceg, ön csak olyan kiváló ivó és elmés társalgó, mint az orosz arisztokrácia legtöbb tagja. De most másvalamiről van szó. Arról van szó, hogy egy elszánt ember egymagában megfordíthatná a háború egész menetét. Ha valamelyikünk mint szökevény átmenne a folyón, ott kihallgatást kérne a japán

marsalltól és az átkozott majom képébe vágná egyikét a Tokin-féle kézigránátoknak, azzal ma nagyobb hasznára volna Oroszországnak, mint ha százezer japán katonát pusztítana el a föld színéről.

— És mit gondol, Stiglickém, — kérdezte a herceg, — mit tennének a japánok az illetővel ?

— Főbelőnék — mondtam egykedvűen. — De ha az illető elvégezte küldetését, akkor nincs szükség arra, hogy tovább éljen.

Subin úgy kacagott, mint egy asszony.

— Stiglickém, az Istenért, ne adja közprédára az ötletét, mert valaki még elplagizálja öntől !

— Ön semmiesetre sem, herceg.

— Igérem, Stiglic, hogy szobrot fogunk önnek állítani az Ujazdvoszki-téren . . . A császár ő felsége is jelen lesz a leleplezésnél, még pedig tábornagyi egyenruhájában . . . A szobor mint Szent György vitézt fogja önt ábrázolni, lábainál az eltiport japán sárkánnyal . . .

III.

Ennek az ízetlenkedésnek valahogyan híre járt a táborban és amerre mentem, gúnyos arcokat láttam.

— A Nogi legyőzője — ez lett a nevem. És : Sárkányölő Stiglic.

— Mikor indul útjára ? — kérdezgették az emberek. — Csak óvatosan, Náthánovics Iván ! Vigyázzon a becses egészségére !

Még a legénység is összeröhögött a hátam mögött. Lehet különben, hogy ezt már csak én képzeltem.

Kisfiú-koromban egyszer a Visztula partján jártam. Emlékszem: akkor is ilyen vérvörös alkonyat volt. Egy csapat varsói gyerek — vásott, erőszakos úri kölykök, akik sohasem tűrtek meg a társaságukban — a folyóvízben úszkált.

Köztük volt a kis Subin is, a kormányzó hírhedt rossz fia.

— Stiglic, Stiglic, — (már akkor is így nevezett!) — tudsz-e úszni?

— Tudok hát, jobban, mint ti! — válaszoltam.

Subinék bukdácsolva úszkáltak a vágató árban, mint a vadrucák, én azonban nem tudtam úszni.

— Stiglic, Stiglic, gyere be, ha van merszed! — visították.

Ott álltam a meredek parton irígyen és megrettenve néztem a hullámokon hempergő vad kölyköket. Szerettem volna hazaszaladni, de nem tudtam.

— Stiglic hazudik, mert nem tud úszni! Stiglic gyáva, mert nem mer a hideg vízbe jönni! — ordította Subin.

A fogam vacogott a félelemtől. Nem, nem, nem! — mondtam magamban és éreztem, hogy lassan a víz felé megyek. Mert én sohasem mentem oda, ahová akartam.

És egyszerre összecsapott fölöttem a hideg víz. Nem tudom, miféle véletlen mentette meg az életemet. Ájultan vittek haza. Szegény jó édesanyám reggelig sírt az ágyam mellett.

Ma megint olyan vörös az ég, mint akkor. És én végtelen kopár tarlókon járok, egy japán tiszt baktat mellettem, a zsebemben pedig kis pléhszelence. Oh, ha

itt volna most Subin herceg, milyen gyönyörrel vágnám pofájába ezt a szelencét!

Szegény jó édesanyám . . .

IV.

Barakkok . . . Alighanem tábori kórház . . . A pitvaron fehér vászonba csomagolt néma emberalakok fekszenek. Arcuk fakó, orruk hegyes, szemük üveges . . . Ápolónők ülnek mellettük és elkergetik arcukról a legyeket, amelyek százezernyi rajokban döngenek körülöttük. Halottak ezek, vagy sebesültek?

Miért vagyok én itt? Hová megyek? Egyszerre eszembe jut, — pétervári lapokban olvastam — hogy ő felsége a cár mostanában jótékony ünnepeket látogat. Trojkán jár, puha köpeny van rajta, a melle teli van rendjelekkel . . . A mi ezredparancsnokunknak tegnap látogatója érkezett a táborba: egy moszkvai táncosnő... Subin herceg pedig új puncsreceptekért írt haza és panaszkodik, hogy nem lehet jó bridge-társaságot találni . . . Én azonban, az Ujazdvoszkin lakó jó öreg Náthán egyetlen fia, egyedül botorkálok az ellenséges tábor közepén, hogy megöljem a japán marsallt. Mi közöm nekem Japánhoz? Mi közöm Oroszországhoz? A japánok sohasem bántottak, de Oroszországban csupa bántalom és megalázás volt az életünk.

Nem, nem, nem tudom megtenni! Ha tudnám sem akarnám! Hogyan is gondolhattam ilyesmire? Hiszen orgyilkosság volna, alávaló orgyilkosság . . . Ez nem nekem való!

A marsall elé megyek, fölmutatom neki a gránátot és elmondok mindent. Elmondom, hogy az öreg Stigvic fia vagyok. Én az apám pénzéért lettem tiszt és akkor még nem volt szó háborúról . . . Én nem bátorságból, hanem gyávaságból ugrottam a Visztulába . . . Subinnak könnyű : őt senki sem tartja gyávának és ő nem is fél attól, hogy mit beszélnek róla az emberek . . . De én ! De én ! Én nem vagyok orgyilkos . . . Nézzen a szemembe a marsall és meg fog ismerni. Ha főbe akar lövetni, azt az utolsó kegyelmet fogom kérni, hogy engedjen reggelig aludnom. Oh, hogy tudnék most aludni ! Fejemet az édesanyám ölébe hajtom és reggelig alszom . . .

A japán tiszt, aki mellettem lépked, figyelmesen nézi az arcomat.

— Ön támolyog — mondja. — Talán megsebesült ?

— Fáradt vagyok, fáradt.

V.

Faluba érkeztünk. Egy hosszú, földszintes ház kapuja előtt állunk. Az utca teli van katonákkal, lovakkal és lézengő parasztokkal. Itt lakik a marsall. Várnunk kell. De miért kell nekem a marsallra várnom, mikor nincs vele semmi dolgom ?

Az idő rettenetes lassúsággal múlik. Nagyon álmos vagyok.

Egy csapat civilruhás ember közeledik a főhadiszállás felé. Furcsán vannak öltöztetve ; az ember amerikai globetrottereknek nézhetné őket. Harctéri tudósítók ! Újságírók ! Valamennyinek a szeme megakadt

az én orosz egyenruhámon... Tudni szeretnék, ki vagyok, mi járatban vagyok, de a japánok vállat vonnak és nem engedik meg, hogy szóba ereszkedjenek velem... Az újságírók itt maradnak a közelemben! Ezek most már nem fognak innen tágitani, míg meg nem tudták, mit keresek itt...

Mindent meg fognak írni! Mindent, amit tenni és mondani fogok! Telegrafálni fognak angol, német, francia és amerikai világlapoknak... Mindenütt olvasni fogják a nevemet, Stigvic Iván nevét...

Úgy érzem magamat, mintha egy kolosszális arénában volnék. Százezer néző lepi el a lépcsőket, és én, Stigvic Iván, egyedül állok a porondon. Mindenki engem néz! Japán tiszték, az újságírók, a parasztgyerekek, Subin herceg is...

A laptudósítók kodakokat vesznek elő, felém fordítják, lefotografálnak... Hohó, vigyáznom kell, nehogy nevetséges figura legyen belőlem. Fölemelem a fejemet, a csípőmre teszem a kezemet... Azt hiszem, jól festek az apró japán majmok között, hiszen fejfel nagyobb vagyok náluk... Vigyáznom kell arcomra, nehogy gyávának tartsanak...

Mily különös: látom a mi cárunk jóságos szomorú arcát... A dolgozószobájában van és elgondolkozva nézi az újságban arcképet. «Ez a Náthánovics Iván megtette azt, amit senki sem mert. Subin herceg sem. Ez a Náthánovics Iván vakmerő legény, igazi kozák, nagyon szerethette a fehér cárt és a szent Oroszországot...»

Az ég vérvörös. A szívem rettenetesen dolgozik. Vajjon mit fogok kiáltani a cselekvés pillanatában? Mert valamit kiáltanom kell. Éljen a cár! Vagy éljen

Oroszország? Nem! Semmi éljen! A Subin-féle emberek azt mondanák, hogy pozőr vagyok. Csak ennyit: A cár és Oroszország. Ez az én jeligém.

VI.

A kapu alatt mozgolódás. Az őrség tiszteleg.

Egy csomó törzstiszt siet ki az utcára. Aztán egy kicsi, szürke öregember jön. Az öreg lóra száll, közben jelentenek neki valamit... Ő rámszegezi apró, szúrós szemét. Int a fejével, lépjek közelebb. Ez Nogi marsall!

A fogam vacog... Nem, nem, nem! Mi közöm nekem Nogihoz, Oroszországhoz, Subin herceghez?

És mégis — kiveszem a szelencét. Valamit kiabálok és a szelence a földre esik. Kiütötték a kezemből, vagy magam ejtettem le? Furcsa! A marsall lova kinyújtja a nyakát, mintha meg akarná szagolni a bombát...

Nem robbant föl. Amitől iszonyodva féltem, az nem következett be: a siketítő dördülés, a véres emberi testek... Hála a mennybéli Istennek!

Valaki — egy japán tiszt fölveszi a bombát és hidegvérűen csavargat rajta.

— Ekrazit! — mondja a marsallnak.

Az öregember figyelmesen reám néz.

— Nekem szólt ez? — kérdi franciául.

— Oh nem, csak magamat akartam megölni...

A marsall egy ideig rajtam pihenteti még hideg tekintetét. Nekem úgy rémlik, mindent meglát, amit magamban rejtegetek. Talán Subin herceget is és

az öreg Náthánt is az Ujazdvoszki-térről. Az ajka szélén valami igen vékony mosoly jelenik meg, azután megsarkantyúzza lovát. Még szalutál is . . .

Engem meg visznek.

— Mi lesz velem ? — kérdezem japán kísérőmtől.

— Az, ami a többi tiszt fogollyal. Külön parancs nincs.

Édes, üdvöztető melegséget érzek szívem tájékán. Szeretnék sírni és szeretnék nevetni. Leborulni és megcsókolni az áldott anyaföldet. Szeretném ölelő karjaimat az égen úszó felhők felé terjeszteni. Az egész mindenség felé — még Subin herceg felé is.

A mellettem baktató japán tiszt ajka szélén ugyanaz a cérnamosoly jelenik meg, amelyet a marsall arcán láttam.

(1912.)

az édes Nálánál is az üdvözlésből. Az édes
széles valóban igen vékony, mosoly, fehérek, az édes
megszokottakhoz hasonlít. Még szelíd is.

Egyen meg vizet.

— Mi lesz velem? — kérdezem, éppen kisléptem.

— Az, ami a többi tízhez hasonló. Kérem, parancs

nincs.

Ez az üdvözlés meglehetősen érdekes, szívesen látom.

Szeretnék szíves és szeretnék szeretni. I. felelet és meg-

szokottak az édes szelíd, szeretem, szelíd, szelíd,

most az édes szelíd, szelíd, szelíd, szelíd, szelíd,

szelíd, szelíd — még szelíd, szelíd, szelíd.

A szelíd szelíd, szelíd, szelíd, szelíd, szelíd,

szelíd, szelíd, szelíd, szelíd, szelíd, szelíd,

szelíd, szelíd.

(KÖNYV)

A MAGÁNKUTATÓ

STAPHYLION A

I.

A Murányi-Mur család harmadéve kapta a báróságot. «A közjátékonyosság terén szerzett érdemei elismeréséül.»

A név régóta a leghatalmasabb exportmágnások között szerepel. Specialitása: lövőfegyverek, patroklok, robbanó-anyagok. Főpiaca természetesen a Balkán.

El lehet mondani, hogy Zimony és Szaloniki között alig durran lövés és alig robban bomba, amely nem a kiváló cég exportképességét dicsérné. A bolgár komitácik Mur és fia részletügynökeiktől szerzett winchesterekkel lövöldözik a török csendőröket, a csendőrök pedig a fényes porta hitelére vásárolt Mur-féle mauserekkel válaszolnak nekik.

Három esztendővel ezelőtt az a kellemetlen meglepetés érte a céget, hogy a tavaszi vásár, amely elé pedig ezúttal különösen nagy várakozásokkal tekintett, lanyhának mutatkozott. Már június hava is elmúlt és a legbiztosabb cikk is, a macedóniai bombák, ládászámra ott penészedtek még az újpesti raktárokban. Úgy látszott, mintha a békülés démona szállotta volna meg az egész Balkán-félszigetet.

A piac szomorú helyzetének az lett egyik következménye, hogy ifjabb Murányi-Mur György báró, a cég főnöke, elhalasztotta a tervbe vett palotaépítést.

E miatt azután keményen összezőrdült a feleségével, Molly bárónéval, akit fölháborított a gondolat, hogy neki továbbra is nyomorult tizenkétszobás bérlakásban kell szorongnia, míg minden budapesti szatócsasszony már a saját palotájában lakik.

2.

György báró, aki az üzleti pangás következtében egy kis epebajban szenvedett, egyik csehországi fürdőhelyen keresett gyógyulást; Molly báróné azonban, mintha csak teljessé akarta volna tenni saját megaláztatását, keserű kedvében magyar fürdőbe ment. A báróné egészen egyedül érkezett meg a fenyvesek közé, éppen csak a komornája, a sofförje és a lovásza volt vele, mert az autóját és a hátraslovait mégsem hagyhatta otthon.

A közvélemény gyanúsna találta, hogy Molly báróné magyar fürdőhelyre megy.

— El akar bújni — mondták. — Ki akar térni ismerőseinek ellenőrzése alól.

Harmadnapra azonban a közvélemény már belátta, hogy igazságtalan volt Molly bárónéval szemben. Nyilvánvaló lett ugyanis, hogy a báróné igenis akar találkozni ismerőseivel, ha nem is valamennyivel, de legalább egyel: Marossy gróffal. Szóval Marossy gróf is a fürdőben volt.

A bárónéról különben meg kell állapítanunk, hogy igen szép asszony volt, különösen az idén, amióta párizsi szabója tanácsára rozsdavörös hajat viselt, ami csakugyan pompásan illett türkiz-színű szeméhez.

A ruháiról sokat beszéltek a fürdőhelyen. Egyik-másik kalapja mindenesetre megérdemelte volna, hogy egy új Homeros részletesen megénekelje, mint tette a régi Homeros Achilles pajzsával.

3.

Molly báróné reggel egyedül lovagolt az árnyékos erdei úton. Egyszerre szapora lódobogást hallott maga mögött. Ki lehet a lovas? Talán a gróf? Nem, hiszen az délig szokott aludni, most pedig még nyolc óra sincs . . .

A következő pillanatban megvadult paripa rugtatott a báróné hátasa mellé. Nagyon megbánhatták ezt az állatot, hogy annyira kifogyott a béketűréséből, mert — miként később kitudódott — a ló Dorka volt, a fürdőhely népszerű kölcsön-táltosa, amely emberemlékezet óta mindig csak mérsékelt omnibusztrapban szokott haladni, óránként egy koronáért. A vágató ló valami fantasztikus fekete gombolyagot lobogtatott a nyakán, a fekete gombolyag lovas volt, aki mind a négy végtagjával görcsösen kapaszkodott meg ott, ahol tudott. A lovag fekete malaclopó-köpönyeget és széleskarimájú kalapot viselt. Fotografáló-masina is volt vele és a gép, amelyet szíjon hordott, vágatás közben vadul csapkodta a lapockáit.

A báróné, aki jó lovas volt, kemény kis öklével kantáron ragadta a táltost és hamarosan megállította. A derék Dorka láthatóan jó néven vette ezt a megoldást. A fekete lovas ekkor nem minden nehézség nélkül hátrafelé mászott a nyeregbe. Jóideig nem szólt semmit, csak hangosan lihegett és addig keresgért a hátán,

a köpenye redői között, míg végül megtalálta a cvikkerje zsinórját és az orrára csiptette az üveget.

Kicsi, vékony, nagyfejű ember volt. Körszakállt viselt, az arca nagyon fehér volt, a homloka aránytalanul magas. A két nadrágszára fölcsúszott volt a térdéig, ami nem tett éppen sportszerű benyomást.

4.

Egy-két percig csöndesen lovagoltak egymás mellett, később a következő párbeszéd fejlődött ki közöttük:

— Mondja, kérem, — kezdte az amazon — miért lovagol tulajdonképpen, mikor nem tud lovagolni?

— Orvosi rendeletre teszem, — válaszolt a lovag, — de nem tudtam, hogy ez ilyen veszedelmes bestia.

— Hazudik, tisztelt úr — vágott a szavába Molly asszony. — Maga azért ült lóra, mert gyalogszerrel nem tudott volna a nyomomban maradni. Maga üldöz engem.

A lovag elpirult, mint egy fiatal leány.

— Biztosítom, tévedés — hebegte.

— Nem tévedés. Már a vasúton is láttam. Amióta itt vagyok, mindig a sarkamban van. Ha az erdőben sétálok, akkor maga a bokrok között mászkál és azt hiszi, senki sem látja. Ha éjjel kinézek az ablakomon, akkor ott lappang a fák árnyékában. Maga olyan tolatkodó, mint egy rossz álomkép; még annál is rosszabb: halálosan unalmas álomkép. Ha egy férfi így üldöz egy magányos nőt, akkor vagy rabló, vagy szerelmes. Bevallom, én az előbbi lehetőségnek előnyt adnék.

A lovag most már nagyon sápadt lett.

— Nem vagyok rabló — morogta. — Én Komlós Károly philosophiae doctor vagyok . . .

— Akkor hát szerelmes? — kérdezte a báróné.

A doktor megigazította orrán a cvikkerjét és elszántan mondta :

— Igen, persze, szerelmes vagyok a méltóságos asszonyba.

— Jól van, akkor hát süsse el a vallomását. Adok rá öt percet. Azután majd hallgassa meg, mit válszolok magának.

A doktor kis gondolkodás után így szólt :

— Engedelmet kérek, a dolog nem úgy van, mint hinni méltóztatik. Én igenis, szeretem a méltóságos asszonyt, de legkevesbbé sem érzem szükségét annak, hogy beszéljek a szerelmemről. Mert ha szerelmes vagyok is, hülye mégsem vagyok és jól tudom, az ilyen előkelő és elkapatott hölgy beleszerethet mindenkibe, beleszerethet esetleg egy sofförbe is, csak éppen egy philosophiae doctorba nem szerethet bele.

— Ha semmit sem akar, akkor miért üldöz?

— Látni akarom. Csak messziről látni, észrevétlenül, reménytelenül. Néha fölemelek egy hervadt virágot, amit a méltóságos asszony eldob. És boldog vagyok, ha a homokban megismerem a lábanyomát . . .

— És ezeket a poétikus gondolatokat melegiben megírja az uramnak Karlsbadba? — kérdezte Molly báróné kaján mosollyal.

A doktor arca megint vérvörös lett.

— Tessék —?

— Maga eddig hét expressz levelet írt és négy telegrammot küldött az uramnak — folytatta az asszony. — Megmondjam, hogy kicsoda maga?

A doktor láthatóan nem volt kíváncsi, de a báróné mégis megmondotta :

— Maga detektív, akit az uram bérelt föl, hogy leskelődjék utánam. Utánam és Marossy gróf után. Egypár ezer koronát ígértek magának, hogy bizonyítékokat szerezzen ellenünk. Maga azonban sohasem fogja megszolgálni a pénzt, mert nincs semmi tehetsége a mesterségéhez. Mit akar azzal a kodakkal? Azért hordja a nyakában, hogy lefotografáljon minket, lehetőleg kompromittáló pózban? Ezt valami rossz detektív-regényből tanulta. Bárgyú ötlet! Ha egy úriasszony csókolódzni akar, akkor rendszerint olyan rossz világítás mellett teszi, hogy magnéziumfény nélkül bajos volna a fotografálás. De most már nem marasztalom tovább, doktor úr. Tudom, hogy óraszámra fizeti a paripáját. Ha hamar akar hazajutni, akkor ajánlom, bízsa a vezetést Dorkára.

A doktor, aki eddig megsemmisülten gunnyasztott a lován, most szenvedélyesen fölemelte a karját, aztán lemondóan leejtette megint.

— Nincs szerencsém! — mondta. — Sakkmattot kaptam!

— Mondja, — szólt Molly báróné — hogyan fanyalodott ilyen mesterségre? Végre is egy doktor, egy tudós . . .

Komlós szomorúan tekintett a bárónéra.

— Ezt az ángolnáknak köszönhetem . . .

És miután észrevette a báróné meghökkent pillantását, megnyugtatóan folytatta :

— Ne féljen, nem vagyok bolond, csak boldogtalan. Én természettudományi kutatásokkal foglalkozom és úgy kerültem össze az ángolnákkal. Az ángolnák

szaporodása a természet egyik nagy, mindmáig még megoldatlan rébusza. Darwin is hiába törte rajta a fejét. Senki sem tudja, csak én tudom az ángolnák titkát. Egy csodálatos esemény — amelyről most nem akarok beszélni, — föllebbentette előttem a függönyt. Tudja, méltóságos asszony, mit jelent ez? Ha fölfedezésemmel a nyilvánosság elé lépek, akkor egy csapásra világhírű ember leszek.

— Akkor ajánlom, lépjen minél gyorsabban a nyilvánosság elé, mert amint elnézem, egy kis világhír nem fog ártani magának — biztatta a báróné.

— A dolog nem olyan egyszerű, mint gondolja. A nyilvánosság elé csak tudományos bizonyítékokkal léphetek. A bizonyítékok beszerzéséhez pedig körülbelül egy esztendei nyugodt munkára volna szükségem. Egy évig a nápolyi biológiai állomáson kellene dolgoznom... Ahhoz pedig pénz kell, sok pénz! Pénzért én ma mindenre képes vagyok. Talán arra is, hogy embert öljek. Nekem jogom és kötelességem, hogy töltegyem magamat a nyárspolgár-morál skrupulusain, mert a természet reám bízta egyik szent titkát!

— Tehát ezért?

— Egy pár héttel ezelőtt fölkeresett engem egyik rokonom, akinek most magánkutató-irodája van Budapesten... Azt mondta: Te, Károly, neked olyan ártatlan pofád van, rólad senki sem tételezne föl, hogy — és a többi! Szóval: összehozott a méltóságos báró úrral.

— És miben állapotodott meg az urammal?

— Ha döntő bizonyítékokat hozok neki a méltóságos asszony hűtlenségéről, akkor háromezer koronát kapok. Előleget nem akart adni a méltóságos úr, és

én itt a magam kis pénzét költöm. Nagyon belebuktam a vállalatomba!

— Vigasztalódjék, — mondta a báróné — eddig még mindenki belebukott, aki kikezdett Murányi-Mur báróval. Albán martalócok és macedón komitácsik sírva emlegetik a nevét. Amennyire értek az ilyen dolgokhoz, azt hiszem, a báró a világ egyik legsugoribb embere. Nem annyira meggyőződésből, mint inkább perverz szenvedélyből. Ha nem szégyelné magát, arra is képes volna, hogy az utcasarkon elnyerje a játszó gyerekek krajcárjait. A maga üzlete, doktor úr, kezdettől fogva reménytelen volt. Tudnia kell, az uram egyáltalában nem is akar tőlem elválni. Ő inkább húzatná ki mind a harminckét fogát, semhogy kiadja a hozományomat. Pedig azt ki kell adni, ha elválik tőlem.

— Dehát akkor miért figyelteti a méltóságos asszonyt?

— Hogy olcsó bizonyítékokat szerezzen nem a hűtlenségem, hanem a hűségem mellett. Én tízszer is azt hazudtam már neki, hogy megcsaltam, de ő a szemem közé nevetett és aktaszerűen bebizonyította, hogy füllentek. Ő most már egyáltalában azt hiszi, őt nem lehet megcsalni és a tapasztalás, sajnos, eddig igazat adott neki.

— Fölháborító! — fakadt ki a doktor.

Kis szünet támadt. A báróné azután különös mosollyal fordult a magánkutató felé.

— Doktor úr, mit szólna hozzá, ha hozzásegíteném magát a háromezer koronájához?

— Hogyhogy?

— Úgy, hogy döntő bizonyítékokat adok a kezébe.

— Miféle bizonyítékokat?

— Elsőrangúakat. Leveleket, szerelmesleveleket, amelyeket Marossy gróf írt hozzám. A levelekből világos, hogy szeretjük egymást. Világos, hogy a gróf engem feleségül is venne, ha szabad volnék . . .

— Méltóságos asszony, ön ekkora áldozatot hozna a tudomány érdekében?

— Engem érdekel az ángolnák problémája. És aztán : aki annyiszor festette falra az ördögöt, mint az én uram, az végre is megérdemli, hogy elvigye az ördög. Szóval : magának adom a gróf leveleit. De van egy kikötésem. Meg kell rá esküdnie, hogy a bizonyítékokat úgy lopta ki az íróasztalom fiókjából.

— Ennyi az egész? Én külön dolgokra is megesküszöm méltóságod kedvéért.

— Ehhez nem annyira az uramra, mint inkább a grófra való tekintettel kell ragaszkodnom. Ő furcsának találhatná, hogy én elajándékozgatom az ő leveleit . . .

— Értem, értem !

— Az uram fősvény ember, a hiúsága azonban még a fukarságánál is nagyobb. Ha botrány lesz a dologból, akkor kénytelen lesz megindítani a válópert . . .

— A gróf úr pedig szereti a szabadságát, a gavalériossága azonban a szabadságszereteténél is nagyobb. Ha botrány lesz a dologból, akkor kénytelen lesz megkérni a méltóságos asszony kezét . . .

Ezt Komlós doktor mondta, de persze nem hangosan, csak úgy magában.

— A levelek nálam vannak, — kezdte megint a báróné. — Én az ilyen kényes írásokat elvből mindig magammal szoktam hordani. Forduljon el, kérem !

A doktor diszkréten elfordította arcát, Molly báróné pedig kihálászta a vékony papírcsomagot bizalmas rejtekhelyéből.

5.

Este a báróné a réten sétált. Fönn, a töltésen, egy kis fekete embert látott, aki sebesen baktatott a pályaudvar irányában. Egyik kezében az útitáskák ükapját vitte, másik kezében az esernyőjét, amely vastagabb volt, mint a báróné dereka, a hátán pedig a fotografáló-masínáját.

— Ni, hiszen ez az én magánkutató doktorom!
— mondta Molly öméltósága.

Beszédje volt a doktorral és azért nekivágott a töltésnek, hogy elcsípje a fahíd előtt. A vándor is észrevehette öméltóságát és alkalmasint fölöslegesnek találhatta a személyes találkozást, mert ugyancsak szaporán szedegette a két lábát. A báróné azonban edzettebb gyalogló volt és így a híd előtt mégis eléje tudott kerülni.

— Doktor úr, ön nem váltotta be a szavát!

— Hogy érti ezt a méltóságos asszony?

— Nem küldte el a leveleket az uramnak. Maga ma egyáltalában nem adott föl semmi levelet a postán.

Komlós doktor a hídra tette táskáját, az esernyőjét a hóna alá fogta, aztán levette a cvikkerjét, rálehelte és elkezdte körülményesen törölgetni.

— Gondolkoztam a dolgon — mondta — és arra a meggyőződésre jutottam, hogy az eljárás, amelyet méltóságod javasolt, nem egészen célszerű. Végre is ki

kezeskedik nekem arról, hogy a báró úr nem semmisíti-e meg a leveleket, ha a kezébe kerülnek? Az ilyen ember sok mindent eltűr a pénz kedvéért. Föltéve azonban, hogy csakugyan megindítja a válópert, ki kezeskedik nekem, hogy megfizeti a kikötött háromezer koronát? Írást nem kaptam róla, és aki be tudja csapni a macedóniai komitácsikat, az nem fog sokat teketóriázni az ügyefogyott filozopterrel sem.

— Mit szándékozik tehát tenni? — kérdezte Molly báróné, összeráncolva finom ívelésű szemöldökét.

— Most már semmit, mert mindent elrendeztem már. Én ma délben fölkerestem Marossy gróf öméltóságát és megkérdeztem tőle, feleségül akarja-e venni a méltóságos asszonyt. Hallgasson csak végig, kérem! A méltóságos úr persze kidobott. Később megint találkoztunk az uszodában, onnan már nem dobhatott ki és ekkor szóba is állott velem. Beszélgetésünk eredménye az lett, hogy én átadtam neki a leveleket, ő pedig négyezer koronát adott nekem.

— Gazember! — sziszegte Molly báróné.

Komlós doktor levette a kalapját. Az esti szél a fürtjeivel játszadozott.

— Mi az: gazember? A valláserkölcsi alapon álló nyárspolgári ideológia egyik üres szava. Mi közöm nekem ehhez az ideológiához?

A közeli pályaudvarról füttyentés hallatszott, a doktor hirtelen fölkapta a tasakját, fejébe csapta a kalapját és esze nélkül szaladt a vonat felé...

6.

Történetünk kibékítő akkorddal fog végződni.

Ezt az akkordot messzi délen egy Bib Doda nevű albán vajda ütötte meg, midőn augusztus másodikán hajnalban néhány száz állig fölfegyverkezett malisszonnal megrohanta Prizrendet és fölgyújtotta a várost mind a négy sarkán. Erre a hírré Montenegró rögtön megszállotta a Skutári-tó partját, a kurd csőcselék természetesen megtámadta az örményeket, Macedóniában pedig fölbukkantak a komitácsi bandák...

A Mur-cég sietett kiaknázni a kedvező konjunktúrát és Murányi-Mur báró sietve félbe is szakította nyári kúráját. A miridita vevőközönség köréből ezúttal Brighton-féle gépfegyverek iránt is mutatkozott érdeklődés és a cég zseniális főnöke, aki jól ismerte a balkáni piac fejlődőképességét, rögtön kijelentette, hogy nem nyugszik addig, míg Antiváritól Erzerumig minden jobb háznak meg nem lesz a maga külön gépfegyvere.

A főnök a munka izgalmai közepett is talált rá időt, hogy építendő családi palotájának terveivel foglalkozzék. Lesz nagy hall, több szalón, könyvtár, dohányzó, cselédeknek külön fürdőszoba és persze istálló, garázs és a többi... Mikor megmutatta feleségének a terveket, Molly báróné mosolyogva kezét nyújtott neki. Most már megvolt a lehetősége annak, hogy emberi életet éljen az ura oldalán és ő szegényke soha többre nem vágyódott.

(1912.)

A POFON

1802

Látogató (megjelenik az ajtóban): Kukucs! Ki vagyok?

Gazda (összerezzen az íróasztal mellett): Hő...?!

Látogató: Tudtam, hogy itthon vagy. Az inasod ugyan tagadta, de én lementem az utcára és miután meggyőződtem, hogy a lakásod ki van világítva, megint visszajöttem. Azt a legényt különben elcsapnám.

Gazda: De hát kicsoda az úr?

Látogató: Nem ismersz, úgy-e? Neked már a gimnáziumban is rossz volt az emlékezőtehetséged. Kádár tanár azért buktatott meg, mert a hét választófejedelem közé vetted a római pápát is. Érdekelne, vajjon fel tudnád-e sorolni a hét választót?

Gazda (az asztalra csap): Mi az istennyilát akar tőlem az úr? Nem látja, hogy dolgom van?

Látogató: Rosszul teszed, hogy lámpafénynél írsz! A mesterséges világítás kiszárítja a Schlemm-féle csatornácskát a szemben...

Gazda (a fejéhez nyúl): Én most úgy érzem magamat, mintha álarcosbálban volnék és egy hímnemű dominó faggatna. Kérlek, szép maszk, én most nem érek rá semmire!

Látogató: Kíváncsi vagy, ki vagyok? No, majd mindjárt nyomravezetlek. Ki volt a hetedikben

a legjobb tanuló? Ki oldotta meg játszva az egyenleteket két ismeretlennel és ki nyerte el az önképzőkörben a Kamorek-díjat?

Gazda: Ahá! Spicli Tóni!

Látogató: Igen, Nagy Antal vagyok. Ti tréfából Spicli Tóninak neveztetek, mert sohasem hazudtam a tanárainknak sem. Bár megtanultam volna a környezetemhez alkalmazkodni, — akkor nem ért volna annyi baj!

Gazda (mérsékelt érdeklődéssel): Milyen pályán vagy?

Látogató: Hát te nem tudod? Pedig neked is megküldtem a röpiratomat! Te persze nem olvastad el?

Gazda: Igazán nem emlékszem.

Látogató: Tessék, van itt egy példányom. De olvasd el, majd megismered belőle a magyar közigazgatást. Ebben meg van írva a fegyelmi vizsgálatom egész története. Két éve tart már, pedig semmit sem tudnak rám bizonyítani. Minden bűnöm az, hogy nem akartam derekamra venni a klik gépezetének hajtószíját. Ha megtettem volna, akkor ma talán magam is olyan elegáns lakásban ülnék, mint te...

Gazda: Hm!

Látogató: Az összeütközés köztem és a főnököm között akkor kezdődött, mikor denunsciánsnak nevezett. Én ugyanis nem tudtam elnézni a gyalázatos időpocsékolást, mely a hivatalokban folyik és rendszeresen értesítettem a fölöttes hatóságot, ki mikor fogad a hivatalában férfi vagy női látogatót.

Gazda (a lélek búvár érdeklődésével): Mondd csak, házasember vagy te?

Látogató : Sajnos, igen. Azért mondom : sajnos, mert a nőm évek óta beteges. Most is idegszanatóriumban van. Időközönként elbocsátják, mint gyógyultat, de egy-két hónapi együttélés után megint csak vissza kell vinni.

Gazda (őszintén) : Szegény asszony !

Látogató : Újabban az a rögeszméje, hogy én palatábla vagyok, mely teli van írva számtani feladatokkal. Minduntalan vizes spongyával törli végig az arcomat. Képzelheted, mennyi költségemben van ! Azelőtt még segített a családja, de mióta perben vagyunk . . .

Gazda : Velük is ?

Látogató : Hát az emlékiratot se olvastad, melyet a képviselőház elé terjesztettem ? Majd elküldöm, abból megismerheted a magyar igazságszolgáltatást.

Gazda : Majd elolvasom, ha ráérek. De ebben a percben semmire sem érek rá . . .

Látogató (leül, komolyan) : Amióta itt vagyok, te már a második cigarettát szívod. Hát nem félted a szívbillentyűidet ?

Gazda : Reménylem, nem a szívbillentyűim miatt jöttél ide ?

Látogató : Nem. Az ügyvédhez jöttem és nem a jóbaráthoz. Rád akarom bízni a becsületsértési pörömet. Velem tegnap este felháborító dolog történt. A vendéglőben pofonütött egy vadidegen ember.

Gazda : Hogyan történt ?

Látogató : Én egyedül vacsoráztam egy asztalnál, egyszerre fölkel egy ember a szomszéd asztaltól, hozzám lép és szó nélkül pofonüt.

Gazda : Te, én azt hiszem, az ismerhetett téged !

Látogató : Mondom, nem ismert. Én pontban nyolckor léptem az ebédlőbe. Azt mondom a pincérnek, adjon tiszta abroszt, mert az asztalon lévő foltos. Azután más tányért kértem, mert utálok csorbaszélű tányérből enni. Később egy kis szóváltás támadt köztem és a főpincér között. Én panaszkodtam, hogy a kés nem tiszta, ő pedig azt állította, a pengén látható folt vakrozda és hogy az minden vendéglői késen van. Hihetetlen ázsiai állapotok vannak a fővárosi korcsmákban. Nagyon sokáig kellett várnom a sültre és azért elhivattam a vendégglőst és felelőségre vontam. Ő maga hozta aztán a sültemet, de az ehetetlen volt, mert zsír helyett margarinnal készítették. Ő ugyan tagadta, de én ilyenekben sohasem tévedek. Nem akarták visszavenni, de mikor megfenyegettem őket, hogy nyilatkozni fogok a lapokban, megszeppentek és hoztak más ételt. Az is ehetetlen volt, mert hagymával készítették. Mondtam a pincérnek, hívja elő azonnal a vendégglőst és ekkor történt az inzultus. Egy ember ült a hátam mögött, akit addig nem is láttam. Ő most odalépett hozzám, azt mondta : «A nevem Keibig!» s azzal pofonütött, magára vette a kabátját és elment. Érted ?

Gazda : Tökéletesen értem. És te most panaszt akarsz tenni becsületsértés miatt ?

Látogató : Ó, nem ! Fel akarom jelenteni az ezredénél. Ma reggel ugyanis megtudtam, hogy Keibig tartalékos tiszt.

Gazda : Nem hinném, hogy az ezredesének nagyon fájna a te pofonod !

Látogató : Nem is a pofonról van szó, hanem másról. Keibig ugyanis kereskedő. A bátyja üzletében van.

Az adóbevallási ívéen — alkalmasint azért, hogy kisebb adót vessenek rá, — kereskedősegédnek vallotta magát. Ezt ő maga írta és sajátkezűleg alá is írta. Az ezredénél azonban mint bátyjának csendes üzlettársa szerepel. Katonai felfogás szerint a kereskedősegéd nem lehet tartalékos tiszt. Én most már arra kérlek, szerkeszd meg a feljelentést az ezredhez. Mellékelni fogjuk az adóbevallási ív hiteles másolatát és bizonyos, hogy Keibigot megfosztják a tiszti rangjától.

Gazda : Mondd csak, édesem, hogyan ütött meg Keibig ?

Látogató : Ide ütött a bal arcomba.

Gazda : Nagyot ütött ?

Látogató : Akkorát, hogy a szemem szikrát hányt. De ez nem tartozik a dologra.

Gazda (szó nélkül pofon üti a látogatót, hogy a szeme szikrát hányt).

(1905.)

Handwritten text, mostly illegible due to fading and bleed-through. The text appears to be organized into several paragraphs, with some lines starting with capital letters. The handwriting is cursive and somewhat slanted.

(203)

ZÁSZLÓÜGY

1878

A hosszú fasorban két ezredes sétál egymás oldalán. Az egyik kicsi, szélesvállú ember, a másik hórihorgas. Mind a kettő egyenruhában van ; a kisebbik kardot is visel oldalán, a hosszú azonban fegyvertelen és vastag esernyőt tart kezében. A kicsi ember oly egyenesen tartja magát, mint a gyertyaszál. Szabályos, szigorú és rokonszenves arcán meglátszik, hogy keveset szokott beszélni és hogy gondolkozni egyáltalában nem szeret. Egyébként vitéz ember, jó katona és lengyel nemes. A neve Mirszky lovag.

A másik, a hosszú, likamegyei parasztok ivadéka. A bölcs természet, midőn megalkotta, alkalmasint a gyalogsági katona végérvényes modelljét akarta forgalomba hozni, mert feltűnő szeretettel mintázta meg alsó végtagjait, óriási lábakat, hosszú, izmos lábszárakat és erős csípőket adván neki, de már a felső testével, nevezetesen a fejével, oly mostohán bánt el, mintha az mellékes járuléka volna az emberi testnek. Erről az emberről azt beszélték, hogy neki van a hadseregben a legnagyobb lába és a legkisebb feje. Állandóan úgy viselkedett, mintha valami nagy méltatlanság esett volna rajta. A szeme rendszerint vérben forgott, az ajka

bőszen vonaglott, beszélő hangja pedig rekedten vonított. A neve Plitvicsich volt.

Amint végigmentek a fason, egyre Plitvicsich beszélt, miközben indulatosan gesztikulált vastag esernyőjével. A másik fagyos arccal szívta virginiáját és azon gondolkozott, hogy adjon-e házassági engedélyt Kelemen őrmesternek vagy sem.

— Csodálkozni fogsz, Mirszky, ha elmondom neked, hogy miért küldtek nyugdíjba, csodálkozni fogsz! — mondta Plitvicsich.

— A császármánővereken pechem volt, azt nem tagadom. Azt hittem, az ellenség régóta elkotródott abból a faluból és harsogó muzsikaszóval, lengő zászlóval bemasírozta. A kálvárián zöldtollas lovasokat láttam, burgzsandárokat... Feszesen, fiúk feszesen, — kiáltottam — ő felsége gukkerrel néz minket! Aztán egy segédtiszt vágatott felém és megkérdezte a nevemet. Azt mondta, benne vagyunk az ellenség tűzvonalában és hogy foglyok vagyunk. Többet nem mondott, hanem elvágatott megint.

Mikor lefűjták a gyakorlatokat, hazamentünk. Rosszkedvem volt és egyedül akartam utazni a vasúton. Egyik stáción azonban betolakodott a fülkémbe valami civilista. Kicsi, borotváltképű legényke, jéghideg szemekkel, gúnyoros orral.

— Ezt a pofát már láttam valahol! — mondtam magamban.

Kisült, hogy újságíró, akivel valami alapköteténél, szoborleplezésnél, vagy díszlakománál ösmerkedtem össze. Ez a fráter oly hihetetlen konfidenciával beszélt velem, hogy egészen lefegyverezett és nem tudtam vele gorombáskodni. Most is mindjárt a had-

gyakorlatokról és az én pechemről kezdett elmélkedni.

— Azt hiszem, az ezredes urat hamarosan nyugdíjba fogják küldeni.

Ösztönszerűen a kardom után nyúltam.

— De ma talán még lehetne segíteni a dolgon — tette hozzá nyugodtan.

Erre eleresztettem megint a kardomat.

— Ön talán tudna rajtam segíteni? — kérdeztem megvetően. — Ön talán barátja a hadügyminiszter ő excellenciájának?

— A miniszter nem barátom, de azért mégis tudnék segíteni az ezredes úron. Akár tízféle módon is.

— Nekem elég volna egy is!

— Mondok egyet. Tegyük fel, az ezredes úrnak ma afférje van valami civilistával. Olyan afférje, amelyben az ezredes úr a rideg katonai álláspontot képviseli a polgári állásponttal szemben. A hírlapok ezért hevesen megtámadják méltóságodat. Valaki gondoskodik róla, hogy ő felsége katonai kabinetirodája tudomást szerezzen a támadó cikkekről. Mi fog ekkor történni? Ha el is határozták volna már az ezredes úr nyugdíjazását, sietve vissza fogják megint vonni. Mert nem szabad azt a látszatot kelteni, mintha a polgári közvéleménynek, de különösen a sajtónak, valami befolyása lehetne a hadsereg kormányzására. Méltóságod aztán nyugodtan alhatik egy félesztendeig, egy fél-esztendő pedig hosszú idő.

— Ez a kölyök mond valamit! — gondoltam magamban.

Neki azonban csak ennyit mondtam: Szamárság.

Ezredes úr létemre végre sem alázhatom meg magamat egy skribler előtt.

Mi tagadás benne, egy héten át éjjel-nappal mindig csak ezen törtem a fejemet. Az írónak igaza van ! Affér kellene nekem ! Támadás a lapokban ! Majd én gondoskodom róla, hogy felső helyen tudomást vegyenek róla.

Hat hét mulva volt az ezred fennállásának századik évfordulója. Nehéz szívvel készültem az ünnepre, mert úgy sejtettem, hogy azután véget ér a siralomházi idő, amit nekem engedélyeztek. Az ünnep után lecsap a bécsi tagló.

Tábori mise volt a kaszárnya udvarán. Az ezred parádében várt, az udvart felcicomázták zászlókkal és zöldséggel. Civilisták is voltak ott és az első, akit meg láttam, az én újságíróm volt.

Körülnézek, rendben van-e minden. Látok fekete-sárga császári, piros-fehér osztrák és kék-fehér ezred-zászlókat. És még egy zászlót látok az udvar sarkában : egy piros-fehér-zöld magyar lobogót.

S ekkor egyszerre keresztülcikázik fejemben az ötlet : Plitvicsich, ez a zászló meg fog téged menteni !

— Adjutáns ! — kiáltom dörgő hangon. — Miféle zászló az ?

— Magyar zászló ! — hebegi ő.

— Mit keres itt a magyar zászló ? — dörgöm én.

— Azt hittük, mivel az ezred magyar . . .

Hiszen éppen ez kellett nekem !

— Miféle beszéd ez ? Én nem ismerem magyar ezredet. Én csak császári és királyi ezredet ismerem. És magyar zászlót nem ismerem. Azonnal vegyék le onnan azt a szöveget.

Levették. Halálos csend volt az udvaron. Csak a

sarokból, ahol a civilisták állottak, hallatszott valami halk morgás.

— Ki morog itt ? — kiáltom. — Kik azok a civil emberek a sarokban ?

— A hatóságok és a sajtó képviselői — nyöszörgi a megrémült adjutáns.

— Miféle hatóság ? Miféle sajtó ? Ez katonai ünnep és én nem tűröm, hogy civilisták megzavarják a morgásukkal. Távolítsák el őket !

A civilistákat kitessékelték az udvarból. Utolsónak ment az én skriblerem. Még most is magam előtt látom, amint konfidensül vigyorog felém, mintha csak azt akarná mondani : Ezredes úr, ön ugyan szépen lefőzött engem !

Huszonnégy óráig rettenetes izgalomban voltam. Biztosra vettem azonban, hogy megnyertem a csatát. Sorra vettem az összes eshetőségeket és úgy találtam, azok valamennyien kedvezőek rám nézve. Holnap országszerte bömbölni fog a sajtó-orkán. Támadni fognak, túlozni és hazudozni fognak. De minél inkább cifrázzák, annál jobb nekem ! A kivágott lapszeleteket fekete tékába ragasztva beadják a kabinetirodába. «Egy ezredes merénylete.» «A meggyalázott magyar zászló.» Ezt feltétlenül elolvassák felsőbb helyen. És már hallani véltem az én felséges, jó uram hangját, amint elnézően mondja :

— Ez a Plitvicsich nem valami nagy stratégia, nem is diplomata, de hű, egyenes és bátor katona. Akarom, hogy tovább szolgáljon !

Egész éjjel nem húnytam le a szememet. Vártam a lapokat. Végre előttem feküdt az egész halmaz. Kibontom az elsőt, a másodikat, a tizediket, — mi ez ? —

nem hittem a szememnek ! Azt hittem, hogy megőrültem a nagy izgalom következtében és nem tudok helyesen olvasni . . . Behívtam az adjutánst. Ő aztán meggyőződött róla, hogy jól értettem meg az írást. Alávaló összeesküvést szőttek ellenem. Valami nyomorult — ki más is lehetett, mint a vigyorgó skribler ? — szemérmetlen hazugságokat telegrafált szét az országban. Éppen fordítva írta meg a dolgot, mint ahogyan történt. Hogy én, Plitvicsich ezredes, megbotránkoztam volna azon, hogy a kaszárnya udvarán nincs magyar zászló ! Hogy én, Plitvicsich ezredes nemes haragtól remegő hangon így szóltam volna a tisztikarhoz : «Ez magyar ezred, uraim, nem osztrák és a nemzet, mely vérét és vagyonát áldozza a hadseregért, megkövetelheti tőlünk, hogy megbecsüljük lobogóját, mely a magyar királyé is !»

Hogy én beszüntettem volna az ünnep folytatását mindaddig, míg el nem hozták a magyar zászlót, melyet aztán az ezred tisztelgése közepett tűzettem a császári lobogó mellé ! Még magasztaló vezércikkeket is írtak rólam. «Egy magyar katona. Új idők szele. A zászlókérdés megoldása» — és a többi.

Valaki mindenesetre gondoskodott róla, hogy a cikkek belekerüljenek a fekete tékába, mert huszonnégy óra múlva már nyugdíjban voltam. Hiába telegrafáltam, írtam, nyilatkoztam, hiába jelentkeztem kihallgatásra, — értésemre adták, hogy maradjak veszteg, mert nem is a zászlóügy, hanem tisztán a hadsereg harc-képessége érdekében tettek el láb alól . . .

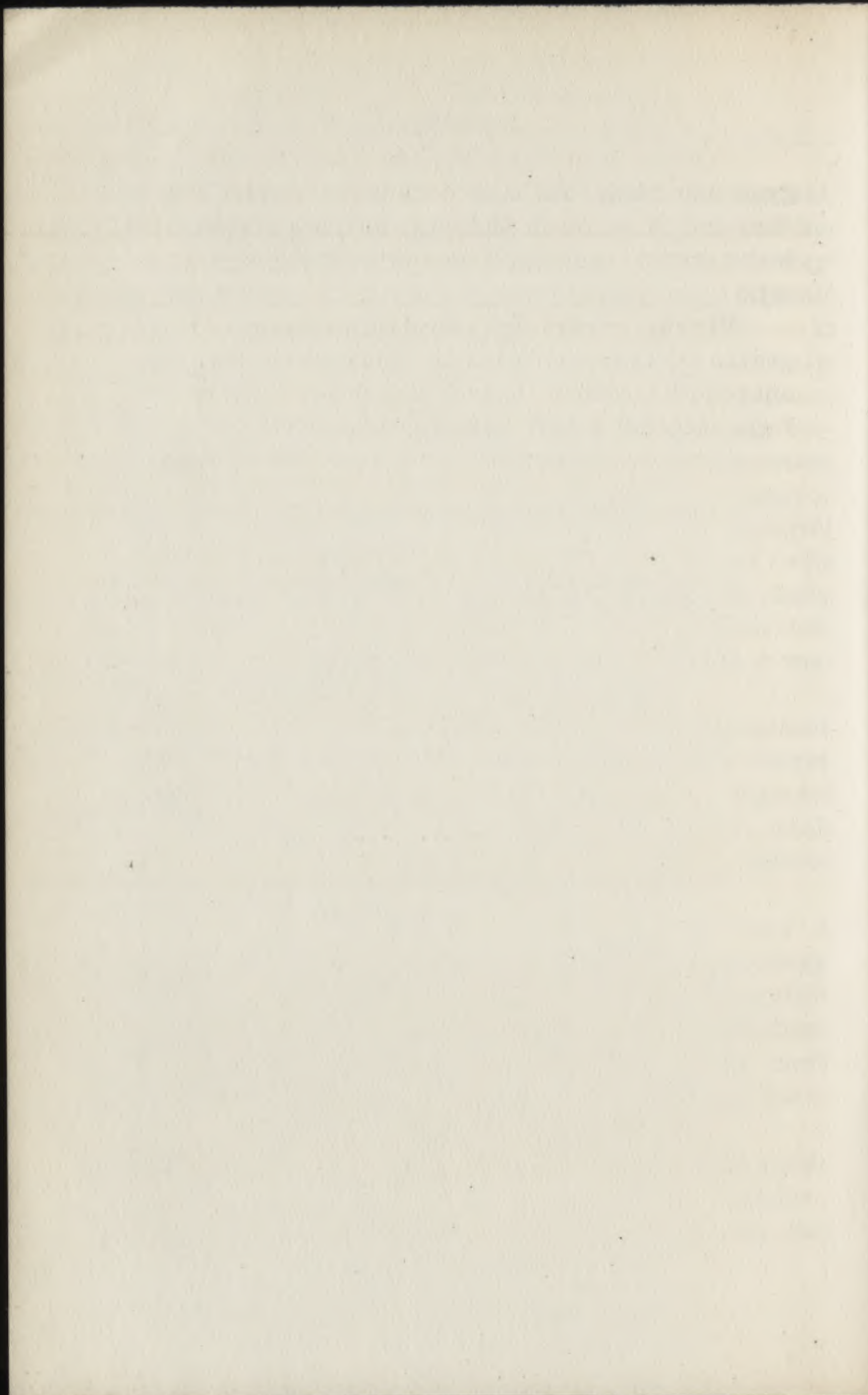
A hosszú ezredes megállott és esernyőjével nyolcast vágott ki a levegőben. Majd keserűen mondta :

— Engem különben nem az bánt, hogy nem va-

gyok már aktív. Én csak a hadsereg jövőjét félttem. Mert mit ér az olyan hadsereg, melynek törzstisztjeit kedve szerint csaphatja el a csontja velejéig korrumpált sajtó?

Mirszky ezredes egy szóval sem válaszolt. Ő nyugodtan szívta tovább szivarját, miután időközben megállapodott magában, hogy Kelemen őrmesternek nem fogja megadni a kért házassági engedélyt.

(1908.)

KÉT KRAJCÁRÉRT

KÉT KÉZIRAT

Kérlek, urak, ha lementek korteskedni Gyürkőre, ne emlegessétek ott a hazafiságtokat. Mert amióta Vertán Miklós — Vertán Miklós! — eladta a negyvennyolcat és pecsovecs lett, nem hisznek már odalenn senkinek.

A vármegyében sokan máig sem tudják okát adni Vertán köpönyegforgatásának. Az ő kedvükért apróra megírom az árulás történetét.

*

Az Úr születésének nem tudom hányadik esztendejében történt, gondolom, a mihálynap i vásár második napján, hogy Vertán gyalogszerrel általment a gyürkői új vashídon. Előtte egy alsókrivácsi parasztember baktatott a gyalogjárón a hitestársával. Hogy krivácsi reformátusok, azt meg lehetett ismerni a viseletükről. Az ember cifra szűrben volt, az asszony meg sárga selyemkendőt viselt és szattyáncsizmát.

— Mennyi deli méltóság van ennek a párnak a viselkedésében! — elmélkedett magában Vertán. — Hiába, csak nincs párja a református magyarnak!

A hídon két krajcár vámot fizet minden emberfia. Ezért egy pléh tallért adnak neki, amit a híd másik végében megint elszednek tőle. Mikor a krivácsi

ember a híd kijárójánál álló nagy faperselyhez ért, beledobott valamit és tovább akart menni. A vámszedő azonban megállította.

— Megálljon kend! Még egy pléh jár!

— Ketten vagyunk, hát kettőt fizettem, — mondta nyugodtan a gazda.

— Hazudik kend! Egyet dobott csak be.

— Kettő volt, ha mondom.

A vámos, egy csukafejű, sárgaképű ember, a hivatalos gögtől felfuvalkodva rivalt rá:

— Befogja kend a száját, különben lecsukatom! Ismerem én a krivácsiakat! Afféle nagyszájú szélbaliak, süvölteni szeretnek, de fizetni nem!

A szűrös ember erre nyugodtan kivett a zsebéből két krajcárt, azt odalökte a vámos asztalára és félhangon dörmögte: — Edd meg! — Azzal tovább állott a feleségével és el is tűnt a vásáros nép sokaságában.

A dolog ezzel el is lett volna intézve, ha Vertán Miklós végig nem hallgatja a szóváltást. A szívében egyszerre perzselő lángot vetett a harag. Ime, így bának nálunk a néppel! Miféle ország ez, miféle kormány, miféle vármegye, mely eltűri az ilyeneket? Csuda, hogy a nép kaszára nem kap nyavalyás zsarnokai ellen!

Odalépett a vámszedő elé. Látásból ismerte a frátert. Képviselőválasztások alkalmával ő volt a kormánypárt leghangosabb kortese.

— Hallja, — mondta az indulattól remegő hangon — hogy mer maga így bánni az adófizető polgárral?

A vámoson most teljes erejével kitört a cézári hóbort.

— Itt nincs adófizető polgár, — pöfögte — itt csak törvényes járó-kelő van a hídon. Én pediglen hivatalos perszóna vagyok, azért megregulázhatom az urat is, ha úgy akarom!

Vertán nagy demokrata volt, de elvégre is úriember. Vasvillaszemekkel nézett a vámosra és fojtott hangon mondta:

— Megállj, pimasz, fogsz te még bagóért is táncolni!

Azzal továbbment. A vámos már akkor kijózanodott hivatalos hatalmi mámorából és megszeppenve nézett utána...

*

A gyürkői híd a vármegyéé. Vertán tehát fölkereste az alispánt. A megye első tisztviselőjéről mindenki tudta, hogy titokban nagyon hajlik a függetlenségi párt felé. De csak titokban. Hogy elterelje magáról a felsőbb körök gyanúját, képviselőválasztások alkalmából mindig tűzzel-vassal dolgozott a kormány mellett. Szélbali barátai, akik nagyon szerették, ezt elnézték neki, sokan természetesnek is találták.

Mikor Vertán elmondta panaszát, az alispán megvakarta a füle tövét.

— Nehéz dolog! — mondta. — Ismerem a pernahajdert; Ibrik Márton a neve. Megérdemelné, hogy elcsapják. Én azonban nem kaphatok bele. Tudod, milyen kényes a helyzetem a kormánnyal szemben! Ibrik a kormánypárt buzgó kortese és ha kitörném a nyakát, a főispán bizonyára azt hinné, politikai bosszúból tettem...

Vertánt elkedvetlenítette az alispán félénksége. A vámszedőre se haragudott már annyira...

— Hiszen nem is kívánom, hogy fejét vegyék a nyavalyásnak. Én csak valami tisztességes elégtétel-félét akarok, hogy a jövőben pirulás nélkül általmehessenek a hídon. Nekem példának okáért elegendő volna, ha az ipse eljönne hozzám és bocsánatot kérne a neveltlenségéért . . .

— Hiszen akkor nagyon egyszerű az eset! Fordulj egyenesen a főispánhoz. Az öreg nagyon szeret mindenféle személyes ügyekkel bibelődni. Neked egyébként nagy tisztelőd — ezt tapasztalásból mondom — és boldog lesz, ha ilyen csekélységgel szolgálatodra lehet . . .

Vertán, aki soha életében még nem kért semmit a főispántól, végre is beleharapott a vackorba és levelet írt a méltóságosnak. A főispán kedden délben kapta meg a levelet, aznap este már megjött a távirati válasza: «Nagybecsű leveledre válaszolva, igen szerencsésnek érzem magamat, hogy óhajod szerint intézkedhettem.»

*

Az ember azt hihetné, a dolog ezzel rendbejött. Pedig dehogyis jött rendbe!

Másnap, mikor Vertán hazajött a pusztájáról, egy ember várta a portája előtt. A kocsi közeledte láthatóan felizgatta az embert. Hol a homlokát tapogatta, hol meg a maga tengelye körül fordult, mintha nem tudná, hová álljon, mit csináljon . . .

— Engem keres? — kérdezte Vertán.

— Nagyságos uram, — mondta remegő hangon az idegen — alázattal jelentem, most jövök Krivácsról.

— Mi dolga volt Krivácson?

— Bocsánatot kértem Borsos Nagy Ferentől, kivel illetlenül bántam a hídon és parancs szerint visszaadtam neki a két krajcárját. És most esedezem a nagyságos úrhoz, méltóztassék nekem kegyesen megbocsátani, mert én is ember vagyok és nem ismerem meg a nagyságos urat a hídon . . .

— Nini, hát maga az, Ibrik Márton? Meg sem ismertem volna !

(Most, hogy a hivatalos gög már nem dagasztotta keblét, nagyon szürke és nagyon kicsiny emberke volt Ibrik Márton. A nagy félelme meg szinte rokon-szenvessé tette arcát.)

— Mondja csak, Ibrik, minek is gorombáskodik maga a fizető emberiséggel?

— Könyörgöm, nagyságos uram, így is tizenkét krajcárt kellett ráfizetnem az ellenőr úrnak, annyival csaltak meg a krivácsiak. Csapatosan szoknak járni, aztán csak a pléhtallér felét dobják a perselybe, a többit nekünk muszáj megfizetnünk, szegény vámosoknak. Ők aztán jövő hetivásáron ingyen járnak át a tallérokkal . . .

— Hiszen tudom, hogy nagy lóköötők a krivácsiak. De miért nem számoltatják le velük a jegyeket? Miért dobatták a perselybe, ahol nehéz az ellenőrzés?

— A tekintetes vármegye rendelte el így, mert a tavaszi vásáron nagy fennakadás volt a hídon.

Persze, ha az ember erről az oldaláról nézte a dolgot . . . pénz dolgában az alsókrivácsiak csakugyan nem értik a tréfát. Azt tartották róluk a megyében, hogy megcsalják a zsidót is.

— Jól van, Ibrik, — mondta Vertán — nem haragszom már magára. Máskor azonban jó lesz, ha

üggyel a nyelvére! Most menjen a konyhába, ott kap egy pohár várhegyit. Aztán mehet haza Isten hírével.

Ibrik azonban nem ment haza. Mikor Vertán ebéd után kiment a kertjébe, a vámszedő még ott ödöngött a kapu alatt.

— Hát maga mit keres még itt, Ibrik koma?

— Ha meg nem sérteném vele a nagyságos urat, azt szeretném még elmondani, hogy engem elcsaptak a hídtól.

— Elcsapták?

— Arra kérném a nagyságos urat, ha valami írást adna, akkor talán visszafogadna megint a vármegye... Mert úgy tessék venni, hogy szegény ember vagyok és négy gyermekem van...

Mit tehetett Vertán Miklós? Nem vehette a lelkére, hogy holmi potomságért tönkretegyenek egy családot. Leült tehát és szép levelet írt a főispánnak.

A levélben kijelentette, hogy teljesen megelégszik az elégtétellel, melyet Ibrik Mártontól kapott, nem kívánja, hogy miatta megnyomorítsák a szegény embert és kéri, helyezték vissza hivatalába...

*

A főispán másnap válaszolt Vertán levelére, mégpedig a szentjánosi vadászaton.

— Kissé komplikált az Ibrik esete, — mondta. — Hogy egyszer tömjént gyujtsunk az ördögnek is, Ibrik helyére megtettük vámszedőnek ifjú Duda Jánost.

— A szélbali Duda János fiát?

— Azt! Veje a gyürköi bírónak és sógora a krivácsi jegyzőnek. A Dudáknak van vagy nyolcvan ellenzéki szavazatjuk a kerületben... Beláthatod, hogy

nem igen csaphatom el most Dudát . . . Annál inkább nem, mivel, mint hallom, nagyon jól beválik hivatalában . . .

Ezt végre is be kellett látnia Vertánnak.

— De ha érdekel Ibrik, — folytatta a főispán — megpróbálom, hátha beszoríthatom hivatalszolgának a megyéhez. Tervbe is vettük két új ilyen állásnak a szervezését, attól függ mármost, hogy az őszi közgyűlés megszavazza-e a költségeket . . .

Vertán azt mondta, így nagyon jó lesz.

Ibrik Mártonnak tehát várnia kellett. Ibrik azonban nem tudott várni. Ő maga nem alkalmatlankodott többet Vertánnak, szüret után azonban eljött a felesége, mégpedig mind a négy gyermekével együtt. A legkisebbik még karonülő volt. Az asszonyon meglátszott a nagy szegénység. Fakó, beesett arcú paraszt-asszony volt, tisztességes viselőruhája se volt a testén. Sírva panaszolta el Vertánnénak a konyhában, hogy az ura felakasztotta magát a padláson. Jószerencse, hogy a nagyobbik fia észrevette, így még idejében elvághatták a kötelet. A nagy nyomorúság vitte rá Ibriket a kétségbeesett lépésre.

Vertán most már valósággal lelkiismereti furdálásokat érzett. Tíz forintot adott a szegény asszonynak és megizente az urának, ne búsulja el magát, egypár héten belül okvetlenül hivatalban lesz megint . . .

*

Ő meg is szokta tartani, amit ígér. Még aznap expresz-levelet küldött a képviselőnek, az öreg Bugacznak. A vén kuruc azonban nem állott kötélnek. Azt válaszolta Vertán levelére, hogy a hivatalokat

a kormány osztogatja, ő pedig életében sem kért még semmit a kormánytól, sem magának, sem másnak. Ha Ibrik éhen találna veszni, ezzel csak elvenné jól megérdemelt büntetését a sok aljas rágalomért, amit az utolsó választás alkalmával Bugaczy és a pártja ellen szólt.

Vertánnak most már valósággal rögeszméjévé lett, hogy Ibriket kenyérhez kell juttatnia. Még éjjeli álmában is megjelent előtte a síró Ibrikné éhes négy gyerekével . . .

Újra fölkereste tehát a főispánt.

— Annyira a szíveden van a dolog? — csodálkozott az öreg.

— Érzem, hogy nem lesz nyugtom, míg hivatalban nem tudom a szerencsétlen embert!

— Jól van, — mondta a főispán — holnap utazom Budapestre.

— Csak nem ezért?

— Az a kérdés, akarod-e, vagy sem?

— Akarom, de mennyire akarom!

— Akkor utazom!

*

A Lánchídnál megüresedett egy jegyszedő állása. Fővárosi lapok tanúsága szerint négyszázhetvenhárom pályázó akadt. Köztük volt az a bizonyos két diplomás ügyvéd is, aki tudvalevően mindig pályázni szokott, valahányszor a fővárosban portási vagy hivatal-szolgái állás üresedett. Az állást mégis Ibrik Márton nyerte el, pedig ő talán nem is pályázott . . .

Vertán megkönnyebbülten sóhajtott fel, mikor a főispán tudatta vele utazásának eredményét. Az éjjel

igen jól aludt, az Ibrik-gyerekek siránkozása nem zavarta álmait.

Nemsokára azután feloszlatták a képviselőházat és kiírták az új választásokat. Az öreg Bugaczy, aki már húsz esztendő óta képviselte a gyürkői kerületet, ezúttal is jelöltette magát. Mikor fölkereste Vertánt, a vármegyei szélbal legtekintélyesebb emberét, Miklós úr szárazan kijelentette neki, hogy ezúttal nem akar résztvenni a választási küzdelmekben. A főispán végre is oly nagy szolgálatokat tett neki, hogy legalább is különös volna, ha most síkra szállana ellene. Elvei fenntartása mellett tehát távol fog maradni az alkotmányos harctól.

Az öreg Bugaczy dúlt-fúlt mérgében.

— Jól van, megcsináljuk nélküled, ha kell elled is!

*

Nem tudták azonban megcsinálni nélküle. A parasztok nem szerették már Bugaczyt, mert fukar és goromba ember volt.

Gyürkői képviselő egy kormánypárti ifjú mágnás lett. Való igaz azonban, ő még annyit sem ér, mint az öreg Bugaczy, mert azóta se látták a kerületében.

Választás után a szélbali polgárok összeültek a körben és úgy összedisputáltak, mint bukás után a tarokkpartnerek. Hogy így kellett volna tenni, meg úgy... És hogy Vertán Miklós az oka mindennek, mert elárulta a negyvennyolcat. Találgatták is, mennyi júdáspénzt kapott a kormánytól. Hogy két krajcárért tette, azt ugyan senki se hitte volna.

(1904.)

A RETTENETES ZSIGA BÁCSI

A-RETTENITTE KANA LALLO

Zsiga bácsi a kávéházban ült és csendesen szívta a médiáját. A szomszéd asztalnál dúshajú ifjak egy távollevő íróat szidtak. Ebből tudni lehetett, hogy ők is írók. A távollevő híres költő volt a háború előtt, de most azt mondták róla: divatját multa, mint télen a szalmakalap. Isten tudja, miféle divatot fogunk viselni jövő tavasszal.

Ilyeneket gyakran hallott már Zsiga bácsi, mert ő régi törzsvendég volt. 1848-ban kezdte a kávéházi életet, akkor a Pilvax-ba járt, ott is volt ilyen lármás társaság, az is mindig szidott valakit, főleg egy Hiador nevezetűt.

Később a Zrinyi-be járt, ott már a Pilvaxékat szapulták. A kávéházak változnak, de az emberek egyformák maradnak, Pilvax és Newyork közt is csak annyi a különbség, hogy Zsiga bácsi a Pilvaxban tajtékpipából füstölt, a Newyorkban pedig médiát szítt.

Amint ott ült, egyszerre eszébe jutott, hogy mégis részvétlátogatást kell tennie Feketénél.

A félszemére vágta kalapját, melyet ő kalabrézernak nevezett és döcögő léptekkel, de katonás tartással elindult egylovast keresni. Az ilyen széleskari-májú, puha kalabrézert ösidőktől fogva azok viselik

akik háborúban vannak a társadalommal. Zsiga bácsi is radikális elveket vallott, sűrűn emlegette a lámpavasat, főleg olyankor, ha gazdag rokonaira gondolt, akik nem tudtak odáig fölemelkedni, hogy neki tisztességes életjáradékot adjanak.

Mi tagadás benne, ennek nagyobb részben maga Zsiga bácsi volt az oka, illetőleg az ő megalkuvást nem ismerő igazságszeretete. Ő nem tudott hízelegni és alakoskodni, ő mindig megmondta azt, amit gondolt, gazdag rokonairól pedig azt gondolta, hogy részben tökfilkók, részben panamisták, együttvéve: banda.

Ma azonban megint nagy pénzzavarban volt, azért megfogadta magában, hogy szögre akasztja elveit, részvétlátogatást tesz Feketénél, beszélni fog a szegény Bandi gyerekről, dicsérni fogja, hogy milyen kiváló fiú volt, meg fogja rákatni Feketét, maga is sírni fog és ezer koronát kér tőle. Nem ezer koronát, ötszáz forintot fog mondani, az szerényebben hangzik. Lehetetlen, hogy a milliomos panamista megtagadja tőle ezt a potomságot. Első dolga lesz, hogy kétezer médiát vesz, Erzsi pedig megkapja az új ruhát, amit neki ígért. Hogy kicsoda Erzsi? Erről inkább ne beszéljünk, kérem.

Becsöngetett a Fekete-palota kapuján. A libériás inas kissé félvállról beszélt vele. Várjon a hallban, majd bejelenti a méltóságos úrnál.

Inas, hall, méltóságos úr? Zsiga bácsi paprikavörös lett a méregtől. Visszaemlékezett azokra az időkre, mikor Fekete még ágyrajáró volt a Három nyúl utcában... Akkoriban ő, a délceg és előkelő Zsiga, szóba sem állott azzal a toprongyos kölyökkel.

Fekete már ifjúkorában is afféle szárazlelkű, szomorú és csökönyös kis ember volt, aki agyonhajszott fiakkerlő módjára rőtta az utcákat.

Huszonöt esztendővel ezelőtt azzal lepte meg a világot és főleg Zsiga bácsit, hogy feleségül merte venni a Terézváros legszebb leányát. Teringettét, mi csoda asszony volt az! Az öreg csettintett a nyelvvel, valahányszor rágondolt... Fejjel nagyobb volt az uránál, maga az élet, az ifjúság, a szépség.

Négy esztendeig bírta az asszony, akkor azt mondta: elég volt! — vagy nem is mondott semmit, csak faképnél hagyta az urát meg a kisfiát, megszökött, világgá ment, artistanő lett. Nem volt szerencséje szegénynek, két esztendő múlva meghalt a moszkvai közkórházban. A szerencsétlen Fekete akkor még jobban nekidühödött a pénzszerzésnek. És a szerencse istenasszonya, aki soha egy mosolyára sem méltatta a délceg és előkelő Zsiga bácsit, valóságos cselédjévé lett a szomorú kis Feketének.

Mire a fia gimnáziumba került, Fekete már a maga házában lakott, nevelőt és hátaslovat tartott Bandinak, úgy nevelte, mint a kis grófot. Mindent a gyerekeknek, neki magának nem kellett semmi, ő nem járt emberek közé, a rossz gyomra miatt aludttejen élt, neki csak egy szenvedélye volt: dolgozni, pénzt szerezni!

Jött a nagy háború. Fekete úgy röpködött a viharzó tengerek fölött, mint a sirály, kapkodta a kövér halakat, miket a hullámok fölvetettek. A Fekete-vagyon amerikai méretekben nőtt.

Zsiga bácsi akkoriban cvikkerrel az orra hegyén böngészte a lapokat, mikor sül már ki valami az ő

Fekete öccséről. A lapokból azonban csak annyi sült ki, hogy Fekete magyar nemességet kapott a tétényi előnévvel.

De aztán egyszerre — ki hitte volna? — azt olvasta Zsiga bácsi, hogy tétényi Fekete Endre zászlós, a nagy ezüst vitézségi érem tulajdonosa, hősi halált halt Bukovinában.

Ez nagyon meglepte. Senki sem tudta, hogy a kis Bandi, aki édesapja vézna testét örökölte, a harctéren van. Kié lesz most már a Fekete-vagyon?

*

Halkan csoszogó lépések a szomszéd szobában: a házigazda lépett a hallba. Fakó, beesett arcával, a sírástól megvakult szemével olyan volt, mint a kísértet.

Szembe ült Zsiga bácsival, jóideig nem szólt semmit, csak bólongatott a fejével.

— Szomorú eset, nagyon szomorú, — mormogta az öreg.

Ekkor megszólalt Fekete.

— Nem tudom, mi lesz most már... Én egyedül vagyok, egészen egyedül... Egész életemben mindig egyedül voltam, — nem voltak barátaim, de nem is akartam, hogy legyenek... Minek? Én csak dolgoztam, szereztem — neki, a fiamnak... Gondoltam: értem nem kár, az én életem semmi, — kutya leszek, hajóhúzó ló, — de ő éljen, ő legyen ember! De most már nem tudom, mi lesz... Nem gondolkoztam még, nem tudok gondolkozni...

Szaggatottan, hadarva beszélt. Nem igen szokta

meg, hogy másról, mint üzleti dolgokról beszéljen, de azért most mégis jól esett neki, hogy van valaki, aki meghallgatja.

— Nem is tudtam, hogy szegény Bandi katona, — mondta Zsiga bácsi.

— Hiszen nem is volt . . . Nem akarták elvinni, gyöngé volt . . . De ő önként jelentkezett, kért, ravaszkodott, erőszakoskodott, csak vigyék . . .

— Nem tudtad visszatartani? Rá kellett volna parancsolni !

Fekete lemondóan legyintett.

— Én sohasem parancsoltam neki . . . Nem is kellett, hiszen ő jobban tudta, mit kell tennie . . . Mindent jobban tudott . . . Én nem tanultam semmit, de ő — ő mindig első eminens volt . . . Hogy parancsoltam volna neki — én? Olyan okos volt, olyan jó és olyan — igen ! — olyan előkelő . . . Csak egyszer hazudott nekem : azt írta a harctérről, a hadiszállás irodájában van — száz kilométerre a tűzvonalától . . . És hogy ott is fog maradni a háború végéig . . . Hitttem neki, mert mindig igazat beszélt és olyan gyöngé volt ; — hittem neki és nem is féltettem . . . Aztán egyszerre megjött az ezredes levele . . . El sem akartam hinni . . . Még most is arra gondolok, az egész talán valami gonosz tévedés . . .

— Mit írt az ezredese? — kérdezte Zsiga bácsi.

— Hogy vitéz katona volt . . . A legvitézebbek közül való . . . Az én Bandim ! Ha valami vállalkozás volt, mindig önként jelentkezett . . . és vitézségi érme is volt, a nagy ezüst és erről nekem soha nem írt . . . Én ezt nem értem. Miért titkolózkodt előttem? Miért ment oda, ahová nem kellett mennie? Hiszen mindene

volt, amire vágyódhatott . . . Ötmilliót szereztem neki . . . Ezt a palotát az ő kedvéért rendeztem be . . . Nemességet vettem neki . . . Mindenki szerette, előkelő barátai voltak . . . Ezért csak érdemes lett volna élnie? És ő mégis elment! Én ezt nem értem!

— De én értem! — szólta Zsiga bácsi.

Fekete csodálkozva meresztette rá fénytelen szemét. Az öreg pedig elmondta, amit gondolt:

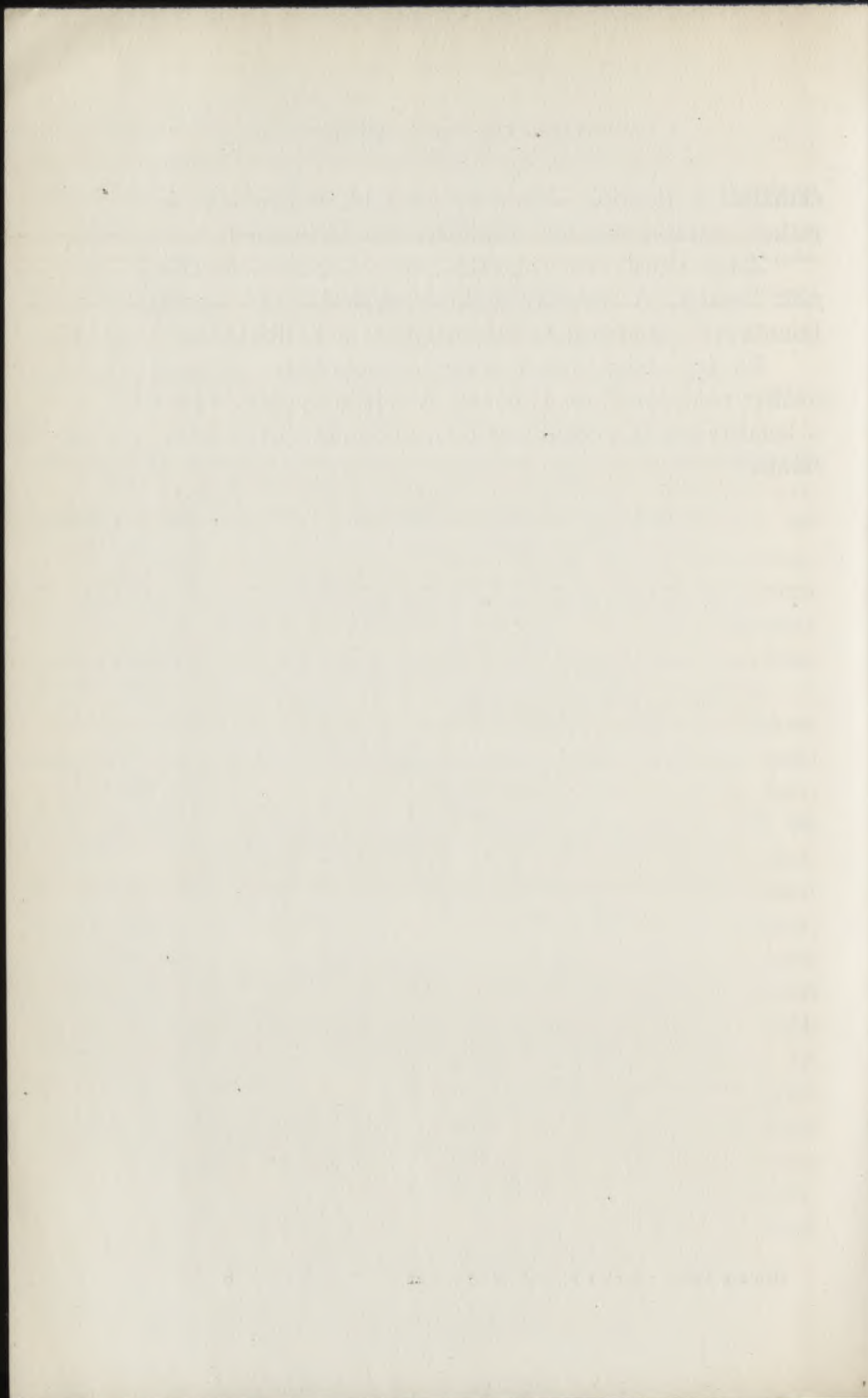
— Te nem értheted a fiadat, te szegény ügynök vagy, a fiad azonban úr volt. Aki ötmilliót tud csinálni, az nem úr, hanem szolga, a pénz cselédje; — úr az, aki beleszületik a vagyonba . . . Az örökölt gazdagság büszkévé, erőssé és szabaddá tesz . . . Bandit nem te neveltet, hanem az öt. milliója és az arisztokratát csinált belőle . . . Ha Bandi szegény fiú lett volna, akkor itthon maradhatott volna a gyöngé mellével . . . Vagy beült volna valamelyik ezredirodába és békén elcigarettázott volna . . . De ő gazdag fiú volt, neki előkelő fiatal barátai voltak és azoknak ítélete fontosabb volt reá nézve, mint a te akaratod . . . Ő úr volt és a többi fiatalúr módjára akart élni és meghalni, — hozzád, a furcsa vén bugrishoz, nem volt semmi köze . . . Ő hasonló akart lenni előkelő barátaihoz, túl is akart rajtuk tenni . . . Mert egy grófnak ingyen is elhiszik, hogy bátor ember, egy Feketének azonban be kell bizonyítania . . . Hogy ülhetett volna a stáb irodájában? A sarki trafikos fia ott ülhet, de a te fiadra azt mondhatnák: ez a kis pénzeszsák ugyan jó helyre tette magát! Ezt azonban egy tétényi Fekete nem bírja el . . . Ha körülhordják az országban a véres kardot, akkor a nemesember lóra ül és aki csiszlik, az otthon marad. Na, te vén csiszlik, ha nemesembert

csináltál a fiadból, akkor ne csodáld, hogy lóra ült, mikor csatába mentek a királyi bandériumok!

Zsiga bácsi nem folytatta, már a puszta levegőnek beszélt. A szegény Fekete ugyanis fakó arccal felszökött a helyéről és kitámolygott a hallból.

És így Zsiga bácsi nem is mondhatta el azt, amiért tulajdonképpen idejött. A fejébe nyomta tehát a kalabrézert és visszament oda, ahonnan jött, a kávéházba.

(1916.)

AZ ABESSZÍNIAI MÉCSES

ALABAMA UNIVERSITY

Az emberek igazán különösek.

Végigmegyek a Kossuth-utcán és hallom, hogy valaki a nevemet kiáltja. Megfordulok. Egy mosolygó ábrázatú úriember áll előttem. Szélesvállú, barna-arcú, korán megöszült fejű ember. Arcán ott van a könnyedségnek, vagy mondjuk a gavalléros léhaságnak szinte bájos kifejezése, melyet komoly férfiak is rokon-szenvesnek, a nők pedig ellenállhatatlannak találnak.

— Ugy-e, nem ismeresz ? — kérdi.

— Igazán zavarban vagyok . . .

— Badacsonyi Miklós vagyok. Öt-hat esztendővel ezelőtt barátkoztunk meg a nagyszilvási vadászaton.

— Persze, persze !

— Én tegnap érkeztem haza — folytatta Badacsonyi. — Talán hallottál róla, hogy két esztendeig Afrikában csavarogtam ?

— Hogyne hallottam volna !

— Most már budapesti lakos leszek és remélem, sűrűbben találkozunk. Különben is ugyanegy kaszinó tagjai vagyunk.

— Nagyon örülök neki . . .

— Hanem tudod, miért állítottalak meg tulajdonképpen ? A lakásod címét szeretném tudni. Ne neved ki, de én hoztam neked egy kis ajándékot,

— Nekem ?

— Afrikából. Bátran elfogadhatod, hiszen semmiség az egész. Egy abesszíniai mécses.

— Igazán megszegyenítesz és én nem értem egészen . . .

— Mindjárt meg fogod érteni ! Én odalenn négy hónapig maláriában feküdtem. Az unalom talán megölt volna, ha te nem gondoskodik a szórakoztatásomról . . .

— Én ?

— Mielőtt útrakeltem, a húgom, aki neked hű olvasód, a poggyászsomba dugott néhányat a könyveid közül. Nem ismertem addig írásaidat, mint lábba-
dozó beteg azonban nagy mohón rájuk vettem magamat. Nem is mondhatom, hogy milyen hatással voltak rám azok a derűs kis történetek ! Megvigasztaltak elhagyatottságomban, reménységet és életkedvet öntöttek belém . . .

— A beteg ember rendesen nagyon fogékonylelkű — szerénykedtem.

— A végtelen hosszú estéken, melyeket sátram ponyvája alatt töltöttem, nagy rokonszenvvel és hálával gondoltam rád. Akkor határoztam el, hogy emlékül neked ajándékozom a kis mécses, mely egész idő alatt az ágyam mellett állott.

Néma meghatottsággal szorítottam meg Badacsonyi kezét.

— Az ajándékot köszönettel elfogadom. Kedves emlékem lesz. Arra fog emlékeztetni, hogy tengernyi irka-firkám mégsem volt egészen hiábavaló.

Mondanom sem kell, hogy ettől a pillanattól kezdve nagy és meleg rokonszenvet éreztem az afrikautazó iránt.

— Tehát a viszontlátásig !

Én aztán megfeledkeztem az abesszíniai mécsesről és alkalmasint Badacsonyi is megfeledkezett róla. Fél-esztendeig hírét sem hallottam. Akkor a véletlen összehozott minket a Keleti Pályaudvar ebédlőjében. Badacsonyi gondolkozva összeráncolta szemöldökét, mikor megpillantott, majd egyszerre megvillant a szeme.

— Hja igaz, úgy-e, én neked ígértem valamit ? Egy abesszíniai mécses ? Meglesz, barátom, meglesz ! De nem is képzeled, mennyi bajom és gondom volt az utóbbi időben.

— No ? — kérdeztem részvevően.

— Tizenhat ládára való holmim érkezett Afrikából ! Azt mind elvámoltatni, kirakosgatni, elrendezni ! De most már, hála Allahnak, elkészültem vele. A te kis mécsesed is előkerült valahára ! Ha megengeded, elküldöm a lakásodra.

— Hiszen nem sietős a dolog. Majd alkalmilag . . .

Badacsonyi maga sem tarthatta sietősnek a dolgot, mert hetekig színét sem láttam. Se neki, se az abesszíniai mécsesnek. Akkor a Piros cipő előadásán egymás mellé kerültünk az operában. Kissé elpirult, mikor meglátott, de aztán hirtelen megragadta kezemet és keserű szemrehányással mondta :

— No hallod, a ti magyar iparosaitok . . . szép banda.

— Mi bajod velük ? — kérdeztem.

— Tudod, arról a mécsesről, melyet Abesszíniából hoztam neked, leszakadt a kis lánc, mely a koppantót tartja. Meg akartam csináltatni és odaadtam egy előkelőnek nevezett fővárosi iparosnak . . . Barátom, mennyi mérget nyeltem azóta ! A legényem tízszer

is járt nála, de a lánc sehogyse akart elkészülni. Végül magam mentem oda és mivel mindenáron látni akartam a mécesst, hát bevallotta a jeles úr, hogy Bécsbe küldte javítóba. Hát barátom, így nem lehet magyar ipart teremteni! Így nem! Ma végül megkaptam a mécesst és holnap nálad lesz...

Nem küldte el másnap. Sőt egy hónap mulva sem. Pedig mi tagadás benne: amióta megtudtam, hogy koppantó is van rajta, már kíváncsi lettem rá.

Egy hónap mulva szembetalálkoztunk a Bécsi-utcán. Amint meglátott, félrekapta a fejét és beosont egy házba, ahol alkalmasint nem volt semmi dolga. Engem most már bosszantott a dolog. Mi szükségem nekem egy abesszíniai mécesse? Ha eddig elvoltam nélküle, a jövőben is ellehetek. Az ostoba lámpás még megutáltat ezzel a kedves fiúval.

A véletlen aztán összehozott Badacsonyival a dunai csavargőzösön. Már a hajóhídról láttam, hogy ott ül a földélzeten. Arca eltorzult a kínos zavartól. Egy pillanatig azon gondolkoztam, hogy jobb volna talán visszafordulnom. A jegyszedő azonban rámordított és én a hajóra léptem. Badacsonyi elszántan lépett elémbé.

— Te, — mondta haragosan, — hol van tulajdonképpen az a bizonyos Torz-utca, ahol te tanyázol?

— Én a Borz-utcában lakom — válaszoltam zavartan.

— Na lám! — kiáltotta az afrikai. — És én hónapok óta mindig a Torz-utcát kajtatom.

Kivette zsebéből a jegyzőkönyvét és dühös nagy betűkkel — a *B*-t különösen kikerekítve, hogy *T*-nek ne lássék — beleírta az utcám nevét. Közben az ajkát

rágta, az arca pedig vérvörös volt. Bizonyára tisztában volt vele, hogy belelátok a kártyáiba és ez megalázta és fölháborította. A mécsest ezúttal egy szóval sem említette. De nem is küldte el...

Elmult télen Sándorffyk szalónjában láttam viszont afrikai barátomat. Mikor váratlanul megpillantott, piros ábrázata egyszerre elfakult. Egy kétségbeeséssel, gyűlölettel és undorral telt pillantást vetett felém, mintha azt akarná mondani:

— Hát már egy csésze teát sem ihatom meg békében ettől a nyomorulttól? — Majd komor arccal és kimérten hozzám lépett.

— Á propos! — mondta. — Kaptál te tőlem egy abesszíniai mécsest?

Vakmerősége megdöbbsentett.

— Igenis, kaptam! — mondtam szemérmetlen flegmával.

Erre alkalmasint nem volt elkészülve. Arca elborult, miközben dühösen harapdálta az ajkát.

— Azért kérdezem, — morogta, — mert mostanában sült ki, hogy az inasom, akiben évek óta föltétlenül megbíztam, galád módon meglopott és megcsalt.

— A gazember! — hörögtem, csakhogy én is mondjak valamit.

— Többek közt elsikkasztott egész csomó afrikai emléktárgyat is, melyet rábíztam, hogy elvigye egyik-másik ismerősömnek... Így hát nem is tudhatom, elvitte-e neked az abesszíniai mécsest.. Erős a gyanum, hogy nem...

Hohó! — gondoltam magamban. — A mécses dolgát nem fogjuk újból kezdeni! Most már végleg eltüntetem a nyomorult cserepet a föld színéről.

— Megkaptam a mécses és annakidején meg is köszöntem neked hosszabb levélben — hazudtam vakmerően. — Lehet azonban, hogy a levelem elkallódott annak a gazfickónak a kezén...

A háziasszony fülét megütötte a mécses.

— Igen, a mécses! Láttam! Tegnap voltunk az urammal Badacsonyi lakásán... Roppantul érdekes dolgai vannak. Az a mécses Abesszíniából való, úgy-e?

— Az más mécses — mormogta az afrikai. — Az nem abesszíniai...

A háziasszony tréfásan megfenyegette Badacsonyt.

— Fogadni mernék, az a mécses magát valami kellemetlen kalandra emlékezteti! Mikor a kezembe vettem, elborult a maga arca és később egy himzett kendőt tett rá, hogy ne is lássa... Adnék valamit érte, ha tudnám, mi van azzal a mécsessel!

Szegény Badacsonyi! Mennyi keserűséget okozhatott neked az a cserép.

Azt hittem, humánus hazugságommal végleg elintéződött a mécses dolga, de hamarosan kitűnt, hogy csalódtam. A mécses feljárt még a sírjából is. Az afrikai e naptól fogva úgy viselkedett velem szemben, mintha halálos ellensége volnék. Az utcán már alig fogadta a köszöntésemet. Ha véletlenül összeháldunk társaságban, fagyos tartózkodást tanúsított velem szemben.

Sándorffyék nemrégiben nagy ebédet adtak. Engem is meghívtak. Örültem a meghívásnak, mivel szeretem az örökké jókedvű asszony társaságát. Két nappal az ebéd előtt levelet kaptam, melyben arról értesítenek, hogy a vendégség elmarad. Később nagy meglepetésemre arról értesültem, hogy az ebéd mégis meg-

volt. Nélkülem. Badacsonyi azonban ott volt ! Vajjon mit jelent ez? Azóta már több jóbarátom bizalmas kérdést intézett hozzám, hogy mivel sértettem meg Badacsonyt. Valahányszor kiejtik előtte a nevemet, elkedvetlenedés vesz rajta előtt. Nem mond rólam semmi jellembevágó dolgot, de nem is titkolja, hogy én nem tartozom azok közé, akikkel szívesen ül egy asztal mellett.

Tegnap az utcán találkoztam vele. Azt a gögös, sötét és megvető pillantást, mellyel elfordította a fejét, sokáig nem fogom elfelejteni. Így még senki sem nézett reám.

Az éjjel, mikor keresztülvágtam a körúton, majd elgázolt a villamos. Félarasznyira vágatott el melletttem és a hajam égnek meredt. Első gondolatom az volt: mekkora kő esnék le szegény Badacsonyi szívéről, ha holnap azt olvasná a lapokban, hogy a bonctani intézetben fekszem ! Az emberek igazán különösek.

(1906.)

THE
JOURNAL
OF
THE
AMERICAN
MEDICAL
ASSOCIATION
PUBLISHED WEEKLY
CHICAGO, ILL.
1914

BOLOND TATÁRY

WATSON BROWN

Egy pár esztendővel ezelőtt történt, éppen karácsony napján, hogy Dunamonostor község behavazott főutcáján egy furcsa külsejű és még furcsább viselkedésű úriember jelent meg. Elszánt és gögös arcú ember volt. Szemében haragos, sötét tűz lobogott. Különös szabású, de elegáns téli vadászhátát viselt. Kezében sárga kis bőrtáskát hozott.

Senki sem tudta, honnan cseppent ide az idegen. Elvezettette magát a községházára és parancsoló hangon ráírvallt a bíróra, hogy vitesse át csónakon Dunafüzesre, amely falu szemben fekszik Monostorral, a folyam másik partján. Ez azonban képtelen kívánság volt, a Dunán javában zajlott a jég és a faluban nem akadt halászsember, aki egy pár forint kedvéért kockára tette volna életét. Az úr ekkor nagy haragra gerjedt. Mérgében nemcsak a paraszt bírót, hanem a jegyzőt is tegezte.

— Miféle hitvány nép lakik ebben a faluban? Hát magyarok vagytok ti? Hát férfiak vagytok, hogy anynyira féltitek a rongyos életeteket?

A derék monostoriak nem tudtak erre mit válaszolni.

— Kit tiszteljünk az úrban? — kérdezte végül a bíró.

— Tatáry vagyok! Tatáry Gida!

— A bolond Tatáry? — szaladt ki önkéntelenül a jegyző száján.

Az idegen félelmetesen kacagott.

— Igenis, a bolond Tatáry! A dunafüzesi földesúr! Most már tudjátok a nevemet és azt is tudjátok, hogy a bolond Tatáry mindig meg szokta tenni azt, amit egyszer a fejébe vesz... Én a fejembe vettem, hogy ma átevezek a zajló Dunán és át is fogok evezni...

A szíves olvasó bizonyára ugyancsak ismeri a Tatáry nevét. Minden újságolvasó ismeri, mert hiszen esztendőnkön át a lapok állandó rovatot vezettek Tatáry viselt dolgairol. A cikkek rendesen így kezdődtek:

A vakmerő bravúrjairól ismert magyar sportember...

Ő volt az, aki egyszer párbajra hívatta egy drago nyosezred egész tisztikarát, az ezredestől a kadétig, mivel a faluján átvonuló ezred elég kíméletlenül feltrombította őt hajnali álmából. Egyszer meg beszállt a margitszigeti helyi hajóba és mivel a gőzös Óbudára ment, Tatárynak pedig az Akadémia-téren volt sürgős dolga, revolverrel a kezében arra kényszerítette a kapitányt, hogy forduljon vissza a Duna közepén. Több esztendővel ezelőtt perbe keveredett Dunafüzes községével, akkor felfegyverezte béreseit, rohammal elfoglalta a falut és kitűzte családi lobogóját a faluházára. Gondolom, ugyanabban az esztendőben történt, hogy a lapok nyilttéri rovatában — nem tudom már, mi okból — legyávázta az európai vívóbajnokok szövetségének összes tagjait. Hogy a vendéglőben hangosan

viselkedőket revolverlövésekkel szokta ildomosságra inteni, hogy a gyorsvonaton meg szokta húzni a vészféket, ha valamelyik nevetlen útitársa levetette a kabátját, vagy a csizmáját, hogy specialista megvadult lovak megfékezésében, aszfaltbetyárok megalázásában és mindennemű árvíz- és tűzvészügyekben, azt minden gyerek tudja.

A bolond Tatáry nevének olyanféle félelmetes hangzása volt, mint a tigris, vagy a dinamit szónak. Nem lehet tehát csodálkozni, hogy a jámbor monostoriak nem igen örültek a vendégüknek. Tatáry közben pattogva és fenyegetőzve járt fel-alá a folyam partján.

— Tudjátok, mi van ebben a szatyorban? — rikácsolta, miközben meglóbálta kezében a sárga bőrtáskát. — Melinit. Azért szereztem, hogy felrobbantsam a dunafüzesi hegyet, mely elzárja házam előtt a kilátást... Ha méregbe hoztok, hát a levegőbe röpítem az egész falutokat! Ilyen pernahajder-fészek nem is érdemli meg, hogy rajta legyen Magyarország mapáján!

Miközben Tatáry így garázdálkodott, egy úriember közeledett a behavazott monostori nyaralók felől. Az újonnan érkezett is elég feltűnő alak volt. A csikorgó hidegben könnyű selyemsapkát és nyári ruhát viselt. Kabátja nyitva volt, mellény nem is volt rajta. Melle olyan domború volt, mint a kazán. Hosszú gémnyakán kötélvastagságú inak feszültek. Kopaszra nyírott feje alig volt nagyobb két összetett férfiökölnél. Zárkózott, komor és szögletes arcából két parányi, szúrós szem csillogott elő. Idősebb ember volt már, de azért oly keményen és peckesen mozgott, mintha acélrúgók tartanák össze tagjait.

— Ez az úr akar általmenni a Dunán? — kérdezte az újonnan érkezett. — Majd én általviszem!

Tatáry, akinek életbölcseége a nil admirari elvében összpontosult, fagyosan bólintott a fejével. A halászok pedig sietve vízre eresztettek egy bárkát, azután evezőket meg csáklját hoztak.

— Mehetünk!

Tatáry még jóformán el sem helyezkedett az ülésen, mikor a gémnnyakú már nekifeszült a csákljának és belelódította a csónakot a jégtáblák közé. A bárka minden bordája megroppant, Tatáry megingott helyén és jeges vizet törült le arcáról... A kopaszfejű ott állott a hajó farán és szinte démoni erővel hajtotta előre a bárkát. Most elkapta őket az ár és sodorva vitte tovább. Már vagy száz lépésnyire lehettek a parttól...

— Hohó! — kiáltotta Tatáry — hiszen maga engem lefelé visz? Így Malomszegre jutunk, nem Füzesre.

A gémnnyakú nem válaszolt, hanem letette a csáklját és levetette a kabátját. Talán melege volt a kriminális téli időben. Kabátját gondosan összehajtogatta, majd kivette kurta matrózpipáját és rágyujtott. Aztán nyugodtan szembeült Tatáryval. Az meg növekedő haraggal nézte minden mozdulatát.

— Megbolondult maga? — fakadt ki végül türelmetlenül. — Hiszen így leúsztatunk a Vaskapuig.

A másik megint nem válaszolt, csak egy hatalmas füstmacskát fújt Tatáry szeme közé.

— Hallja, velem ne packázzon — pattant fel helyéről Tatáry. — Tudja, hogy ki vagyok? Tatáry vagyok, Tatáry Dunafüzesről.

A másik ekkor kivette szájából a pipát és nyájas mosollyal mondta :

— Téged is bolondnak mondanak az emberek ? Akkor az én emberem vagy. Engem hét esztendeig tartottak fogva a Lipótmezőn. Az éjjel azonban kiszabadultam.

Tatáry meghökkenve mérte végig az idegent.

— Hét évig volt a Lipótmezőn ? Hiszen jó révést választottam !

— Holtomig ott fogtak volna a nyomorultak, ha az elmúlt éjjel meg nem fojtom az ápolót és el nem vágom a doktor torkát . . .

— A torkát ?

— Megérdemlik ezt a kis büntetést ! A jövő tavasszal megkegyelmezek nekik, akkor kiásom őket és újra föltámasztom mind a kettőt.

A gémnyakú ekkor fölkelt és magasztos hangon mondta :

— Mert én Sajtár vagyok, a vizek istene. Húszezer esztendővel ezelőtt születtem és még húszezer évig élhetnék, ha a gaz Csám-Páz, a felhőisten nem üldözne . . . Ő vesztegette meg a doktorokat is.

Tatáry kezdte magát igen furcsán érezni. Ez az ember sült bolond, láthatóan a veszedelmes fajtából . . .

A vizek istene most hangosan felkacagott.

— Hehe ! Most végleg kiszabadulok Csám-Páz kezéből ! Tudod, hogyan ? A víz alá merülök és megfagyok. A tavasszal, ha enged a jég, én is felolvadok . . . Nyáron nincs hatalma fölöttem a felhőistennek. Én már húszezer év óta mindig a jég közt telelek . . . Ennek köszönhetem erőmet. Hét évvel ezelőtt akkor fog-

tak el Csám-Páz pribékjei, amikor éppen a Dunába akartam menekülni...

A bolond ember megint felugrott.

— Vetközz le! — kiáltotta dörgő hangon.

— Minek? — kérdezte Tatáry.

— Magammal viszlek a Dunába. Majd meglátod, milyen kellemes téli álmom esik a jég alatt! A tavasszal felköltelek. Húszezer évig fogsz élni velem együtt!

Az örült nekivetette magát a csónak falának és erősen himbálni kezdte.

— Ül le tüstént! — kiáltotta Tatáry. — Ül le, vagy hozzádvágom a melinites táskát!

— Ide vele! — ujjongott Sajtár, a vizek istene. — Ide vele, hiszen én nemcsak a víz, hanem a tűz istene is vagyok! Semmit sem szeretek annyira, mint a lobogó lángot, a robbanó puskaport! Hát még a dinamitot, a melinitet! Tartsd a táskát, majd én ráütök a csáklyával!

Tatáry ijedten rejtette a melinitet az ülése alá. Ezzel a futóbolonddal nem lehet bírni. Ha nála volna a revolvere, akkor lelőhetné... De nincs nála semmi fegyver, csak egy körömvágó bicska! Azt mondják azonban, a legdühösebb bolondon is ki lehet fogni ravaszsággal... Meg kell próbálni.

— Sajtár, te hatalmas isten, örülök, hogy szerencsém lehet hozzád! — mondta Tatáry édes fuvolahangon. — És boldog vagyok, hogy magaddal akarsz vinni hullám-birodalmadba! Hidd el, évek óta nincs is más vágyam, mint hogy egyszer egy telet a Duna jege alatt tölthessek... Álmodozva úsztatni a hűvös jégtáblák alatt, vidám halacskák társaságában, mily nagyszerű lehet!

— Nos, akkor gyerünk! — mondta jókedvűen Sajtár isten, miközben a ladik párkányára lépett.

— Eredj előre, majd én rögtön követlek! — bizztatta mosolyogva Tatáry.

Erre az örült is elmosolyodott.

— Tatáry, te be akarsz csapni! Nem szégyenled magadat, egy istennel így komizkodni? Ha istenfélő ember volnál, akkor alázattal követnéd parancsodat... Én pedig azt parancsolom, hogy gyerünk együtt... Legcélszerűbb lesz, ha megfogom a torkodat és felfordítom a csónakot. Nem gondolod?

Az örült a karmaival Tatáry torka után kapkodott.

— Nagyon helyes! — örvendezett Tatáry, miközben sápadt arccal meghátrált.

Aztán egyszerre a homlokára ütött.

— Ni! — mondta — milyen feledékeny is vagyok! Hiszen nekem egy percre haza kell még ugranom, hogy a gazdasszonyom ne várjon hiába a vacsorával... Hatalmas isten, kérlek, menjünk tán mégis Dunafüzesre! Te megvárhatsz a csónakban, én egy percre beugrom a kastélyba, de aztán rögtön visszajövök... Meglátod, rögtön visszajövök!

A bolond ember elkomorodva rázta fejét.

— Ejnye, ejnye, a te viselkedésed nagyon gyanús! Te lóvá akarsz tenni ilyen hatalmas istent? Te nem lehetsz közönséges ember! Talán csak nem te vagy a kakasember? Tízezer esztendővel ezelőtt megjósolták nekem, hogy majd eljövend a hatalmas kakasember, kinek vak engedelmességgel tartozom... Mondd meg őszintén, nem te vagy a kakasember?

— Megfogtalak, bolond! — ujjongott magában

Tatáry. Azzal fölkel a helyéről és magasztos hangon mondá :

— Te mondád, én vagyok a hatalmas kakasember !

— Hát akkor kukorékolj !

Tatáry kukorékolt és azt mondta :

— Most már tudod, ki vagyok. Parancsolom tehát, hogy vigyél Dunafüzesre !

Az örült engedelmesen kezébe vette a csáklyát és a part felé irányította a csónakot. Közbe félénk tisztelettel sandított Tatáry felé :

— Ha te vagy a hatalmas kakasember, akkor hadd halljam mennyei hangodat !

— Hiszen ha csak ez kell neked ! — gondolta Tatáry.

A dunafüzesi parton összecsoódltek az emberek. Valami nagyon furcsa dolgot láttak. Csónak közeledett a jégzajláson át, a csónak orrán egy ingújjra vetkőzött ember állott, a farán pedig egy másik ember, aki szakadatlanul kukorékolt, közben ég felé emelte orrát és a két karjával csapkodott, mint kakas a szárnyával . . .

Mikor már elérték a partot, Tatáry egyszerre abbahagyta a kukorékolást és egy hatalmas ugrással künn termett a parti jégen. Akkor tekintett csak vissza, mikor már fenn volt a töltésen.

A bolond éppen újra tömte a pipáját. Mikor farkaszemet nézett Tatáryval, a furcsa merev arcán különös mosoly vonult végig. Most udvariasan megemelte sapkáját és így szólt :

— Engedje meg, Tatáry úr, hogy most már komolyan bemutassam magamat. Rankó Benő nyugdíjas

sorhajóhadnagy vagyok... Azért hoztam önt át a Dunán, mert meg akartam győzni, hogy akadhat ember, aki még jobban szimulálja a bolondot, mint ön!

Szólt és csáklyája után nyúlva, eltaszította csónakját a parttól...

A párbaj, mely harmadnapra a két úriember közt lefolyt, sokkal ártatlanabb lefolyású volt, semhogy érdemes volna részletesebben megemlékezni róla.

(1905.)

ROJTOS MÁTYÁS KÜLÖNBÉKÉT KÖT

ROJLOS MATYAS HÖLÖWBE KST KÖT

Rojtos Mátyás jakabszállási polgár. Az elsők közül való, ami abból is látható, hogy vasárnap szivart szív — trombita-szipkából. Jakabszállás tudvalevően a homokvidéken van és ha Rojtosék csizmát akarnak vásárolni, akkor befognak és behajtanak Kecskemét városába.

Milenkó Nikó viszont Voronkov falujában lakik és ha ő akar új csizmát venni, akkor nem Kecskemétre, hanem egy másik híres városba megyen: Kievbe. Mert Kecskemét ezer kilométernyire, Kiev meg csak tíz kilométernyire esik Voronkovtól. Ebből azonban semmi kára sincsen Milenkónak, mert a kievi csizma nem drágább a kecskemétinél.

Egyébként Voronkov körül is homokos világ van és az élet ott szakasztott olyan, mint Jakabszálláson. Tavasszal virít az akácfa, ősszel a hajnalka. Valami különbség mégis van a voronkovi és a jakabszállási emberek között: a magyar homokvidéken több káromkodással jár az élet.

Ha teszem Milenkó voronkovi háza előtt kátyuba ragad a szekér és a fuvaros már rekedté ordította magát, akkor öreg Milenkó csendesen kilép a háza elé és szép szeliden szól:

— Miért haragszol, barátom? Azért haragszol,

ügyebár, mert az esővíz feláztatta a földet? Tehát jobban szeretnéd, ha a víz nem tudná feláztatni a földet? Gondold meg jól, barátom, mi lenne akkor . . .

És előadást tart a szörnyű csapásokról, melyek az emberiséget sújtanak, ha a víz nem tudná feláztatni a talajt.

Ha azonban Rojtos Mátyás jakabszállási háza előtt reked meg a szekér, akkor egészen másképp folyik le a jelenet. Rojtos uram ott áll a kiskapuban és amint hallgatja a kocsis káromkodását, a füle hegye mind pirosabb lesz a visszafojtott tettvágytól. Végül nem bír már a lelkében felgyülemlett energiával és kicsattan :

— Az apád mindenit, nyavalyás, hogy fogod már azt a lovat !

Mikor a királyok harmadéve megüzenték egymásnak a nagy háborút, Rojtosék Andris fia bevonult az ágyús honvédekhez, Milenkóék Vladája pedig a khar-kovi gárdavadászokhoz. A két ifjú ember persze soha hírét sem hallotta egymásnak, de azért ismeretlenül is szívükből gyűlöltek egymást. Rojtos Andris azt olvasta az ujságból, hogy a muszka rabláncot és kancsukát hoz a magyar szabadságnak. Rablánc és kancsuka — no iszen éppen ez kell a jakabszállási negyvennyolcasoknak ! Milenkó Vlada ugyan nem olvasott ujságot, — ő egyáltalában nem is tudott olvasni — de a zászlóalj pópája megmagyarázta neki, hogy a németek megkorbácsolták a Jézus Krisztust, a magyarok pedig gyalázatot tettek a Szűz Márián, ami ugyancsak felbőszítő dolog. Szóval : a sajtó és az egyház gondoskodott a nép felvilágosításáról.

Könnyű volt a legényeknek, ők duhaj nótákat énekelve vonultak egymás ellen. Még könnyebb volt

az apáknak, ők a katonafiaikkal hengegtek a korcsmában. De nehéz, a megszakadásig nehéz volt szíve annak a két öreg paraszt asszonykának, aki ezer kilométernyire egymástól, könnyes szemmel etette akkoriban a malacokat. Mert az igazi háborút nem a férfiak, hanem az anyaszívek vívják. Ha felhőkbe gyűlne az édesanyák háborús szenvedése, sohasem érné több napfény a földet.

Egy nap aztán megjött Jakabszállásra a gyászos hír: a kimondhatatlan nevű lengyel vár elesett, az ellenség rabságba vitte százezer emberünket és Rojtos Andris is köztük van.

— Cibériába viszik őket, az ólombányákba, — mondták a Trombitásban kuglizó polgárok.

És rögtön nagy diadalordításra fakadtak, mert Kádár Miklós kilencet dobott.

És egész esztendeig nem jött semmi hír Andrisról. Rojtosné tovább sütött-főzött, etette a jószágot, söprögetett az udvaron, mert annak már így kell lennie, de egy esztendő alatt megöregedett, vén anyókévé töpörödött.

Rojtos Mátyás nem járt többet a Trombitás-korcsmába, egész nap otthon ténfergett és újabban egészen leszokott a beszédről. Felesége csak kurta, szigorú vakkantásokat hallott tőle. Mert Rojtos uram ama férfiak sorába tartozott, akiknek vére a fájdalmat haraggá dolgozza fel. És mivel az orosz cár nem esett a keze ügyébe, hát kivel gorombáskodhatott volna, ha nem a hitestársával?

Karácsony tájkán azonban csoda történt: aranyos csillag gyulladt ki Rojtosék nádfedelű tanyája fölött. Egy furcsán össze-vissza bélyegzett levelet

hozott a posta. A fiú írta Oroszországból. Nem volt «Cibériában», hanem Voronkov falujában, Kiev szomszédságában. Egy Milenkó nevű parasztgazdánál dolgozott, nem ólombányában, inkább istállóban, a lábas jószág mellett. Azt írta, elég jó sora volna, enni bőven kap, csak dohány dolgában szenved inséget. Milenkóék jó emberek, nekik is van egy katona fiúk, valami Milenkó Vláda nevezetű, azt már két esztendővel ezelőtt elfogták a magyarok.

— Hát a muszka is csak ember, — mondta Rojtos Mátyás és ez a jóleső fölfedezése kibékítette nemcsak az orosz nemzettel, de még a tulajdon feleségével is.

Amióta a muszka posta megtalálta az utat Jakabszállásra, sűrűbben jöttek Andris levelei.

Tanulságos írások voltak, amennyiben kitudódott belőlük, hogy az oroszok egészen véve olyanok, mint más népek. Ez szerfölött meglepte a jakabszállásiakat. Csak abba nem tudtak belenyugodni, hogy Muszkaországban három lovat fognak egymás mellé és a közép-sőnek abroncsot tesznek a nyakába.

A tavasszal kidobolták Jakabszálláson, hogy most már a kisgazdák is kaphatnak egyes hadifoglyokat «gazdasági munkaerőnek». Emberemlékezet óta ez volt az első kormányintézkedés, mely megnyerte Rojtos Mátyás helyeslését, lévén akkoriban méregdrága a napszám. Tüstént jelentkezett is a főbíró úrnál «a gazdasági munkaerő» irányában és ez alkalommal oly tudományosan beszélt, hogy a főbíró nem tudott ellenállni ékesszólásának.

Rákövetkező vasárnap bementek az asszonnyal a városba a muszkájukért. A «gazdasági munkaerők» a kaszárnya udvarán sorakoztak. Barnaruhás, szálas em-

berek voltak, csak a képük volt kissé tótos színű, mintha nem akarná megfogni a nap. Egy peckes kis csendőr úgy járt köztük, mint a puli kutya a juhok között. Most a névsort olvasta.

— Milenkó Vlása ! — kiáltotta.

Egy hosszú, szőke legény jelentkezett . . .

Milenkó Vlása . . . Miért is éreztek Rojtosék valami fura nyilalást a szívük tájékán?

Milenkó Vlása . . . Jézusom, ez tán az András gazdájának fia?

Rojtos uram az élet minden helyzetében tudta, mit kell tennie. Most is tudta. A pipája csutorájával megbökte a legény mellét és azt kérdezte tőle : Voronkov?!

A «gazdasági munkaerő» szeme felragyogott, hogy váratlanul meghallotta szülőfalujának nevét.

— Varonkov, Varonkov ! — bólintotta boldogan.

A rabosztó urak megértették, hogy ezt a két embert most már nem lehet elválasztani egymástól. Rojtosék már vitték is a munkaerejüket.

Mátyás uram ifjabb éveiben fölszedett valahol néhány tót mondást és ha külföldi emberrel találkozott, akkor leginkább ezt a nyelvet alkalmazta. Milenkó Vlása egy ideig gyötrődve hallgatta a beszédét, majd megszólalt :

— Nincs itt, kérem, valaki, aki magyarul ért?

Kitűnt, hogy két esztendeig mindig magyarok közt élt és annyi idő alatt ráragadt a magyar szó.

Szekérre ültek és amint Vlása kezébe vette a gyeplűszárat, már látnivaló volt : ez tud bánni a lóval. Egyszer sem nyult ostorhoz, muszka szokás szerint inkább szóval tartotta az állatokat, amit Rojtos Mátyás igen helyeselt. Csak azt kifogásolta benne, hogy a legény

azt mondta : br ! Ezt kérem nem érti meg magyar állat.

A «gazdasági munkaerő» szelíd, jó fiú volt. Nem lehet azt mondani, hogy a munka égett volna a keze alatt, nem, — de azért rendben elvégezte minden dolgát. Ebéd előtt mindig keresztet vetett magára, aztán addig evett, amíg látott valamit a tálban. Reggel meg addig aludt, amíg föl nem keltették, de aztán jókedvűen felcihelődött és dolga után látott. Öreg Rojtosékat úgy megtisztelte, mintha édes szülei volnának. Azaz legyünk őszinték : valamivel különben, — mert Rojtos Andris, míg idehaza volt, ha rákiáltott az öreg, keményen visszordított és apa meg fia olykor úgy társalogtak egymással, mint erdőben az oroszlánok.

Első vasárnap Rojtos uram elvitte rabját a Trombitásba. Feketét hozatott neki pohárban és szivart is adott neki, hosszú trombita-szipkában. Két órát ültek ott, nem igen beszélgettek, inkább csak élvezték, hogy korcsmában vannak. Alkonyatkor hazamentek és akkor megint erősen fújt a szél. Ez a hathetes szél tanítja meg káromkodni a jakabszállásiakat. Kilépsz az ajtódon és száz láthatatlan démon rohan meg, elkapja a kalapodat, süvöltve rángatja a subádat, homokot vág a szemedbe. Az emberek a méregtől kipirult arccal tántorognak az úton, minden lépésnél újból összezsapnak az ellenséggel és nem csoda, ha bösz szitkokkal válaszolnak gúnyos üvöltésére.

Ugyanebben az órában Kiev körül is megváltozott az idő. Mélységes csöndben egyszerre csak hűlni kezdett a levegő, hűlni, mintha az egész homokvidék le akarna süllyedni a Jegestenger fenekére. A gazdák nem káromkodtak, hanem sűrűn vetették magukra a keresz-

tet, hogy el ne fagyjon az ifjú vetésük. Hogy az ember keresztet vet-e magára, vagy cifrát mond-e, mikor bajban van, az végül csak afféle külső divat. Némelyik helyen kifordítva, más helyen befordítva viselik a subát, a Jóisten azonban, aki keresztüllát a subákon, tudja, hogy a hangos emberek nem a legrosszabbak.

A Kádár Miklós nagy szalmakazla tövében megállapodtak Rojtosék, hogy egy kicsit kifújják magukat.

— Te, Vláda, — mondta ekkor a gazda — mi ketten békét köthetnénk egymással.

— Köthetnénk, hogyne köthetnénk, — bólintotta a gazdasági munkaerő.

Később azonban kitűnt, hogy nem igen tudja, miről legyen szó, mert azt kérdezte:

— Hogyan gondolja mégis, gazduram?

— Úgy, hogy ezentúl nem az istállóban alszol, hanem a szobában és mivel látom, hogy rossz a csizmád, hát viselheted az Andrisét. Dohányt is adok, amennyi kell és vasárnap elmegyünk a Trombitásba. És ha kedved van muzsikálni, hát ott az Andris harmonikája. De aztán a te embereid is úgy bánjanak Oroszországban az én fiammal!

Vláda nem tudott írni, azért a jegyzővel íratott német levelet Voronkovba. Ott vannak sváb gazdák, egyik majd lefordítja Milenkóéknak. Vláda maga mondta tollba a békepontokat és mivel neki nem volt otthon harmonikája, amit felajánlhatott volna Rojtos Andrásnak, hát azt üzente neki, ha únja magát, akkor keresse föl vasárnap délután az ő menyasszonyát, Kátját, az majd elbeszélget vele.

Egy pár hét múlva megjött a válasz. Milenkóék elfogadták az összes békepontokat. Rojtos Andris

máris a Vláda ágyában hál és az ő ruháit hordja. Ami pedig Kátját illeti, hát felőle egész nyugodt lehet Vláda, Andris már magától meglelte az odavezető utat és nemcsak vasárnap, de hétköznap este is eljárogat beszélgetni. Ez a dolog tehát rendben volt.

Andristól is jött levél. Azt írta, van már dohánya és tegnap töltött káposzta volt ebédre. A töltött káposztát nagy T-vel és nagy K-val írta, alkalmasint tisztelet okából. Ha Milenkóné töltött káposztát adott Andrisnak, akkor Rojtosné azzal vágott vissza, hogy olyan szalonnás csuszát főzött, amelytől Vláda orosz szokás szerint először keresztet vetett magára, aztán meg — mivel már kezdett hajlani a magyar kultúra felé — örömében cifrát káromkodott.

És így királyok és nagyurak háta mögött, egy fegyverben álló világ feje fölött, ezer kilométer távolságból két parasztember békejobbot nyújtott egymásnak.

A jegyző úr egyik este megállott Rojtosék háza előtt.

— Tudja-e, Rojtos uram, hogy orosz különbekéről tárgyalnak?

A gazda fölényesen legyintett a kezével.

— Azokat én nem várom meg. Én már megkötöttem a magam különbekéjét.

(1918.)

AZ ISKOLAI BIZONYÍTVÁNY

AT BOSTON AND NEW YORK

Otthon jártam megint a kis városunkban. A nagybátyám egy pléhdobozt mutatott nekem, melyet a kőművesek találtak a szülei házunk padlásán, mikor nemrégiben a kéményt javították. A doboz a kémény téglájába vájt lyukba volt elrejtve. Tartalma egy írás volt. A girbe-gurba, verébfej nagyságú betűkben megismertem a tulajdon gyerekkori írásomat. Elolvasni azonban nem tudtam a megsárgult lapot: csupa értelmetlen, barbár szóval volt telefirkálva. Titkosírás volt, melyet valaha magam eszeltem ki és melynek régóta elfelejtettem a kulcsát.

Ebédután újból a kezembe vettem az írást és ekkor véletlenül megoldottam a titkát. Meglehetősen együgyű titok volt: a leírt betű helyett az ábécé sorrendjében rákövetkező betűt kellett olvasni. *A* helyett *B*-t, *C* helyett *D*-t... Az okirat így szólt: «Esküszöm a Jézus Krisztusra és minden szentekre, hogy Katona Miskát meg fogom gyilkolni mérgezett törrel, éjnek idején, ha nagy leszek. Nem fogok néki megkegyelmezni, ha térdenállva rimánkodnék is érte édesanyja. Jutkának pedig nagy hajasbabát fogok venni, ha nagy leszek. Esküszöm, hogy ezen titkot megőrzöm mindaddig, míg végre nem hajtom.» Következett a nevem aláírása, ugyancsak titkos írással.

Katona Miska, aki az írás szerint ma is adósom még életével, unokafivérem. Egyébként tavaly nevezettük ki fináncbiztosnak, ami nem volt könnyű dolog, mert nem valami nagy lúmen, szegény Miska . . . Jutka pedig a meghalt kis húgom neve.

A lángoló gyűlölet és forró szeretet, mely velem ezt az írást megfogalmaztatta, piros és meleg fényével egyszerre megvilágítja megint gyermekkorom emlékeit. Én abban a korban, első gimnazista koromban, tele voltam titokzatos tervekkel, fantasztikus szenvedélyekkel és furcsa babonákkal. Még a szülei házunk zugait is benépesítettem különféle mesés rémekkel, melyeket magam teremtettem és melyektől magam is féltem. A pincénkben lakott a Bulbó. Sejtelmem sincs róla, honnan vettem a nevet. A Bulbó két öl hosszú óriás tüskés hernyó volt. Bozontos bivalyfeje volt, vérbenforgó nagy szeme. A boroshordók között lapult meg. A padlás volt az Akasztott ember tanyája. Ez a házirém kecskefejű, vörösszőrű ördög volt és a gerendákon lógott, mint az alvó de-nevér.

A házirémeket tulajdonképpen a kis Jutka húgom kedvéért eszeltem ki. Ő babonás tisztelettel tekintett fel rám és vakon hitt minden szavamban. Ha a szüleink esténként magunkra hagytak minket és téli vihar rázta a ház ablakait, akkor tisztán hallottuk a Bulbó bögését és az Akasztott ember süvöltő kacagását. Ilyenkor összebújtunk a pamlagon és én versenyt szepgtem a kisleánnyal. Nappal néha lemerészkedtem a pincébe, vagy kalandos fölfedező utat tettem a padlásra. Vacogó fogakkal léptem be a rémek birodalmának félhomályába, de azért mégis erőt vettem réműle-

temen, csak azért, hogy később a húgomnak újabb részleteket mesélhessek a Bulbó és az Akasztott ember viselt dolgairól.

Beszéljünk azonban Katona Miskáról.

Barkó tanár úr kiosztotta nekünk a karácsonyi bizonyítványokat. Én szorongó szívvel vártam a magamét. Latinból mindössze csak kétszer feleltem. Elsőízben eléggé el voltam készülve, másodízben azonban baj történt. Jókai Fekete gyémántjait olvastam éppen, mikor Barkó tanár úr kiszólitott. Én úgy belehevültem és belemámorosodtam, hogy zavaromban azt sem tudtam, miről van szó. A tanár úr rövid faggatás után a helyemre kergetett. Minden emberi számítás szerint el kellett rá készülnöm, hogy elégséges osztályzatot kapok latinból. Ez pedig nagy baj lesz, mert eddigelé még sohasem volt ilyen rossz kalkuluszom és édesapám ilyenekben nem igen értette a tréfát. Majd hanyattvágódtam, mikor belepillantottam a bizonyítványomba. Szekundám volt! A dolog annyira képtelennek tetszett, hogy eleinte nem is vettem komolyan. Olyasmit képzeltem, Barkó tanár úr valami kegyetlen tréfát csinál velem. Óra után majd magához szólít és ideadja az igazi bizonyítványomat, melyben jó vagy elégséges osztályzatom lesz latinból. Barkó tanár úr azonban ügyet sem vetett rám, hanem boldog ünnepeket kívánt az osztálynak és elment.

Az iskola előtt izgatott csoportokban állottak a kis diákok, a bizonyítványokat összehasonlítva. Némelyik dicsekedve mutogatta a magáét, mások haraggal panaszkodtak fel a rajtuk esett igazságtalanságot. Magam persze az utóbbiak közé tartoztam. Az eminen-

sek vállukat vonogatva, megvető mosollyal hallgatták a mi panaszainkat. Azt hiszem, karácsonyi örömeiket tetemesen fokozta a nekünk jutott szekunda. A jó bizonyítványok tulajdonosai aztán hamarosan elvonultak és magukra maradtak az iskola proletárjai. Köztük magam is.

Mi lesz most már? Haza nem mehetek ilyen bizonyítvánnyal. Elmentem tehát a városi kertbe. Már alkonyodott és a kopár bokrok közt köd ült. Jó ideig elhagyottan és reménytelenül ödöngtem az utakon. A fordulónál egy nagyfejű varjú jött velem szembe, furcsán ringó léptekkel. Mind a ketten megszeppentünk egymástól. A varjú aztán lomha szárnycsapásokkal emelkedett a ködös levegőbe.

Az elhagyott cukrászbódé előtt egy kisleánnyal találkoztam. Jutka húgom volt. Engem keresett. Prémés főköttő volt a fején, a kezén meg vastag kesztyűt viselt, mely piros zsinórral volt a gallérjához varrva, hogy el ne veszítse.

Mikor megpillantott, hozzám szaladt és megfogta a karomat.

— Rossz a bizonyítványod, úgy-e, Bandi?

— Latinból megbuktam!

— Jézus Mária! — sikította el magát Jutka.

A kék nagy szemében vastag könnycsepp ragyogott.

— Az a Barkó tanár úr nagy gazember! — mondtam.

— Nagy gazember lehet! — bólintott Jutka.

— Beleölöm magamat a vízbe! — hencegtem. — Szegeden is beleölte magát tavaly egy fiú, mert igazságtalan volt az osztályfőnöke.

Jutka erre elkezdett halkán és keservesen sírni. Én a folyó felé mentem, ő pedig belecsimpaszkodott a karomba és polkázó léptekkel követett, miközben zokogva ismételte:

— Bandi! Bandi! Bandi!

Már egészen sötét volt és mi ketten ott állottunk a parton. A fekete vizen fehér jégtáblák úsztak lefelé...

— Ha te beleölsz magad, akkor én is beleugrom! — mondta Jutka szepegeve.

Biztos vagyok benne, hogy kettőnk közül ő volt az elszántabb... Egyszerre magam is sírva fakadtam.

— Hát mit tegyek most már, Jutka? — kérdeztem gyáván.

— Gyere haza! Apa majd ad neked két pofont, az nem olyan nagy dolog és holnap már nevetünk rajta!

Jutka okos beszéde egyszerre megvívasztalt. Mi is történhetik velem más, minthogy kapok egypár nyaklevest? Kaptam én már eleget!

Elszántan mentem haza. Lássuk hát azokat a pofonokat!

Szüleim a nappali szobában voltak. Egy pillantást kellett csak édesanyám arcára vetnem és már tisztában voltam vele, hogy mindent tud. Szomorúan tekintett rám, édesapám azonban egyáltalában nem vett rólam tudomást. Nem kérték a bizonyítványomat és én a könyveimmal együtt a gyerekszoba polcára tettem a vészteljes okiratot.

Később leültem a kis zsámolyra a kályha mellé, Jutka pedig mellém ült a padlóra. Erősen fogta kezemet a homályban és forró kis ujjai olykor meg-megremegtek. Szüleink jártak-keltek a házban, rólam

azonban nem vettek tudomást és én most már szinte türelmetlenül vártam a nekem kijáró pofonokat. A szívem rettenetesen fájt.

Mikor vacsorához ültünk, abban bíztam, hogy talán eltiltanak valamelyik ételtől. Mindegyikből kaptam, még fánkot is. Ekkor aztán egyszerre elmúlt az étvágyam. Vacsora után édesanyám selymet akart gombolyítani és odahívta Jutkát, hogy tartsa a selymet. Máskor ez az én irigyelt tisztem volt. Jutka azt mondta: Bandi ügyesebb! Édesanyám azonban szó nélkül a húgom karjára tette a selymet.

Később átjött hozzánk a nagynénim a fiával, Katona Miskával. Én sem a nagynénémet, sem Miskát nem szerettem. Az asszony nagyon sovány és szigorú volt, Miska meg nyápic, gyáva és árulkodó fiú. Rövidlátó volt és nyolc esztendő s kora óta már szemüveget viselt, amire nagyon büszke volt. Vendégeink leültek és édesanyám ürmöst öntött nekik.

— Ma volt a bizonyítványosztás! — mondta Katonáné.

Kezdi már! — gondoltam magamban.

— Miska, mutasd meg keresztapádnak a bizonyítványodat!

Miska egy diadalmas pillantást vetett rám és odaadta édesapámnak bizonyítványát. Persze megint csupa jelese volt.

— És most, kedves fiam, — szólott hozzám Katonáné — mutasd meg te is a bizonyítványodat.

A Miska szemüvege alatt mennyei boldogság ragyogott.

Édesapám összeráncolta a homlokát.

— Bandinak rossz bizonyítványa van — mondta kurtán — nem érdemes azt mutogatni.

— Ejnye, ejnye! — csodálkozott az asszony.

Miska is csodálkozó arcot vágott. Pedig, ha nem tudták volna, hogy megbuktam latinból, nem is jöttek volna látogatóba...

— Mégis szeretném látni az összehasonlítás kedvéért!

Én azonban nem mozdultam a helyemről.

— A szülők sok fáradsággal és költséggel nevelik gyermekeiket, — mondta nekem a nagynéném, — a gyermek ezt csak úgy hálálhatja meg, ha örömmel és szorgalommal teljesíti kötelességét.

— Én nagyon szeretek tanulni — mondta Miska. — Különösen latinul szeretek tanulni, mert az a legnehezebb. Jobban szeretek latint tanulni, mint játszani.

— Nekem nincs panaszom a fiam ellen, — kezdte ismét a nagynéném. — Miska sok örömet szerez nekem és én sem tagadok meg tőle semmi apró-cseprő örömet. Most példának okáért bársonyruhát kívánt magának és én teljesítettem is kívánságát. Miska, kelj fel és mutasd meg a bársonyruhádat.

Miska a szoba közepére lépett és kiterjesztett karokkal forgott körbe.

— Bandi is kap karácsonyi ajándékot? — kérdezte később Miska.

Erre a kérdésére nem válaszolt senki. Én azonban azt gondoltam magamban: Csak kapjalak egyszer a szép bársonyruhában kint a jégen vagy a régi lövőháznál!

Édesanyám a disznóölésről beszélt, nagynéném azonban megint csak a latin nyelvről kezdett elmélkedni.

— Én magam tanulok a fiammal és mondhatom, ebben nagy örömem telik. Mondd meg Miska, hogy van mensa-nak az accusativusa ?

— Az nem nehéz ! — mondta Miska. — A vocativus és ablativus sokkal nehezebb. De én már az ige-ragozást is tudom, bár az iskolában nem tartunk még ott . . . Én mindig előre szoktam tanulni ! Te is előre szoktál tanulni ? — kérdezte tőlem, miközben rám-szögezte szűrös szemét.

Ekkor furcsa dolog történt. Az asztalon egy tányér állott baracklekvárral, melyet a fánkhoz ettünk. Jutka, aki az abrosszal babrált, most egyszerre felfordította a tálat, úgyhogy az a Miska ölébe esett és belekvározta új bársonyruháját. Miska elkezdett bögni, a nagynéném összecsapta két kezét, édesanyám pedig egy kis nyaklevest adott Jutkának. A húgom aztán kiszökött a szomszéd szobába. Miközben a Miska ruháját törölgették, Jutka után mentem. Arca vörvörös volt, szeme tele volt könnyel, de azért mosolygott és azt mondta : Nem fájt nagyon !

Pedig alkalmasint ez volt az első és egyetlen nyakleves, melyet életében kapott, mert őt mindenki nagyon kényeztette házuknál.

Velem is olyasmi történt az este, ami azelőtt még soha : mikor lefeküdtem, édesanyám nem csókol meg. Ez annyira elszomorított és felizgatott, hogy akkor sem tudtam még aludni, mikor a bakter már a tizenegyet énekelte a házunk előtt.

Ekkor Jutkáról kezdtem gondolkozni. Bizonyos voltam benne, hogy készakarva borította a lekvárt a Miska nadrágjára és hogy énértem tette. A kis ravasz, aki egyébként annyira ügyes és tapintatos volt, el

akarta terelni a figyelmet az én rossz bizonyítványomról, mellékesen pedig meg akarta büntetni a nyavalyást. Az én forrószívű és áldozatkész húgocskám nagylelkűsége egészen elérzékenyített. Óvatosan felkeltem ágyamból és átsompolyogtam a szomszéd szobába, hol az édesanyámé mellett állott az ágyacskája. Az éjjeli mécses világánál láttam, hogy mélyen alszik. A félarca most is lángvörös, a két kis kezét pedig ökölbe szorította. Föléje hajoltam és megcsókoltam a meleg orrát.

Nesz nélkül sompolyogtam vissza ágyamba és tüstént mélyen elaludtam. Másnap kiállítottam a nevezetes okiratot, melyet a kőművesek megtaláltak a padláson. Két fogadalmamat örökítettem meg benne, de egyiket sem váltottam be. A kis húgomnak sem vettem soha hajasbabát, mert mire annyi pénzhez jutottam, amennyiért egy babát adnak, akkor ő már régen künn szunnyadozott virágos sírdombja alatt.

(1905.)

February 1897

The first of the month was a very cold day, with a heavy frost. The wind was from the north, and the snow was deep. The children were very happy to see the snow, and they went out to play. They made a snowman, and they had a snow fight. The snow was very soft, and it was very white. The children were very happy, and they had a very good time. The snow was very deep, and it was very white. The children were very happy, and they had a very good time.

The second of the month was a very cold day, with a heavy frost. The wind was from the north, and the snow was deep. The children were very happy to see the snow, and they went out to play. They made a snowman, and they had a snow fight. The snow was very soft, and it was very white. The children were very happy, and they had a very good time. The snow was very deep, and it was very white. The children were very happy, and they had a very good time.

DON JUAN KOPASZODIK

DOE JAMES KENNEDY

Délután betoppant hozzám Elemér. Alig is köszönt, egyenesen a nagytükrökhöz sietett és figyelmesen szemlélgette magát.

— Na ez szép dolog! — mondta.

Aztán a kis kézitükröt a fejbúbja fölé tartotta, olyan mesterségesen kiszámított szög alatt, hogy hátulról is láthatta magát.

— Te! — mondta mély megdöbbenés hangján. — Hiszen én hátul már egészen kopasz vagyok!

— Te azt nem tudtad?

— Azt hittem, csak gyérül kissé a hajam — vallotta be leverten.

Kétszer izgatottan fel-alá járt a szobában, majd keserűen kifakadt:

— Alávalóság, hogy az ember ilyen észrevétlenül, ily máról-holnapra megvénülhet! Ilyesmi csak Budapesten eshetik meg!

Azt hittem, a székesfővárosi közigazgatást akarja felelőssé tenni a kopasz fejéért és ez a gondolat sértette az igazságérzetemet.

— Vidéken talán nem vénülnek meg az emberek? — kérdeztem.

— Ott is megvénülnek, de legalább tudnak róla. Vidéken huszonnégy órája van minden napnak, néme-

lyiknek több is . . . Karácsonytól húsvétig pedig egész örökkévalóság . . . De itt Budapesten ! Igazán gyalázat, hogy múlik mostanában az idő ! Nem is érdemes, hogy tavasszal naftalinba tegye az ember a bundáját, egy pár hét múlva úgylis beköszönt megint a tél . . . Tegnap vasárnap volt és fogadni mernék, hogy holnap megint vasárnap lesz. Én máig úgy éreztem magamat, mintha fiatalember volnék, valóságos sihedernek éreztem magamat, és most kisült, hogy jóval túl vagyok már a negyvenen . . . Hová lett az utolsó húsz esztendőm ? Hát nem egy-két évvel ezelőtt kaptam ki az egyetemi abszolutóriumot ? Tizenöt esztendő múlva hatvan esztendő lesz és ha elgondolom, hogy tizenöt esztendő mindössze csak hétszázötven hét és hogy egy hét tulajdonképpen semmi, hát fel kell háborodnom . . . A vénség orvul rohanja meg az embert !

— Igyál egy pohár vörösbort, — mondtam — az talán jót fog tenni.

Engedelmesen megitta, mint a gyermek az orvosságot. Koccintott is velem és borús arccal mondta :

— Szervusz !

Ennek az én Elemér barátomnak az volt a baja, hogy igen vagyonos és feltűnően csinos fiú volt. Összes ismerőseim közül az egyetlen férfi, akit bájosnak lehetett nevezni a nélkül, hogy ez a jelző a férfiassága rovására esett volna. Tanuló korában teli volt tehetséggel és reménységgel. Mi, akik akkoriban szerettük és csodáltuk, nem is kételkedtünk benne, hogy mindent el fog érni az életben, amit csak akar. Úgy emlékszem, egy ideig katona akart lenni, majd diplomata, politikus, művész és talán író is. A sors kedveltjeinek naív önzésével hivatást érzett magában a ragyogásra

és a feltűnésre. Aranyos egyenruhát akart viselni, szerepelni akart a szívszéken, a nemzet színe előtt, az utcán és a selyemkárpitos szalónokban . . . Azzal kezdte pályáját, hogy veleszületett szeretetreméltóságát és hódító ösztöneit ott ragyogtatta, ahol a leghálásabb közönséget találta: a nők körében. Ebből a kellemes körből nem is szabadult ki többet a mai napig . . . De azért ma is emlegette még, hogy legközelebb hozzákezd a komoly munkához . . .

Most tehát ott ült velem szemben, cigarettával a fogai közt, kopaszodó fejjel és borús arccal.

— Barátom, — ismételte — én megvénültem!

— Ez ma jutott eszedbe? — kérdeztem.

— Igen, ma. Különös módon. Nagyon különös módon!

— Halljuk!

És ő elmondta nekem megvénülésének történetét:

— Egy pár esztendővel ezelőtt — így kezdte elbeszélését — valami dolgom akadt odafenn Budán. Késő délután felmentem a siklóval a Várba. Mikor kiszálltam, egy nővel találkoztam, aki a lefelé induló kocsinhoz sietett. Mikor elsuhant mellettem, egy mosolygó tekintettel simogatott végig és ez olyan hatással volt rám, hogy magam is beleugrottam a lefelé induló kocsiba . . . Én ilyenekben a pillanatnyi benyomások embere vagyok és egy csinos nő kellemes látványa mindig megér nekem nyolc krajcárt. Nem kaptam már helyet mellette és a szomszédos fülkébe kellett ülnöm. Odalenn ő gyorsan kiszállt és a Lánchídon át Pestre sietett. Előbb azonban megint egy meleg pillantást vetett felém, úgyhogy megfeledeztem minden dolgomról és eszem nélkül követtem. Nem láthattam

az arcát, de a termete remek volt. Karcsú, vékony és mégis izmos, mint a toledói acélpenge. Szóval telivér. Kevés férfi szokta megfigyelni a nők járását. Pedig szerintem ez igen érdekes és bájos studium. Módot nyújt a hozzáértőnek ahhoz, hogy sok mindenre következtessen, többek közt a nő vérmérsékletére és önuralmára is. A pompás teremtés, aki előttem járt a hídon, oly ruganyos és puha léptekkel járt, mint egy...

— Mint egy női párduc?

— Igen, olyanformán... Honnan tudod?

— Sokan járnak úgy mostanában. Gyerünk tovább!

— Előkelően, bár kissé feltűnően volt öltöztetve.

Egyéni ízléssel, mint mondani szokták. Viselkedése azonban olyan önérzetes volt, hogy nem mertem kurtán megszólítani az utcán... Mert vannak nők, akikkel az ember végleg elrontja a dolgát, ha megszólítja őket az utcán. Őket tisztos távolból kell követni, a házmesterüktől, vagy a boltostól, akihez betérnek, megtudhatja az ember, kicsodák... Az én hölgyem tehát keresztelte a Belvárost, miközben mindig maga után vontatott...

— Maga után vontatott?

— Igen. Nem tudnám megmondani, hogyan csinálta, mert egyszer sem nézett vissza és a kirakatok előtt se állott meg, de azért mégis volt valami a mozdulataiban és a tartásában, ami értésemre adta, hogy szívesen veszi, ha tovább is követem...

A Nemzeti Színház sarkán felült a villamosra... Vagy talán a lóvasútra?... igazán nem emlékszem már, miféle vasút járt akkoriban Budapest utcáin! — és én természetesen ugyancsak felugrottam... Valami fiatalember helyet csinált ő nagyságá-

nak odabenn, magam azonban kiszorultam a kalauz mellé. Most már láthattam az arcát is. Becsületemre mondom, a legérdekesebb és legvonzóbb női arc, melyet életemben láttam! Szilárd, de a mellett igen finom profil, tündöklő barna szem, kékesfekete, hullámos haj, kreol arcbőr... Szóval az én genre-om. Az a genre, amely után siheder-korom óra mindig bomlottam és amelyet ilyen tökéletes kiadásban még sohasem leltem meg...

Egyszer sem nézett rám az ajtó üvegén keresztül, de azért minden mozdulata, minden lélekzetvétele nekem szólt. A mosolya is, mellyel a lovagias ifjúnak megköszönte a helyét, a bájos kézmozdulat is, mellyel lesimította ruháját és átadta a kalauznak a jegy árát. Künn, valahol a Csömöri-út tájékán, leszállott. Gyors léptekkel suhant végig az alkonyba borult utcán, de azért most is maga után vontatott. Igen szerettem volna, ha valami aszfaltbetyár belekötött volna, a nyomorultat ott téptem volna szét az utca kövezetén. Végre megállott egy kis nyaraló kapuja előtt és rátette fehérkesztyűs kezét a kilincsre... Most vagy soha! — mondtam magamban. Tíz lépésnyire vagyok tőle. Ha addig, míg hozzáérek, besiklik a kapun, akkor nincs itt semmi keresnivalóm. Ha megvár, míg odaérek, akkor megszólítom.

Megvárt a nyitott kapuban. Nem szólíthattam meg, mert megelőzött.

— Nos, bejön? — kérdezte mosolyogva.

Némán és gépiesen beléptem, mint az alvajáró. Aszfaltbetyár a csapdában! — gondoltam és azokra a förtelmes újsághírekre emlékeztem vissza, melyeket ilyen cím alatt olvas az ember. De azért mégis be-

mentem. Az előszobában csinos szobaleány hámozott ki a felöltőmből...

— Jöjjön, jöjjön! — türelmetlenkedett ő nagysága, ki sugárzó arccal állott a szalón ajtajában. Aztán bekiáltott a szomszéd szobába:

— Gyurka, képzelje, kit csíptem fel az utcán: Kanizsay Elemért!

Vidám és csudálkozó bömbölés hallatszott. Egy bársonyzekecs, sörényesfejű óriás rohant be. Tüstént megölelt.

— Csakhogy eljöttél végre, te gazember!

Belátom, a históriám eddig kissé bohózatosan indul. De az nem az én hibám. Hogy ki Gyurka? Hát Gyurka, a festő, az én régi kedves cimborám...

Évekkel ezelőtt, mikor magam is művész akartam lenni, meleg, mondhatnám szenvedélyes barátság fejlődött köztünk. Ő akkor persze még legényember volt. Nem is tudom, mi vonzott minket annyira egymás felé. Talán éppen az a körülmény, hogy vérmérséklet, de meg külső dolgában is oly messzire estünk egymástól, mint a két delejes pólus. Ő hatalmas termetű, nehézkes, tépelődő és puhalelkű ember volt. Magam vékony, könnyed, merész és felszínes voltam.

Valahogyan aztán szétkerültünk megint és akkoriban hírért vettem, hogy a festő megházasodott. Valami szegény mágnásleányt, vagy talán egy modelljét vette el, a közelebbi részleteket máig sem tudom, annyit hallottam csak, hogy házassága némi feltűnést keltett Budapesten. Egy esztendővel az esküvője után összehozott minket a véletlen. Gyurka barátom azt mondta, hogy egy napra szalmaözvegy és velem akarja tölteni az estéjét. Hajnalig együtt maradtunk és a jó fiú mindig

csak a feleségéről beszélt. Úgy beszélt róla, mint valami felsőbbrendű lényről, kit a Gondviselés azért küldött erre a sártekére, hogy kimondhatatlanul boldoggá tegyen egy szegény mázolókat. Azt is mondta, háládatlanság tőlem, hogy nem látogatom meg őket, mert majd minden este rólam beszélnek; az asszony, aki sohasem látott még, épp úgy ismer és szeret már, mint az ura. Egy külön karosszéket is vettek nekem a kandallójuk mellé és egy régi holicsi teáscsészét...

Most, hát végre ott voltam náluk és Gyurka valóságos indiánus-üvöltéssel köszöntött.

— Csakhogy mégis eljöttél! Nem hiszed, mennyire vágyódtunk utánad. És hol ismerkedtél meg Flórával? Hol találkoztál vele?

Szerényen átengedtem a szót Flóra ő nagyságának és el voltam rá készülve, hogy nagyon rám fog pirítani a tolakodásom miatt. Ő azonban nagylelkű volt és könnyedén kettévágta a kényes csomót:

— Elemér úr éppen hozzánk készült látogatóba... A kapuban találkoztam vele és a képei után mindjárt megismertem...

— Nagyszerű asszony! — mondtam magamban.

Persze, hogy ott fogtak vacsorára. Úgy bántak velem, mint a megtért tékozló fiúval. Teát is ittunk már, mikor Gyurkának eszébe jutott, hogy az estét pezsgőzéssel illenék megülnünk. Maga sietett a közeli vendéglőbe, hogy elhozza az italt. Én pedig szemben ültem az asszonnyal. A kandalló előtt, az én karosszékemben, az én holicsi csészémmel a kezemben! Az utcán már nagyon szépnak találtam Flórát, most azonban ellenállhatatlan volt. Ezüstszürke nyersselyem ruha volt rajta, a cipője és, ha jól emlékszem, a haris-

nyája is ezüstszürke selyemből volt. A haját, a mesés, ércfényű sörényét az ura kívánságára a vállára kellett eresztenie . . .

Mosolyogva nézett a szemembe. Ez a mosoly olyan hatással volt rám, hogy megmondtam azt, ami a fejemben járt :

— Tudja, hogy soha életemben nem éreztem magamat olyan jól, mint ebben a pillanatban.

— Akkor tehát sokszor fog hozzánk jönni ?

— Ahányszor csak megengedi. Ha rajtam állana, akkor máshová egyáltalában nem is mennék többet.

— Jöjjön minél gyakrabban, Gyurka is nagyon fog örülni.

— És maga ?

Felemelte a fejét és mélyen a szemem közé nézett.

— Ne affektáljon ! — mondta aztán halkán.

A szívem megdobbant . . . Miféle asszony ez ?

Gyurka megjött az üvegekkel és mi hajnalig koc-cintgattunk. Mosolygó szájjal vidám semmiségeket beszélgettünk és nekem úgy rémlett, hogy minden szónak, amit mi ketten Flórával belevetünk a társalgásba, valami titkos, mély és boldogító mellékjelentősége van.

Nappalodott már, mikor az utcán találtam magamat. Miközben az éj eseményein gondolkoztam, arra a meggyőződésre jutottam, hogy Gyurka alkalmasint annyit és oly túlzott elragadtatás hangján beszélt már rólam a feleségének, hogy a fantasztikus és talán kissé unatkozó asszony forma szerint belémszeretett, mielőtt még látott volna. Fölötte hízelgett a hiúságomnak, hogy a személyes megismerkedés nem hatott rá kiábrándí-

tóan . . . Meg kell egyébként jegyeznem, hogy én akkor már meglehetősen rossz hírű nővadász voltam és bizonyos, hogy az ilyen ember számot tarthat a legtisztességesebb asszony rokonszenves érdeklődésére is.

Elhatároztam, hogy harmadnapra megint Gyurkáékhoz megyek. Alig tudtam megvárni az időt. Harmadnapra azonban közbejött valami és én nem mehettem oda. Úgy emlékszem, hogy Bécsbe kellett utaznom. Egy csomó virágot küldtem tehát Flórának és néhány udvarias sort. Mire hazakerültem utamról, a lakásomon találtam az asszony meghívását ebédre. Ezúttal is ki kellett mentenem magamat, mivel a bécsi báróném éppen arra a napra jelentette be a látogatását. Tisztára az én kedvemért rándult le hazánk szép fővárosába és ha nem is volt sem nagyon csinos, sem nagyon fiatal, mégis csak báróné volt.

Aztán megint más dolgok foglalkoztattak, úgy-hogy jóidőre megfeledeztem Flóráról. Mariska, Ilona, Margit, Jolán — Isten tudná valamennyinek a nevét! Talán egy esztendő is elmúlt, míg végre mégis megembereltem magamat és ellátogattam a kis nyaralóba. Gyurkáék azonban Olaszországban jártak akkoriban. Mire megjöttek, megint másfelé kalandozott az eszem... Olga, Fanni, Stefi, Adrienne . . .

Egyszer a véletlen összehozott Flóra asszonnyal az utcán. Alighogy megismertem. Ő hűvös volt és csípős, magam pedig bűnbánó és alázatos. Beszélgetésünk vége az lett, hogy megbocsátott és jövő szombatra meghítt vacsorára. — Ha az én kedvemért nem jön, jöjjön legalább az uram kedvéért, — mondta.

Ezúttal föltétlenül el is mentem volna, ha egy igen komoly dolog nem jön közbe. Vidékre kellett mennem,

hogy jelen legyek a nagybátyám végrendeletének kihirdetésénél. Nem is tudom, mennyi idő múlhatott el így. Egypár hónap, vagy egypár esztendő? Lehet, hogy több esztendő, sok esztendő. Az idő oly szédületes gyorsasággal múlik! . . . Végleg azonban sohasem feledkeztem meg Flóráról. A karosszék, a holicsi csésze és a szép asszony, akik rám várnak valahol a távoli külvárosban, olykor édes megnyugvással töltöttek el, mint a hajósembert a hazai kikötő képe. Flórát tartalék-ideálomnak tekintettem.

Ma ebéd után a Kossuth-utcában sétálva loptam a napot. Egy cipőkereskedő kirakatában ezüstselyemből készült női cipőt láttam és a csinos kis jószág egyszerre eszembe juttatta Flórát. Melegség árasztotta el a szívemet és íziben nagy és fájdalmas honvágyat éreztem az ő barna szépsége után. Hogyan is lehettem el olyan sokáig nélküle? Hamar kocsit! Rögtön fel fogom keresni!

Hát bizony a Csömöri-úton nagyon megváltozott a világ, amióta nem jártam arra. Palotasorok nőttek ki a homokból és Gyurkáék kis nyaralója helyén rengeteg bérház ágaskodott. A házmester sohasem hallotta a barátom nevét. Egy kávéházban megnéztem a címjegyzéket és megtudtam mostani lakásukat. A Rózsadomb tájékán tanyáznak. Tüstént áthajtottam Budára. Még jó borravalót is ígértem a kocsisnak, hogy siessen!

Dobogó szívvel csöngettem be a lakásukba. A cseléd azt mondta, a nagyságos úr nincs itthon, de a nagyságos asszonyt a szalónban találom.

Annál jobb! — mondtam magamban.

Két perc múlva szemben álltam Flórával. Teremtő

Istenem, mi lett ebből a százszorszép asszonyból! Rettenetesen megváltozott, amióta láttam! Sovány, csontos termete lett; profilja éles, túl erélyes vonásokat mutat; haja, a hullámos, kékesfekete sörénye, mely valaha csillogó érc kígyóként omlott a vállára, gyér és fakó...

Hiába ígértem hát külön borraivalót a kocsisnak, aki idehozott, mégis csak későn érkeztem: Flóra megöregedett!

Az asszony kutató tekintettel mért végig. A szeméből kiolvastam, hogy ő is nagy változásokat talál rajtam.

— Beteg volt talán? — kérdezte.

— Dehogyan voltam! Miért gondolja? Mert olyan régen nem mutattam magamat?

— Nagyon megkopaszodott. Pedig azelőtt olyan dús volt a haja.

Furcsának találtam a beszédmodorát. Azt hiszem, mégsem volt szegény mágnásleány, inkább valami modellje lehetett Gyurkának, mikor elvette...

Vagy egy félóráig beszélgettünk. Gyerekekről, mi-egyéből.

— Házasember maga? — kérdezte Flóra.

Ezt a kérdést is nagyon különösnek találtam. Hiszen, ha megházasodtam volna, annak híre ment volna.

— Miért gondolja, hogy megházasodtam?

— Azelőtt mindenütt emlegették, mostanában meg sehol sem hallani a nevét...

Hirtelen eszembe jutott, hogy valami fontos dolog van. Nem is vártam meg Gyurkát, hanem sietve menekültem... Erre vezetett az utam és most fel-

jöttem, hogy alaposan megnézzem magamat a tükrökben.

Miután ezeket elmondta, újra kezébe vette a kezitükröt és fejbúbja fölé tartotta. Majd a szeme körül lévő apró szarkaláb-redőket kezdte vizsgálgatni.

— Itt már nem segít a sopánkodás, — mondta később — úgy látszik, igazán megöregedtem...

(1904.)

INCROYABLE

IMPROVABLE

Hogy igazán huszár volt-e, azt nem tudom, a diktatúra idejében bajos volt eligazodni a katonai egyenruhák között; mivel azonban senki sem hallott még halálfejes bakáról, mégis huszárnak kellett lennie, mert a nikkal halálfej valóban ott vicsorgott a tányérsapkáján.

Feltűnően szép szál legény volt, két méter magas, atléta vállú, de olyan szőke, rózsás és vidám, mint egy fiatal asszony. Mindössze huszonöt-huszonhat esztendősen lehetett. Akkoriban boldog-boldogtalan borotváltatta a bajszát, ami némileg biedermeieres benyomást tett.

Afféle szovjet-dandy volt, merész szabású lovaglónadrágban és finom barna csizmában járt, kesztyűs kezében ezüstkampós lovaglóbottját lóbálta. Nevezetes, hogy az akkori incroyable-ok, bár jóval több közülük volt a biciklihez, mint a lóhoz, sohasem jártak lovaglóbott nélkül. Kardot persze nem viselt, csak sárga revolvertokot a jobbik csípője mögött.

Gyakran láttam az utcán vagy a villamoson és a jó fiú mindig azt a benyomást tette, mintha nagyon örülne valaminek, talán éppen a proletárdiktatúrának, amely őt szerephez és jelentőséghez juttatta.

Egy este fölkapaszkodtam a villamosra, hogy hazamenjek Budára. Akkoriban rendesen szörnyű tolongás volt a kocsikon, ezúttal azonban szerencsém volt, ülőhelyet is kaptam, mégpedig igen csinos nő szomszédságában.

Elegánsan, merész ízléssel öltözött fiatal nő volt, feje megkapóan érdekes mahagónivörös hajával és hófehér liliombőrével. Bűnbánó Magdolnára emlékeztetett abban a stádiumában, midőn még nem volt megbánnivalója.

Magdolna különben nem volt magában, kísérője az én halálfejes huszárom volt. Első pillantásra látszott, hogy szerelmespár. A katona a kocsiban állott, a padba kapaszkodott és hölgyének láthatóan jól esett, ha a vállával megérintette a barátja kezét. Akkoriban nem nagyon titkolóztak a szerelmesek.

Szakadatlanul járt a szájuk, a szemük azonban, amely mélyen egymásba furódott, még többet mondott, mint a szájuk. Azt gondoltam magamban: nem is lehet utolsó dolog, ha így nézik az embert egy női sapka karimája alól.

— De mit fog Vilma néni mondani? — kérdezte beszéd közben a huszár.

— Az az ő gondja, nem az enyém — szólta a vöröshajú Magdolna. (Kesztyűs kezével olyan könnyed gesztust tett, mintha eldobna valamit; valamit, amit Vilma néni bizonyára nagyon sajnálna.)

A Pálffy-téren újabb utasok szálltak föl. Az ajtóban megtorlódtak az emberek és idegeskedni kezdtek:

— Tessék előbbre menni a kocsiban! Előbbre!

Ez tulajdonképpen az én huszáromnak szólt; széles hátával kétfelé rekesztette és egy üres meg egy

túlzsúfolt oldalra osztotta a kocsit. Ő persze nem akart tárgítani a hölgye mellől.

— Süket az a hosszú ember ott elől ? — kérdezte egy kemény hang.

A huszár kiegyenesedett, az arca rákvörös lett. Érezte, hogy mivel tartozik a sapkáján vigyorgó halálfejnek és azt mondta : Kus !

Mindenki elhallgatott a kocsiban, de ott hátul megint megszólalt az az érdes hang :

— Neveletlen kamasz !

A huszár két szeme kerekre nyílt a rémülettől.

— Ki mondta ezt ? — kiáltotta a végítélet angyalának hangján.

— Én !

Az ajtó mellett kopott kis ember jelentkezett. Most is magam előtt látom ; le tudnám rajzolni, ha ugyan tudnék rajzolni. Tartása gyertyaegyenes, szeme szúrós, arca sárga, bajusza fekete. Valami olyan kemény, szögletes és komor van az arcában, mintha arcizmai egyáltalában képtelenek volnának a nevetés mimikájára. Kemény kalapot és barna felöltőt visel, a ruha tiszta, de szegényes. Úgy festett, mint valami koplaló katonatiszt. Lehetett már vagy ötven esztendő.

A halálfejes huszár tudta, hogy most valami nagyot kell tennie. Fölemelt ököllel nekiment a keménykalaposnak, nem tudott azonban hozzáférközni, vagy tíz semleges ember szorongott kettőjük közt. Zavarában valami sületlenségre vetemedett : föltépte a pisztolytokját és a kezét rátette a fegyver agyára. Tisztán láttam, hogy a mozdulata kapkodó és határozatlan.

A villamoskocsi teli volt munkásokkal, akik a dik-

tatúra hónapjaiban mintegy hivatalos személyeknek érezhették magukat, ők haragosan lefogták a halálfejes huszárt és nekem az volt a benyomásom, hogy a jó fiú éppen ezt akarta. Négyen-öten is beszéltek hozzá, hogy mi jut eszébe, itt nem lehet lövöldözni, a kocsi tele van asszonyokkal, gyerekekkel; én pedig, akit szintén elsodort az ár, a lóidomító nyujtott, kapacitáló hangján ismételtettem:

— Humort! Több humort!

Nem tudom miért, de a humor szó célba talált, ő reám tekintett a kék gyermekszemével és elkényszeredett mosollyal mondta:

— Igaz, bolond vagyok, hogy mérgelődöm, ezen csak nevetni lehet . . .

A villamos már künn járt a külső részeken és az emberek csapatosan szállottak. Amint fogyni kezdtek az utasok, a keménykalapos mind közelebb nyomult a halálfejeshez. Egy pillanatra sem vette le róla a szemét, szinte kínos volt nézni, hogyan döfte szúrós tekintetét a szőke óriás rózsás húsába.

Már csak egy utas állott köztük, de most az is eltűnt; a fekete ember megint előbbre lépett és a két ellenfél melle alig két arasznyira volt egymástól.

Maga ez a közvetlen szomszédság, amelyet szó nélkül eltűrt, rettenetes veresége volt a halálfejes huszárnak.

A keménykalapos megszólalt, egyenesen a katonához intézte a szót, miközben valami kaján kis mosolyféle vonaglott a szája szélén:

— Mindjárt ott leszünk a Széna-téren. Én ott leszálok. Ha dolga van velem: legyen szerencsém!

Kiment a perronra, de az üvegajtón keresztül is

láttam a sötét szemét, amely egyre kereste a huszár tekintetét.

Kíváncsi voltam a vöröshajú Magdolna arcára ; ő félig lehúnyta a pilláit és egészen behúzta magát a nagy kabátjába, mint a csiga a házába.

A kocsi most megállott.

— Széna-tér ! — ordította a kalauz fölösleges buzgalommal.

A keménykalapos leszállott. Kinéztem az ablakon : ott állott az esthomályban, zsebetett kezekkel, kissé kidüllesztve a hasát.

A kalauz, mielőtt megrántotta volna a csengő szíját, kérdően nézte a halálfejes huszárt. Mindenki a huszárt nézte, magam is. Ő legyintett a kezével és kicsinylően mosolygott.

— Ezen csak nevetni lehet — mormogta.

De az arca sápadt volt...

A kalauz-elvtárs kajánul megrántotta a szíját, a kocsi nekilódult, én a lámpákat nézegettem, a vöröshajú hölgy pedig a kabátja gombjait... Csuda nagy gombjai voltak. Senki sem beszélt.

Magdolna egyszerre készülődni kezdett, hogy ő most mindjárt leszáll... A huszár elképedve kapta föl a fejét.

— Hát — nem ? — kérdezte halkan.

A nő idegesen rázta a mahagóniszínű fejét.

— Nem, én itt leszálok, ide csak két perc a házunk...

— Hát — nem ? — kérdezte még egyszer, most már szinte sírásra álló hangon a katona.

— Nem, nem tudnék mit mondani Vilma néni-nek... és únom a hazudozást... és különben is —

Úgy dőlt belőle a hidegség, mint nyáron a nyitott pinceajtóból. És elment.

Már csak ketten voltunk a kocsiban. A huszár szomorúan bámult maga elé. Most, hogy nem húzta ki magát, most látszott csak, milyen puha és lomha legény. Olyan volt, mint egy ostoba, kövér nagy fiú, akitől elvették a játékát.

Én a nikkel halálfejét néztem és alig bírtam a nevetőkedvemmel. A halálfej pesti gyártmány lehetett, mert nagyon kezdetleges rajza volt, inkább egy humoros kandurfejhez hasonlított.

(1924.)

ISKOLATÁRSÁK

INSTRUMENT

Éjfél után két úriember ült a kávéházban. Űlni tulajdonképpen csak az egyik ült, még pedig igen peckesen, a másik inkább heverészett.

Az ülő ember jóval idősebbnek látszott társánál. Furcsán elhízott arcán valami fanyar, szigorú vonás ült, komor tekintetű szemét pedig gyanakodva járatta körbe, mintha állandóan attól tartana, hogy környezete nem adózik neki kellő tisztelettel. A másik pirosarcú, határozott és nyílt modorú ember volt. Bár vagy tíz esztendővel ifjabbnak látszott a másiknál, a valóságban mégis egykorúak voltak. Valamikor együtt tettek érettségit és ennek a nevezetes eseménynek jubiláris évfordulóját éppen ma este ülték meg, huszadmagukkal, egyik fogadó különtermében. Amikor aztán a lakoma véget ért és a társaság szétoszlott, a két iskolatárs betért ebbe a kávéházba.

— Pincér, egy üveg Pommeryt! — mondta a pirosarcú.

— Mennyibe kerülhet itt egy üveg francia pezsgő? — kérdezte a kövér ember.

— Nyolc vagy tíz pengőbe.

— Nem kár a pénzért?

— Jól fog esni egy pohárral, és ami jólesik az

embernek, azért nem kell sajnálni a pénzt . . . Nem a pénz kedvéért vagyok a világon, hanem a pénz van itt az én kedvemért.

— Hiszen jó, ha van, — vélekedett a másik. Majd így szólt : — Te, Sándor, tulajdonképpen mennyi évi jövedelmed van neked?

Sándor úr meglepetten tekintett a társára. De azután vállat vont.

— Ha éppen érdekel, megmondhatom. Körülbelül húszezer forint.

— Hallatlan ! — szörnyűködött Béla. — Tudod, hogy nekem mennyi a fizetésem? Alig kétezer !

— És családot is van?

— Feleségem, négy gyermekem.

— Ajaj ! — mondta Sándor.

— Bizony ajaj ! — ismételte Béla keserű nyomatékkal. — Vedd hozzá még azt, hogy a nőm nem tud bánni a pénzzel. Semmiképpen sem tud bánni.

Amikor belekóstoltak a pezsgőbe, Béla úr újból megszólalt. A pohárban felszálló gyöngyöket nézte és bölcsekedni kezdett.

— Az élet nagyon furcsa, — mondta. — Mi értelme az egésznek, ha nincs benne se logika, se igazság? Mert hogy nincs benne, az ma már egészen bizonyos előttem.

Sándor úr közben szórakozottan nézte a pénztárosnőt, aki csakugyan kellemes formájú leány volt. Aztán egy hajtásra megitta borát és barátja kedvéért maga is borús arcot csinált.

— Hja, igen, az élet furcsa !

Béla oktató hangon folytatta:

— Vedd csak az én példámat ! Amióta az esze-

met tudom, mindig szorgalmas, pontos és kötelességtudó voltam.

— Igen, valóságos mintagyerek voltál.

— Édesanyám özvegyasszony volt. Szigorú és komoly; ő a munka és kötelességtudás fanatikusát nevelte belőlem.

— Alkalmas médium voltál, — vetette közbe Sándor. — Próbálta volna velem!

— Elmondhatom, a gyermekkorom elmúlt, a nélkül, hogy játszottam volna. És az ifjúkorom is elmúlt, a nélkül, hogy egyszer is mulattam volna úgy, ahogyan ti szoktatok. Az én szórakozásom a munka volt. Merő kedvtelésből megtanultam Tacitusnak húsz fejezetét és Homerosnak másfél énekét...

— Hallod, — rázkódott meg Sándor — nem szeretnék még egy osztályt végigülni.

— Én szerettem tanulni és a tanáraink is szerettek, — mondta Béla, miközben hajdani dicsőségének emléke méla mosolyt csalt ajkára.

— A tanáraink mind azt jósták, hogy országos híré ember lesz belőled.

— Neked mást jóstak!

— Hogy lóköttő leszek. Csak mondd ki, öregem, szívesen emlékezem vissza ezekre a dolgokra.

— Úgy látszik, a tanáraink rossz próféták voltak.

— Ki tudja? Én ugyan aligha leszek már lóköttő a szó kriminális értelmében. De ami téged illet...

— Ami engem illet, elesett ember vagyok. Az életem olyan volt, mint az alamáé, amelyet éretlen korában tép le ágáról a szél. Elhiheted, nem irigylem a te szerencsédet. De azért neked is be kell látnod, hogy a sors igazságtalanul bánt el kettőnkkel... Én

az egyetemen is kitünő tanuló voltam. Amikor állami szolgálatba léptem, olyan alapos szaktudással rendelkeztem, mint egyik fellebbvalóm sem. Egyik sem.

— És miért nem tudtál érvényesülni?

— Több oka volt. Sok mindent megtanultam az iskolában, csak kettőt nem: hazudni és hízelegni. Tudatlan és gyöngé jellemű emberek előtt sohasem tudtam megalázkodni. A társaim ezért mindig áskálódtak ellenem, a föllebbvalóim pedig elnyomtak. Nagy csapás ért a házasságommal is. Jellemes férfi létemre el kellett vennem a feleségemet, — hiszen érted! — de azóta elesett ember vagyok. Jobb lesz azonban, ha erről nem beszélünk...

Bélát kínos emlékek rohanták meg. Jóideig komoran hallgatott, aztán egyszerre a barátja felé fordult:

— Hanem te ugyancsak jól csináltad a dolgot!

— Szerencse! — mondta Sándor szerényen.

— Pedig gyerekkorodban nem szeretted dolgozni.

— Ma se szeretek.

— A nevelőid nem is igen szorítottak munkára?

— Engem egyáltalában nem neveltek. Az édesapám néha megtette azt, hogy adott egy nyaklevest; mivel azonban édesanyám ilyenkor mindig húsz krajcárral szokott kárpótolni, szemérmetlenül pályáztam az apai pofonokra. Édesanyám egyébként is szörnyen kényeztetett. Mindig adott betegségi bizonyítványt, ha úntam iskolába járni és a délutánt az erdőn töltöttem.

— Egyetemi éveink alatt sem láttalak a tantermekben.

— Én akkor minden időmet nőtársaságban töltöttem.

— Tizenöt esztendővel ezelőtt azt beszélték, hogy Amerikába akarsz vándorolni.

— Mint minden mihaszna, aki nem tud magával mit kezdeni Európában. De én csak Hamburgig jutottam el. Ott magyar és horvát levelezője lettem egy nagy cégnek. Akkoriban dolgozni kezdtem, mert muszáj volt. Főnökeim megszerettek, ők tudják, hogy miért. Hat esztendővel ezelőtt megházasodtam. Egyik főnököm rokonát vettem feleségül.

— Persze gazdag volt?

— Semmije se volt; beleszerettem. Csinos, jókedvű és gyöngéd asszony lett belőle. Aztán hazajöttem Magyarországra és önállósítottam magamat. Igaz, a gazdag hamburgi rokonok hitele segítségemre volt, pénzt azonban sohasem kaptam tőlük. Most ismered életem folyását.

Béla úr keserűen mosolygott.

— Hallatlan, némely embert hogyan üldöz a szerencse! — mormogta.

— Ha azt találod, hogy ezért szégyenkezнем ille nék, megtehetem a kedvedért, — válaszolt Sándor.

— Nem irigylem a szerencsédet, de egy dolgot mégis feltűnőnek találok. Ha te szorgalmas és kötelességtudó tanuló lettél volna s idejekorán elvégezted volna tanulmányaidat, akkor most velem együtt valamelyik állami hivatal számár-lajtorjáján ragadnál.

— Biz az meglehet!

— A te szerencséd az volt, hogy lusta voltál és hogy szüleid nem törődtek sokat a jövőddel. Az én balsorsom oka pedig, hogy szigorúan neveltek és egész életemben szerettem a komoly munkát. Hát hol itt az igazság?

— Nem tudom. Kettőnk közül te vagy a bölcs, keresd meg.

Béla egy ideig még elgondolkozva ült, aztán egyszerre fölkel.

— Megyek. Nekem nem szabad sokáig fennmaradnom, különben megfájdul holnap a fejem. Neked persze meg se kottyán egy kis korhelykedés?

— Meg se kottyán!

— Hallatlan!

Hidegen kezettfogott a barátjával és elment.

Sándor úr még vagy tíz percig nézegette az esti lapokat, aztán fizetett és magára vette a felöltőjét. A pénztár mellett megállott és megszólította a kellemes formájú leányt:

— Kisasszony, van magának gyereke?

A hölgy egy megsemmisítő pillantással mérte végig. Sándor úr azonban nyugodtan beszélt tovább:

— Ha fiú volna, akkor megmondom magának, hogyan kell nevelni. Mindenekelőtt kényeztesse, amennyire csak lehet; minél jobban rontja, annál jobb. Ha kényezteti, akkor a gyerek mint optimista fog az életbe lépni, az optimisták pedig szeretetreméltó emberek, akikkel mindenki szívesen barátkozik és akiken mindenki szívesen segít. Ha szigorúan neveli, akkor epés pesszimista lesz belőle, az ilyeneket pedig utálni szokták... És ügyeljen, kérem, hogy a fia rossz tanuló legyen. Mert a rossz tanuló tudja, hogy ő számár, és ha kilép az életbe, mindenkitől szívesen tanul. Az emberek pedig szeretik azokat, akik tanulni akarnak tőlük. Az első eminens azonban azt hiszi, ő mindenkinél okosabb; az emberek pedig tudvalevően

utálják azokat, akik okosabbak akarnak lenni náluk. És ha egyetemre kerül majd a kedves fia, akkor kösse lelkére, hogy többet forgolódjék női társaságban, mint a tantermekben. Mert ha nem ismeri meg idejekorán a nőket, akkor az első kis haszontalant, aki kiveti utána a hálóját, feleségül fogja venni. Ez pedig magának is kellemetlen lesz... Jóéjszakát, kedves kisasszony!

(1905)

the first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the

the

A MÁSÉ ÉS AZ ENYÉM

POINTE LA CROIX

Három rosszkedvű tüzértiszt ült egy vidéki vendégfogadó asztala körül. Odakünn olyan kuruc idő volt, hogy az ember még az ordonáncát is sajnálta volna az utcára küldeni. Azok hárman sillerbort ittak parádi vízzel és rosszul szelelő szivarokat szívtak. A lassú előléptetésről meg a szűkös gázsíróról beszélgettek és abban az óhajban állapodtak meg, hogy bár az ördög vinné el az egész világot.

Az egyik tüzért Farkasnak hívták. Fia volt egy Farkas Zvonimir nevű eszéki ügyvédnek, aki ott a Strossmayer-párt feje. A hadnagy maga is horvátnak vallotta magát, bár nem igen tudott horvátul. Az öreg Farkas nagyon szegény ember volt, de a fia úri módon élt. Hogy miből, azt nem tudták és nem is kutatták, de nem lehetetlen, hogy egypár esztendő múlva már ki fog sülni.

A másik hadnagnak olyan volt a külseje, mint egy egyenruhába öltöztetett palóc parasztlegénynek. Neki Jánics báró volt a neve. Ő is szegény ember volt, de roppant takarékos és rendes. Valószínű, hogy olykor koplalt, de bizonyos, hogy adóssága még sohasem volt. A báró nem szerette Farkast, többek közt azért sem, mert maga tüzes magyar ember volt.

A harmadik tiszt csinos és fölötté előkelő külsejű ember volt. Aki nem tudta róla, hogy a neve Kratohvil és hogy az apja brünni posztógyáros, az megesküdött volna rá, hogy vérbeli arisztokrata. Kratohvilt mindenki szerette és becsülte az ezredben s azt sem igen bánták, hogy állandóan úgy beszél az édesapjáról, mint valami halálos ellenségéről, akit vagyonából kiforgatni élvezet és dicsőség volna.

A silleres üveg időközben kiürült.

— Iszunk még egygel? — kérdezte Farkas.

A báró az óráját nézte.

— Egyszer már aludni is kellene! — mondta Kratohvilnak. (Mert Farkashoz nem igen beszélt.)

Kratohvil fején ekkor egy merész gondolat vilant át.

— Hallja... izé! — kiáltotta a pincérnek. — Hozzon egy üveg Roederet. Két másik üveggel meg hűtsön be. Az elsőt nem kell behűteni, ahhoz hozhat tiszta jeget. És hozzon egy üveg Saint-Julient is. Saint-Julien legyen és ne Médoc! És tiszta vizes-poharakat, mert kicsiből nem iszunk.

A hadnagy ezzel odafordult a két társához:

— Nekem ugyanis ma jó napom van! Az öregem vett magának egy hathengeres Mercedest, azon fog a városból a gyárba járni, és mivel újabban egymást érik az automobilbalesetek, — hát hiszen értitek!

A másik kettő elnézően mosolygott.

Nem tudom, megfigyelték-e szíves olvasóim, mi történik, ha a fiatal tiszt urak francia pezsgőt isznak a vidéki vendéglőben? A pincér, aki az imént még únottan lődörgött az asztalok körül, most ünnepélyes léptekkel, fölemelt fővel, ihletett mosollyal az arcán

hozza az ezüstös hűtőt. A konyha ajtajában gömbölyű asszonyság jelen meg, aki jóakaró mosollyal tekint a tisztiasztal felé. Az ügynökök egy percre abbahagyják a dominót vagy az alsóst és megmagyarázzák egymásnak, hogy a három tiszt közül melyik a báró. Aztán tovább játszanak és arcukon sokatmondó mosoly ül. Hja, mi is voltunk egyszer fiatalok! Magán a három tisztben csudálatos változás ment végbe. Másképp ülnek, másképp néznek és másképp beszélgetnek most, mint az imént. Nagyon előkelően viselkednek, de nem gögösen. Roppant szívélyesen társalognak egymással, de kissé szertartásosan. A pohár fenekéről felszökkenő aranygyöngyökkel együtt új gondolatok és érzések kerülnek felszínre. A gázsi és az előléptetés gondjait a sillerbor maradékával együtt elhordta Muki, és Farkas hadnagy az iránt érdeklődik, hogy mit csinálhat most Tincsi komtessz? Tincsi komtessz leánya Belaváry grófnak, kinek kastélyában három esztendővel ezelőtt ebédelték az urak, az erdélyi hadgyakorlatok alkalmával. Kratohvil úgy hiszi, hogy Tincsit az idén már bemutatják az udvarnak. Tincsi komtesszről áttérnek telivér paripákra. Nekik ugyan nincsenek, de vannak barátaik, akiknek vannak. A nemes állatok sorsa igen érdekli őket és a gondolat, hogy a hármasoknál szolgáló Rádern báró Krampusza a tavasszal megsántult, nemes részvétet ébreszt szívükben. Kratohvil aztán elmond barátainak egy kis történetet egy kutyáról és a történetet az teszi érdekessé, hogy a szóbanforgó kutya angol terrier és hogy gazdája az öreg Hohenlohe Guszti, kinek Brünn mellett vannak birtokai. Még a kötekedő Farkas is lojálisan mosolyog, mikor Kratohvil később megreszkírozza azt a megjegyzést, hogy az öreg Hohenlohe

Gusztai testi-lelki jóbarátja a brünni posztógyárosnak. Ezzel hálára kötelezte Kratohvirt és mikor később szivarra akar gyujtani, a morva előzékenyen bicskával és gyujtóval szolgál neki.

— Parancsolj, kérlek alássan !

— Kisztihand ! — mosolyog Farkas.

Ő négy esztendővel ezelőtt fenn járt a bécsi lóversenyeken. Akkoriban egyszer Sachernél ebédelt. A hadnagy Sacherről kezd beszélni és rátér az asszonyokra. Később Kratohvil is mond egyet-mást erre a témára vonatkozólag. Udvariisan végighallgatják egymást és mindent elhisznek egymásnak. Közben melegen, szinte gyöngéden egymás szemébe néznek, — hej, az élet mégis szép !

A báró jó ideig mélységesen hallgatott. Végül megszólalt a szivarja mellől :

— Tudja az ördög, nekem nem igen volt bajom a nőkkel. Azok sok pénzébe vannak az embernek és nekem nincs pénzem.

A másik kettő felszisszen, de csak bensőleg. Mi csoda tempói vannak ennek a Jánicsnak ? Ha nem volna báró és ha az ember nem foghatná rá, hogy érdekes különcc, akkor tulajdonképpen komisz fráter volna. Kratohvil tölt a poharakba, Farkas pedig megpróbálja, hogy a társalgást visszaterelje a szeretetreméltó és előkelő léhaság medrébe.

— Édes bárókám, te mulatsz rajtunk ! Te katonatiszt vagy és arisztokrata, ki tudná, ha te nem, hogy a fehérség milyen olcsó ? Én nem vagyok mágnás, de mondhatom neked . . .

A harmadik üvegnél tartanak és Farkas megindítja a gyilkos kartácstüzelést az egész női nem ellen.

Fiatalok és vénecskék, asszonyok és leányok csakúgy hullanak rakásra. Kratohvil alig várja, hogy szóhoz jusson és rögtön tűzbe viszi tartalékos mozsárütegeit. Most már nem bíbelődnek egyes esetek elbeszélésével és kiszínezésével, hanem száraz statisztikai adatok megdöbrentő tömegét dobálják az asztalra. (Persze mindig nevek említése nélkül.) Ha igaz az, amit beszélnek, akkor a világ egy nagy gyümölcsöskert. A fák roskadoznak az érett barackok alatt. A tiszturaknak meg se kell őket rázni. Ha véletlenül meglöknek egyet a könyököikkel, már tucatszámra potyog a nyakukba az ínycsiklandozó gyümölcs. Mágánasnők és polgárasszonyok, nem is szólva a művésznőkről, kinyílt virágok és rügyező bim-bók, mind boldogok, ha odavethetik magukat az aranygombos kabátra.

A báró csodálkozva forgatja körbe savószínű szemét. Ő mindent komolyan vesz és nem is sejti, hogy ő most két utópista költővel ül szemben, kik valónak vesznek tulajdon álmaikat. Amit ezek most beszélnek, az nem egyéb, mint a hadnagy nagy világreformja, melyben senki se hisz, csak maga a hadnagy.

— És leányok is? Úrileányok? — kérdi tágra nyitott szemekkel a báró.

— Ojjé!

A másik kettő diadalmasan mosolyog össze.

— Ez furcsa, — morogja a báró. — De most jut eszembe, évekkel ezelőtt nekem is volt egy ilyenféle kis kalandom...

— No látod!

Farkas és Kratohvil, kiket bántott a Jánics száraz józansága, most megörülnek, hogy büntársukká tehetik. Biztatni kezdik, hogy mondja el a dolgát.

— Évekkel ezelőtt, hadgyakorlatok alkalmával, egy úriházba voltam szállásolva... Egy patikus házába... Volt ott egy feketeszemű kis liba, a patikusné húga... Az a kisleány mindig olyan furcsán mosolygott rám. Ha későn este hazavetődtem, rendesen ott motoszkált még a folyosón... Egyszer egy virágot is találtam a párnámon...

— Hát aztán?

— Aztán? Semmi se lett! Azt gondoltam magamban: ezt a csinos kis libát megbolondította az uniformisom és nem törődtem vele többet.

A két hadnagy rémült megbotránkozással nézett össze.

— Borzasztó! — mondta Kratochvil.

— Ember! — hörögte Farkas. — Hát férfi vagy te? Katona vagy te? Báró vagy?

— No, no! — csitítgatta őket Jánics.

— Ilyen kalandot elszalasztani!

— Nem is volt kaland. A gyerek maga sem tudta, miért ficánkodik körülöttem.

— Ajáj, dehogynem tudta!

— Aztán kérlek, a családja etetett, itatott, tejbenvajban fürösztött... A vendégjogot a vadember is tiszteli!

A báró két hallgatóján most valóságos nevetőgörcs vett erőt. Aztán egyszerre összenéztek, elhallgattak és résztvevően összekoccintották vele a poharukat.

— No azért szervusz, báró!

Farkas pedig egy aforizmával élénkítette a társalgást:

— Az ember sohasem bánja meg azt, amit megtett;

mindig csak azt, amit elmulasztott. Ezt azonban te sohasem fogod megérteni, bárókám !

Oly gyengéd kíméléttel néztek rá, mintha nagy-beteg volna.

A báró nem volt éppen bőbeszédű ember, de ha egyszer megeredt a nehéz nyelve, akkor nem volt könnyű elállítani.

— Az négy esztendővel ezelőtt történt, — mondta.
— Igen, négy esztendővel ezelőtt, a drávai hadgyakorlatokon . . . Mi akkor Krusováczon voltunk, a lovam meg a legényem a Zrinyi-korcsmában volt, de én a patikusnál laktam . . .

Farkas egyszerre fölütötte a fejét.

— A krusováci patikusnál ?

— Igen. A kis libát Annának hívták, igen, Anikónak . . .

Farkas arca krétafehér lett. Aztán elkövette élete legnagyobb ostobaságát, elhaló hangon mondván :

— Anikó a húgom !

Jó ideig csak a dominózó és alsózó ügynökök lár-mája zavarta a mélységes csendet. Aztán megszólalt a báró :

— No igen, hiszen mondom, egy perczig sem vettem komolyan !

Csend. Majd megszólalt Kratochvil hadnagy, aki-nek arca ugyancsak elfehéredett.

— Hiszen nem is komoly dolog az, — gyerekség...

Megint csend. Farkas összeráncolt homlokkal bámult maga elé, mintha erőlködnék, hogy az emlékébe idézzon valamit. Végül megszólalt :

— Persze, gyerekség !

[The text on this page is extremely faint and illegible. It appears to be a single paragraph of handwritten or typed text, possibly a letter or a journal entry. The content is not discernible.]

A HALDOKLÓ HÁZ VÉGRENDELETE

THE
HISTORY OF THE
CITY OF
NEW YORK
FROM
1609 TO 1898
BY
JOHN B. HOGAN
VOLUME I
1609-1624

I.

Az ügyvéd, aki gyermekkori jóbarátja volt Farkas Balázsnak, fölkereste egy esős őszi napon.

— Tudod, hogy holnap hozzáfognak a szülőházad lebontásához?

— Hallottam. Mit építenek a helyébe?

— A takarékpénztár emeletes házát.

— Szép lesz, — vetette oda Balázs közömbösen.

Az ügyvéd később így szólt :

— Félesztendővel ezelőtt, ha rászántál volna egy párezer forintot, megszerezhetted volna.

Balázs vállat vont.

— Minek? Lakóháznak kényelmetlen, bért meg nem igen fizetnek érte...

Most már az ügyvéden volt a sor, hogy vállat vonjon.

— Te tudod, mit csinálsz. — Itt van különben a ház kulcsa, ha netán meg akarnád mégegyszer nézni. A családot végre is száz esztendeig lakott benne. A fedelét már félig leszedték.

— Köszönöm! — válaszolt Balázs és zsebre tette a nagy kulcsot.

Az ügyvéd elment és Balázs elhatározta, hogy nem fog elbúcsúzni a halálraítélt háztól. Nem kedvelte az

ilyeneket. A ház emberemlékezet óta a családjáé volt. Amikor édesapja meghalt és családja tönkrement, idegen kézre került. Balázs aztán harmincesztendei munkával tisztességes vagyonra tett szert, arra azonban sohasem gondolt, hogy megszerezze a régi házat. A gazdasági helyzet akkoriban nem tette ajánlatossá az ilyen beruházást. Ő nem értette a kisvárosi felfogást, amely a becsület egy nemét látja az ócska dolgokhoz való ragaszkodásban. Ha értette volna, nem lett volna belőle gazdag ember.

Bármennyire került a lelki felindulást, még aznap része volt benne. A posta levelet hozott a fővárosból. A borítékon megismerte Magda nővére írását. A levél így szólt :

Kedves Balázs !

Légy szíves és küldj nekem harmincezer forintot ! Lehetőleg postafordultával ! — Most pedig hosszú gondolatjel következik. — Édes Balázskám, semmi kifogásom ellene, ha nevetsz a levelemen. Igen jól tudom, ekkora összeget csak az Úristentől lehet kérni, embertől nem. Arra sem tudok példát, hogy az Úristen valaha teljesített volna ilyen kérést. Hogy miért írom mégis ezt a levelet ? Azért, mert asszony vagyok és anya és így nem köteleznek a józan ész törvényei. Képzeld magadat az én helyembe, akkor talán meg fogsz érteni. Özvegy vagyok és szerény, hej, nagyon is szerény nyugdíjon élek. Magduska leányomat tanítónővé képeztettem, hogy ne szoruljon senkire, tereád se, édes Balázsom. Ennyiben rend-

ben lett volna a dolog, ha Magduska másfél esztendővel ezelőtt rettenetes számítási hibát nem követ el. Nem törődve azzal, hogy ilyen fényűzést csak gazdag leány engedhet meg magának, bele-szeretett egy katonatisztbe, aki természetesen szegény, mint a sokat emlegetett templom egere. Erről eddig szólni sem mertem neked. Másfél esztendő óta a fiatalok egyebet sem tesznek, mint vad terveket szőnek, amelyek mind a nevezetes probléma körül forognak, hogyan lehet a semmi-ből harmincezer forintot csinálni. Az összes fölmerült tervek közül kettő látszott legkevésbé kép-telennek : az egyik az, hogy öfelsége a király, a másik, hogy nagyságos Farkas Balázs úr fizesse le a kauciót. A királytól már megjött a válasz. Nem teszi meg. Most rajtad a sor, Balázs, hogy nyilatkozzál. Azzal a biztos tudattal kérem tőled a pénzt, hogy nem fogod megadni, mert nem adhatod meg. Ha mégis megkérlek reá, csak azért van, mert enyhítő körülményeket keresek magamnak a jövő-dő zavarok eshetőségei számára. Te okos és jó ember vagy, édes Balázsom, te tudod, hogy ki is nevezhetsz, meg is sajnálhatsz, csak egyhez nincs jogod : hogy haragudjál. Kérlek, válaszolj valami-t, hogy megmutathassam a gyerekeknek. Csó-kol szerető nővéred :

Magda.

Balázs a levél elolvasása után azt cselekedte, amit-a nővére előre látott : elnevette magát. Harmincezer forint ? Jó vicc ! Harmincezer forintot fizessen ő, hogy

Magduska kisasszony huszárt vehessen magának. Tulajdonképpen nagyon rossz vicc.

De aztán hamarosan elpárolgott a bosszúsága és részvét fogta el. Ismerte Magdát és a levél csipkelődő hangja nem vezette félre. Az asszony, amióta özvegy lett, bátran és fölemelt fővel verekedett az élettel. Legkínosabb és legmegalázóbb helyzetében sem vesztette el fejét és neki, Balázsnak, sohasem alkalmatlankodott. Egyébként sem tartozott a síránkózó asszonyok fajtájához. Ha most mégis rászánta magát a levélírásra, akkor előbb kétségbeesett harcot vívott a büszkeségével.

Balázs azon az estén kedvetlen volt. Vasárnap volt, estebéd után tehát elment még a kaszinóba, hogy átlapozza a fővárosi lapokat. Tíz óra lehetett, amikor hazafelé bandukolt. Az eső már elállott, a felhők mögül kibukkant a hold csorba tányérja.

A kihalt Mecset-utcán ment végig, arra volt legközelebb, és egyszerre ott találta magát a szülőháza előtt. Az ósdi házacska, amely fölött megkondult a lélekharang, szomorúan bámult rá megvakult négy ablakával. Az udvarról kihallatszott a nagy eperfák zúgása.

Balázs meglepte magát azzal, hogy kivette zsebéből a kulcsot és megfordította a csikorgó zárban. Valami lappangó vágy szabadult föl a lelkében, az irányította most lépteit, jóformán akarata ellenére.

Harmincesztendei távollét után ott állott megint a nagy udvaron, a hatalmasan megnőtt eperfák alatt. Semmi sem mozdult, csak a fák zúgtak az éjjeli szélben, mozgó árnyékot vetve a fehér holdfényben.

Balázs óvatosan végigment a tornácon. A nyitvafelejtett alacsony ajtón benézett a szobába, amelyet félig megvilágított a holdfény. Itt született ő. Ötven esztendővel ezelőtt, mint sikoltozó rejtély jött a világra. Ma mint néma rejtély támaszkodott az ajtófának. És az életről ma tulajdonképpen éppen oly keveset tudott, mint akkor.

Valami önsanyargató kíváncsiság arra ösztökelte, hogy bemenjen a nappaliba is. Szorongó érzések közegett lépett a szobába, mint a gyilkos, aki viszontlátja a tett színhelyét. Vajjon honnan került a lelkébe ez a zavaros fájdalom? Ez a megbánás, amelynek nem volt sem oka, sem tárgya? Hiszen tisztességes ember volt egész életén át... Ha bűn terheli a lelkét, azt csak saját ifjúsága ellen követte el... mert ami tavaszi vágy és álmodozó gyöngédség volt a lelkében, azt idő előtt megfojtotta és kivetette magából. De hiszen az ő baja volt, hogy így kellett tennie!

Ott állott az árnyékban és védekezett ifjúkori emlékeinek rohama ellen. És ezer emlék közül egyszerre előretörtetett egy!

II.

Este van. A kis ház nappaliját enyhe lámpafény világítja meg. Apa csibukozva ül a karosszékből és az *Üstökös* legújabb számát olvasgatja. Édesmama pedig a soha el nem készülő hímzésen dolgozik. Két gyermek is van a szobában. A tízéves Balázs és a hatéves kis Magda. Balázs a divatképekkel teliragasztott spanyolfal mögött lapul meg, visszafojtott lélekzettel, hogy valahogyan tudomást ne vegyenek róla. Ha valami csíny

követett el, a spanyolfal volt az ő rendes búvóhelye. Mindig megtalálták ugyan, de azért a legközelebbi alkalommal megint csak odavette magát.

Magduska ott áll édesapja előtt. A felháborodástól lángoló arccal, a haragtól remegő hangon panaszkodik neki :

— Apa, kérem, Balázs megütött !

— Megütött?

— És elvette a labdám !

— A labdádát?

— A piros labdám, mit a keresztmamától kaptam.

Magduskát akkor már elfogta a fuldokló sírás, Balázst pedig megremegteti a papírral mögött a gonosz lelkiismerete . . .

Ekkor megszólal apa mély basszushangja :

— Balázs, hol vagy?

A fiú hallja, de meg sem moccan. Szepegve kuporodik össze a spanyolfal mögött. Most újból megszólal a rettenetes hang :

— Balázs, hol vagy?

Semmi válasz. Súlyosan kongó léptek közelednek a spanyolfal felé. Az elkerülhetetlen végzet léptei ! Egy erős kéz kihúzza rejtekéből a kis gonosztevőt. Rá kell csak pillantani : a bűnös tudat oda van írva arcára. Zsebe pedig gyanúsán dudorodik : ott a Magduska piros labdája ! Apa gyors fogással kihámozza a fiú zsebéből a labdát, aztán — talán az *Űstökös* által okozott derűs kedvében — így szól :

— Kérj szépen bocsánatot Magduskától !

De azt már nem ! A törhetetlen makacsság, amely későbbi életében annyi bajnak, de egyszersmind annyi sikernek lett kútforrásává, sötét redőként ott ül a

fiú két szeme között. Nem, ő nem fog bocsánatot kérni, ha meg is ölik! Nem ölték meg, csak egy gyöngé nyaklevest adtak neki; aztán ágyba kergették.

A többiek is lefeküdtek. A lámpát eloltották; a lakásban csendesség lett. Balázs szemére nem jött álom. A fehér holdvilágot nézte, amely akkor is besütött a szobába. Szívét pedig mérhetetlen keserűség szorította össze. Ó, hogy gyűlölte azt az árulkodó Magdust!

Egyszerre halk neszt hallott maga mellett.

— Pszt! Balázska, én vagyok: Magduska!

Parányi gyermekkéz zongorázott végig a fiú arcán. És egy selypítve suttogó hang szólott hozzá:

— Bocsáss meg, édes Balázskám, hogy árulkodtam rád apánál... Nem fogom többet megtenni. És a labdát, a piros labdát, neked ajándékozom, — nesze itt van! — és sohasem fogom többet visszakérni, bizony Isten, soha többet!

Egy meleg kis gyermekszáj érintette a Balázs orrát, aztán csend lett.

Balázs szinte megrémült ettől a hallatlan nagylelkűségtől. A zavaros gondolatok, amelyek fejében kergetődztek, ilyenféle elhatározásban nyertek kifejezést: Magduska jó leány és én szeretem őt. A labdáját holnap visszaadom neki. És ha nagy ember leszek és huszárgenerális és lesz ezer katonám, aki mind nekem engedelmeskedik, akkor meg fogom védeni Magdát, hogy senki se merje bántani és amit tőlem kér, azt mindig neki adom...

Ezzel az elhatározással édesdeden elaludt...

III.

Balázs, az öszülő fejű Balázs, ott áll a puszta házában és nézi az ablakon beszűrődő holdfényt. Ha beszélni tudnának a halálraítélt vén ház falai, vajjon mit mondanának neki?

— Hej, Balázs, öreg Balázs, te ugyan csunyán megszegted fogadalmadat! Ha megvédted volna Magdust minden veszedelmében, akkor a ragyogó bogárszeme nem vesztette volna el a fényét. Ha megadtad volna neki azt, amit kért, akkor a göndör haja még nem csavarodott volna őszbe...

Balázs hirtelen sarkon fordult és sietve elhagyta a házat. Otthon, mielőtt lefeküdt volna, egy táviratot írt meg, azt kiadta a legényének, hogy vigye el reggel a postára. A távirat a nővérének szólt.

«Esti vonattal érkezem. A gyerekeknek ne szólj, várj egyedül pályaudvaron.»

Miután már ágyban volt, megint fölkel és kiegészítette a táviratot egy mondattal:

«Említett dolgot rendbehozzuk. Balázs».

Lefeküdt és oly édesen aludt el, mint akkor, negyven esztendővel ezelőtt.

(1905)

A SZÉP EMBER

Éjfél van. A kaszinó kisebbik társalgótermében mély zengéssel szólal meg az angol állóóra. Ezt a termet igen kedvelik a fiatalok. A mennyezetet túlságos gazdagon faragott, sötétszínű fagerendázat tartja, a falakat pedig bágyadt színpompájú gobelinek takarják.

A széles bőrkereveten most öt feketefrakkos, fehér-mellényű ifjú üldögél és heverész. Négyen közülök átlagos klubemberek. Egyikük sem hasonlít a másikhoz, de azért könnyűszerrel össze lehetne őket tévesztetni, annyira egyforma a testtartásuk, arckifejezésük és csendes, hideg modoruk. Ez a különös hasonlóság az angol nevelés eredménye, mely angolszász mázzal vont a turáni arcvonásaikat is.

A társaság ötödik tagja úgynevezett egyéniség. Feltűnően szép és feltűnően elegáns, hat láb magas atléta. Arca barnapiros, fekete szeme tüzes, foga hófehér és ép. Keskeny lábát, melyet egy alacsony székre vetett, áttört selyemharisnya és remekbe készült lakktopán takarja. Ezt a szép szál embert, aki gazdag és előkelő családból való, aki elmés, művelt és maga az udvariasság, ezt a szép szál embert mindenki utálja. Hogy miért van így, azt senki sem tudja, ő maga legkevésbé. Alkalmasint az a baja, hogy minden jó

tulajdonságból egy csipetnyivel több jutott neki, mint amennyit a modern ember elbír. Túlságosan csinos, túlságosan szeretetreméltó, túlságosan előkelő és túlságosan temperamentumos. Húsz-harminc esztendővel ezelőtt, a párbajok, a sárga felöltők, a piros nyakendők és az asszonyszöktetések korában, első gavallér lehetett volna. Ma azonban egész egyénisége bántó és furcsa anakronizmuszként hat, akár a monokli, vagy a sechser-nek nevezett hajviselet.

A szép embernek egyébként Bakó Tamás a neve. A kaszinó mai választmányi ülésén vették fel a tagok sorába. Azzal az eltökélt szándékkal jelent meg a klubpalota termeiben, hogy itt meg fogja magának teremteni azt a társadalmi pozíciót, amely születésénél és vagyonánál fogva megilleti. Okos lesz és higadt. A divat kedvéért blazírtnak, cinikusnak és száraznak fogja magát tettetni. Szóval: olyan lesz, mint a társaságból való fiatal urak, akiknek se eszük, se szívük nincsen és akiket mégis mindenki becsül és kedvel.

Bakó egy gyémántmonogrammos aranytárcát vesz ki a zsebéből és cigarettára gyújt.

— De szép tárcád van — mondja fakó hangján az egyik angol.

Zöldes halszeme nem árulja el, hogy komolyan tetszik-e neki a tárcá, vagy gúnyolódik.

— Leuchtenberg hercegtől nyertem fogadáson, — válaszol könnyedén a szép ember.

Nehogy sznobnak tartsák, eltereli a szót hercegi barátjáról és a színházról kezd beszélni.

— Ma este megnéztem egy új operettet, Roksztropsot. Nem rossz dolog.

Öt férfikéz ötféle mozdulattal jelzi, a kéz tulajdonosa nem tartja érdemesnek, hogy szót vesztegeszen Rokszt-Tropszra.

— Egy elég csinos leányt találtam a színpadon — folytatja. — Valami Láng Manci. Ismeri?

Az öt angol közül kettő elásítja magát. Mancit ismerni már nem divat. A kaszinó jó régen végleg átengedte ezt az ismeretséget a börzének. A neve olyan émelyítő emlékeket költ ebben a teremben, mintha valaki Fatinicát játszaná el grammofonon.

Bakó Tamás, akinek megvan az a hibája, hogy nem érti meg a néma ember szavát, belemélyed Láng Manci művészetének méltatásába. Beszéd közben láthatóan gyönyörködik saját mély baritonhangjának érces csengésében.

— Az éneke nem különös, de a játéka eredeti... Táncolni pedig nagyon tud... Olyan tűzzel táncol, mint a megbolondult nőténypárduc... És a termete is pompás... Azt hiszem, féktelen temperamentuma lehet...

Az egyik angol a másikra néz, az pedig továbbadja a pillantást. Mind az ötnek ajka szélén torz kis mosoly jelen meg.

— Azt hiszem, te olyan ember vagy, hogy talán meg is hódíthatnád a művésznőt, ha komolyan utána vetnéd magadat — mondja naív és komoly hangon az egyik angol.

A szép ember azonban nem elbizakodott. Szerényen mosolyog.

— Ilyen szeszélyes nőknél sohasem tudhatja az ember. Én egyébként megpróbáltam a közeledést és a kezdet eléggé biztató...

Öt jéghideg tekintetű szempár tettetett hódolattal fordult a szép Bakó felé. Az pedig adja a szeretetreméltó gézengúztnak és könnyedén fecseg tovább.

— Egy szolgálával felküldtem a névjegyemet a színpadra és megkérdeztem, mikor tehetném tiszteletemet. Azt üzente vissza, szívesen lát holnap délután a lakásán. Itt a címe, egy színlapra írta . . .

— Borzasztó ember vagy! — mondja az egyik angol, miközben sűrű szemével elismerően méri végig a szép embert.

Ebben a pillanatban furcsa kis alak bukkan ki az egyik borszék öléből. Púpos törpe. Akkora, mint egy tízéves gyerek. Ő is frakkot visel, fehér mellényt és hófehér kesztyűt. Az arca oly finom, sápadt és szomorú, mint Cellini Perzeuszának arca, szép nagy szeméből pedig csak úgy sugárzik az elmésség és a gonoszság. Ez a púpos szörnyeteg, egyébként történelmi név viselője, kellemesen bágyadt hangon szól a szép emberhez:

— Én igen jól ismerem a fiatal hölgyet, akiről szó van. Megyémbeli úricsalád leánya. Édesapja tábornok és őfelsége szárnysegéde volt . . .

A négy angol, aki koronatanú rá, hogy Mancinőnagyságának sohasem volt apja és hogy ő maga a Ferencváros egyik pincelakásában cseperedett fel, majd megpukkad a titkos jókedvtől. A púpos ember pedig szigorú és lojális hangon folytatja.

— A fiatal hölgy szakított osztályának előítéleteivel és színpadra lépett. Ezt sokan kifogásolták már, de a tisztességét senki sem merte még kétségbe vonni!

— Bizony nem — hagyja rá az egyik angol, akiről köztudomású dolog, hogy Láng Mancin egy pár esztendővel ezelőtt erősen megkopasztotta.

— Mancí önagysága egyébként hamarosan ott fogja hagyni a színpadot — folytatja a púpos ember. — Mancí ugyanis menyasszony, vőlegénye az unokatestvérem, Léberflek báró . . .

Ez a bolondos név, melyet úgy rögtönzött a púpos ember, igen megtetszett az angol ifjaknak. Az imént még nagyon álmosaknak látszottak, most azonban fölébredtek, sőt élénkek lettek. Mindegyikük rajta volt, hogy igazolja Léberflek báró személyazonosságát.

— Léberflek Klodvig, ugyebár ?

— Igen, a híres pisztolylövő, aki agyonlőtte Rade-gund herceget és megnyomorította Szilkey Ferkót.

— Nem Ferkó volt az, hanem Istók !

— De hiszen Gabelsberget is ő ölte meg ?

— Igen, a szegény Gabelsberget is . . .

A púpos ember egy rendreutasító pillantást vet az angolokra. Most már ne komponáljatok több nevet, ti gézengúzok, mert valószínűtlen lesz a dolog . . . Az egyik ifjúnak azonban még sincs nyugta.

— Miért is verekedett meg a szegény Gabelsberg-gel ? — kérdi meleg érdeklődés hangján.

— Azért — mondja síri hangon a púpos ember — mert a meggondolatlan fiú vacsorára invitálta Láng Mancit.

Mély csend . . . A púpos ember megint eltűnik a nagy karosszékekben. A támla mellett csak a fehér-kesztyűs keze látszik, mellyel az estilapot fogja. Ő is, a négy angol is hegyezett füllel lesi, mit fog mondani a szép ember.

Rövid szünet után az meg is szólal :

— Én nekem nagyon tetszik, hogy ma már jó-családból való fiatal hölgyek is művészi pályára lép-

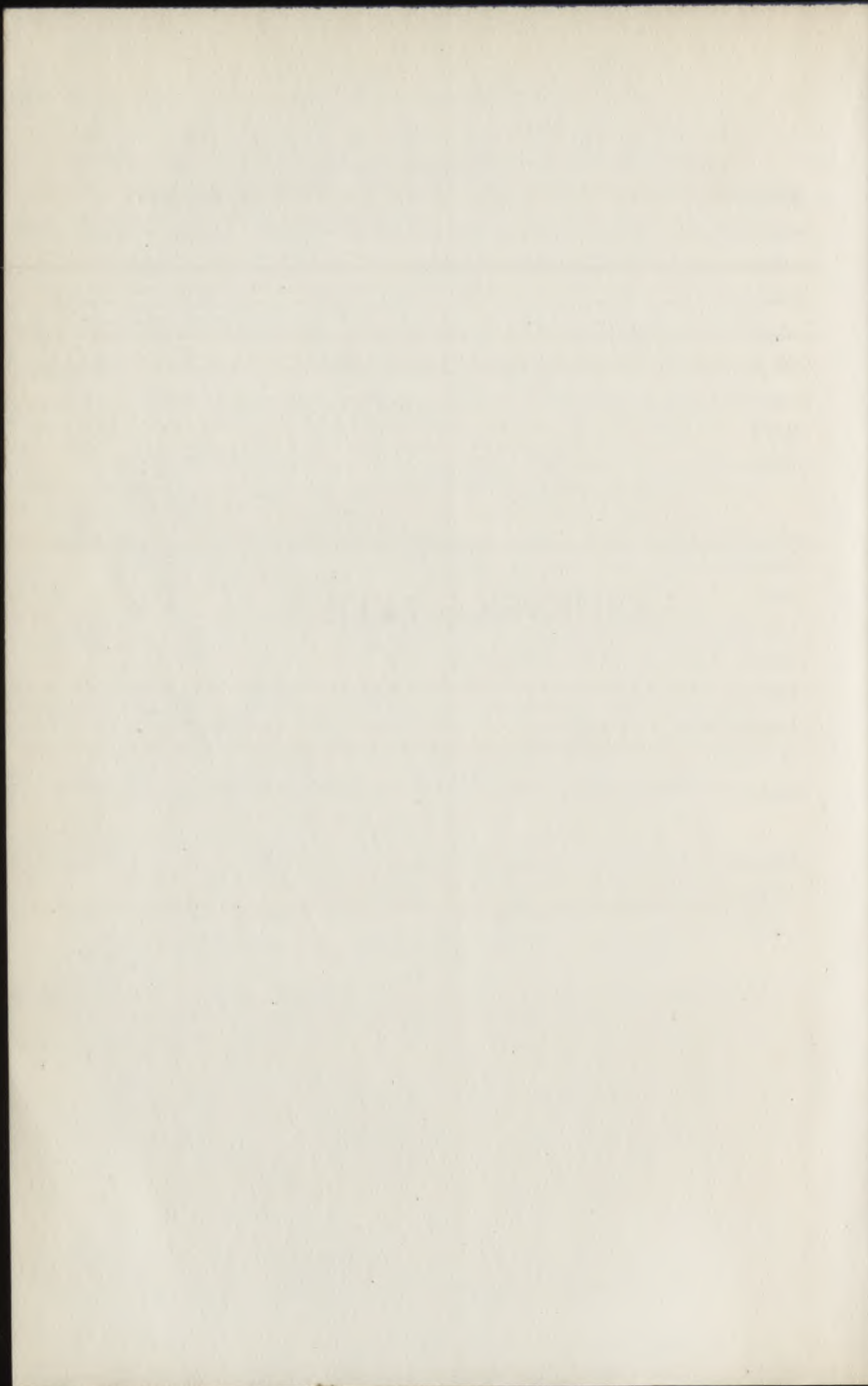
nek. Ideje, hogy a magyar társadalom szakítson elavult előítéleteivel... Úrinő a színpadon is úrinő maradhat... Nekem is van egy távoli nőrokonom, aki művésznő lett... Egynéhány ripőknek, aki ebből arcátlan következtetéseket mert levonni, meg is gyűlt velem a baja. Én semmit sem becsülök annyira, mint a tehetséget és örülök, hogy megismerkedhetem Láng kisasszony ő nagyságával, akit igen előkelő tehetségnek tartok... Meg fogom kérni, mutasson be a vőlegényének, Léberflek bárónak...

Bakó elhallgatott és magában azon töprenkedett, hogy nem mondott-e az imént valami sértőt Mancsi ő nagyságáról? Bátor ember volt egyébként, de nem szeretett volna olyan férfiként szerepelni, aki lovagiatlan a nőkkel szemben. A négy angol pedig egyszerre fölkelte a helyéről. Mind a négyen egyforma mozdulattal húzták le a mellényüket. Aztán csendes mosollyal ajkukon, nyugodt és nesztelen léptekkel átmentek a kártyaszobába. A púpos ember velük ment. Bakó nem érdekelte őket tovább.

A szép ember magára maradt és elborult arccal szívta a cigarettáját. Most már sejtette, hogy a névtelen átok, mely siheder kora óta üldözte, a szép ember átka, új körében sem fog tágitani mellőle.

(1906.)

DIONYSIOS FÜLE

Dionysios király füle: régi divatú hangvezető szerszám neve. A telefon őse. A szoba mennyezetcirádái közt titokban elhelyezett hangfogó kagyló, befalazott csövek segítségével elvezeti a suttogás hangját is az épület valamely pontjára, ahonnan kényelmesen ki lehet kémlelni a gyanutlan fecsegőket. A szirakuzai zsarnok eszelte ki, hogy ellenőrizhesse az embereket akkor is, mikor azok maguk közt vannak.

Hogy a szörényi kastélyban is van ilyen Dionysios füle, azt újabban már senki sem tudta, csak az egy Sásberkyné. (Sásberky Gézáné született Szörényi Ella.) A kastély jó ideig bérlő kezén volt és Weismann úr a királyi fül kagylóját mindvégig kályhanyilásnak nézte. Csak mikor Sásberkyék megint behurcolkodtak kastélyukba, került használatba a kémkedőmasina. A gazda nem tudott róla, de tudott az asszony. Ő úgy intézte a dolgot, hogy abból a szobából, ahová a hangfogó nyilott, férfiszoba lett, a hallócső pedig Ella asszony hálószobájába vezetett. Maga tisztította meg a nyílást és két hétig lelkiismeretesen hallgatózott, mit beszél az ura, ha visszavonul barátaival a pipázóba. Két hétig nem hallott semmi nevezetesebb dolgot. Az urak olykor úgy ásítottak a kastély túlsó végében,

mint az álmos oroszlánok, olykor meg trágárságokat beszéltek. Ezért ugyan nem volt neki érdemes a hálószobába zárkóznia.

De aztán vadászatra jött Sándorffy Sándor, Géza úr legjobb barátja és birtokos szomszédja. Miközben az urak semmi rosszat nem sejtve szivarozgattak odaát, Ella asszony a következő épületes párbeszédet hallgatta végig :

Sándor : Uáh ! Nincs egy könnyebb szivarod ?

Géza : Próbáld meg ezt ! Nagyon meglep, amit mondtál, hogy nem vagy boldog. Pedig a feleséged szép és kedves asszony . . . És szeret is, amennyire tudom . . .

Sándor : Kérlek, ne légy olyan naív ! Hiszen éppen az a bajom, hogy szeret. Egy asszony, aki szeret, egyebet sem tesz, mint hogy hazavárja az urát. A gondolat, hogy valaki — legyen az bár a világ legkedvesebb teremtménye — örökké rám vár, egyszerűen tűrhetetlen . . . Gondold el : éjjel-nappal, télen-nyáron, ma, holnap, holnapután, szóval mindig, mindig vár — uáh !

Géza : Nem csalod meg ?

Sándor : Lehetetlen !

Géza : Ugyan kérlek !

Sándor : Ez úgy értendő, hogy ő mindig megtudja, ha megcsalom. A féltékenység csodálatosan éles ösztönöket fejlesztett benne. Olykor szinte babonás leszek, kezdek hinni a távollátásban . . . Tegyük fel, hogy Pestre rándulok. Hazajövök, rendesen kialudva, jól kivasalva. Amint átadom az ajándékokat, ő a szemem közé néz és egyszerre sírva fakad. Azt mondja : Nem kell semmi, te gazember — és faképnél hagy . . . Kérdem tőled, honnan tudja, mit műveltem odafönn ?

Géza : Azt hiszem, te mindig művelsz odafönn valamit és ő biztosra megy . . .

Sándor : Hidd el, neki csodás, szinte csalhatatlan ösztönei vannak . . . Mindig tudja, melyik barátnőjéhez vonzódom, akárhogyan titkolózom is . . . Annak aztán röviden és kiméletlenül kiadja az útját . . .

Géza : Gyerek vagy !

Sándor : Mért volnék az?

Géza : Mindjárt megtudod . . . Látod, az én Ellám is féltékeny . . .

Sándor : Szeret?

Géza : Kimondhatatlanul szeret. Ez már való-ságos bálványimádás ! És neki is vannak kiváló ösz-tönei. Csak ránéz egy asszonyra és már tudja, hánya-dán van vele. Ha új ismeretséget köt, első pillanattól fogva tisztában van vele, lehet-e rá nézve veszedelmes az illető hölgy vagy sem . . . Én ebben a dologban fatalista vagyok . . . Nem is hiszek a csábításban. Az asszony vagy szerelmes természetű vagy nem az. Vagy van hajlandósága a polyandria iránt, vagy nincs. Ha van, akkor a magunkfajta ember biztosra mehet. Ha nincs, akkor kárba vész minden fáradságod . . .

Sándor : Te mindig biztosra mégy?

Géza : Ördögöt megyek ! Mi férfiak ilyenekben hatökör vagyunk. Az úriasszonyt mi csak a híre és modora után tudjuk megítélni. Ha jó a híre és kifogás-talan a modora, akkor sötétben botorkálunk . . . Az ember kísérletezik és az eredmény : csók vagy pofon. A pofon, még ha csak erkölcsi pofon is, a mi korunkban már kellemetlen.

Sándor : Tehát?

Géza : Hasznomra fordítom Ellácska csalhatat-

lan ösztönét, mellyel meg tudja ítélni a nőket — azóta nincs többé pofon . . .

Sándor : Csak csók?

Géza : Ha Ellácska valakit az új nőismerősei közül tüstént szívébe zár, akkor biztos, hogy az szakasztott olyan imádságos gyermekkertésznő, mint ő maga . . . Ha azonban valamely asszonykát megismerkedésük első napjától kezdve tüzes gyűlöletével üldöz, az mindenesetre titkos híve a polyandriának.

Sándor : Szóval, biztos tip!

Géza : Mondok példát a közelmultból. Hazajövünk budapesti lakásunkba s ott találjuk X. úr és X.-né asszony névjegyét.

— Tolakodás! — pattogja Ella. — Ki hívta ezeket? Nem is fogom visszaadni a látogatásukat!

— Hiszen X. kifogástalan úriember! Távoli rokunk is.

— A férj ellen nincs kifogásom, de az asszonyt utálom . . .

— Rosszhírű?

— Én nem törődöm a pletykákkal!

— Vagy rossz a modora?

— Sőt nagyon is alamuszi . . .

— Akkor igazán nem értem magát . . .

— Mondom, utálom!

Némi huzavona után persze mégis csak visszadjuk a látogatást. Egy jóképű, rokonszenves urat és egy csinos, elbájoló modorú asszonykát ismerek meg. A dolog rendben is volna, ha Ella nyugton maradhatna. De ő egyszerre csak célozgatni kezd rá, nem találkoztam-e véletlenül X.-nével? Hogy találkoztam volna, mikor nem jár se kaszinóba, se klubba? Eltelik megint

egy hét, Ella ekkor a haragos diadaltól lángoló arccal fogad . . .

— Itt volt a maga drágalátos X.-néja ! Eldicsekedett vele, hogy felköszönt neki a képviselőház karzatára !

— Én? Nem is tudtam, hogy ott van. Hanem megálljon csak ! A főispánom mellett ült egy piroskalapos hölgy, az bólintott, mikor az öregnek köszöntem . . . Alkalmasint ő volt !

— Ugyan, ne tetesse magát ! Mintha nem tudná, hogy a szentem nem a budgetvita kedvéért jár a karzatra ! Azt mondta, holnap is ott lesz !

Ezt jó tudni . . . Másnap persze nem véletlenül, hanem szándékosan köszönök neki.

Sándor : No és aztán?

Géza : A többi már nem érdekes . . . Ülés után szakad az eső, a szegény X.-né ott áll kétségbeesetten az előcsarnokban, a honatyák elvitték előle a kocsikat. Nagyon természetes, hogy felajánlom neki a magamét. Útközben komolyan, kedvesen és korrektül viselkedik, mint egy úriasszony, akit a kényszerűség rávitt, hogy igénybe vegye egy félig idegen ember szívességét . . . A lakásuk előtt azt mondja, menjek fel egy pillanatra. Lehet, hogy otthon találjuk az urát. Ez is rendben van. Az ura nincs otthon. Önagysága egy pillanatra visszavonul, átázott a ruhája. Én közben így okoskodom magamban : Ha most visszajön és én minden bevezetés nélkül megcsókolom a fülét, akkor két dolog történhetik. Vagy botrányt csinál, vagy nem csinál botrányt. Az előbbi esetben Ellácska rosszul ítélte meg szegény asszonykát és X.-né fényesen rehabilitálta magát ; az utóbbi esetben Ella valóságos lángelme . . .

Nem is a kalandvágy, inkább a tudás szomja vitt rá, hogy megtegyem a szóbanforgó arcátlan kísérletet. Ha ki is dobát a cselédjeivel, egyszer már végleg tisztába kell jönnöm, hogy csakugyan oly csodálatos ösztönei vannak-e a feleségemnek? Az ember végre is ismerni akarja a tulajdon hitvesét, nem igaz?

Sándor : Nos és?

Géza : Mondhatom, Ella lángész!

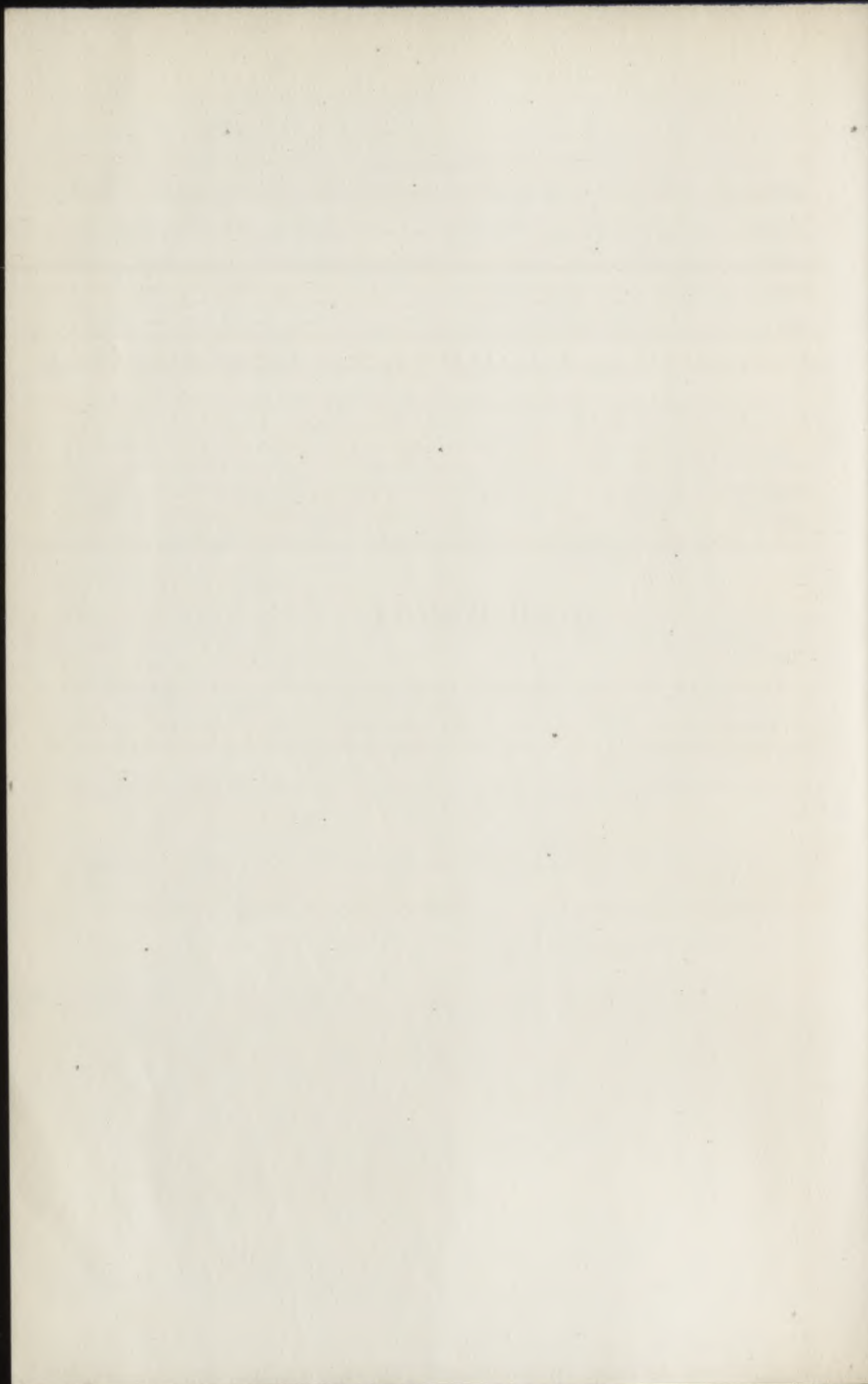
Géza úr nem folytathatta tovább elbeszélését, mert egyszerre egy titokzatos eredetű, irtóztató szózat töltötte be a szobát... Oly félelmetesen harsogott és süvöltött, mint az utolsó ítélet trombitája.

— Gazember, gazember!

Az urak megszeppenve tekintettek egymásra... A hang elnémult, a kastélyban vészes csend lett. Vihar előtti csend.

(1905.)

A MŰBARÁT

Történik a műbarát budapesti lakásán. A házigazda barna bársonykabátot és Murger-nyakkendőt visel. Méla mosolyú, álmodozó szemű férfi. Fehér, puha, finom keze van. Éppen egy vidéki rokona látogatását fogadja. A vidéki zömök, vörösképű ember; zergeszakállas zöld kalapot visel és kissé palócosan beszél.

Műbarát : Hát látod, itt lakom én.

Vidéki : Tudod, kérlek, ez eredeti . . . Misemondóruhák a falon . . .

Műbarát : Ez az előszoba . . . Kerülj beljebb !

Vidéki (a szalónba lép, meghökkenve tekint körül).

A sötét, alacsony, nagy szoba képzőművészeti raktár benyomását teszi. A falakon festmények, a szekrény tetején is nagy vásznak támaszkodnak egymásnak. Asztalokon, székeken színvázlatok, rajzok, bronzok, gipszek. A vidéki fölismer néhány híres képet, melyeknek reprodukciói közkézen forognak. Ilyenek : «Dózsa György halála», «Turi menyecske», «A pozsonyi országgyűlés» és «Ne ízéljen kigyelmed !» Annakidején föltűnést keltettek sajtó és közönség körében, később titokzatos módon eltűntek és a vidéki ember most nagyon megőrül, midőn viszontlátja őket rokona lakásán.

Vidéki : Tudod, kérlek, én laikus vagyok, azért engedj meg egy kérdést. Eredeti olajfestmények ezek?

Műbarát (elnéző mosollyal) : Nem mind. Van köztük tempera, pasztell és guas.

Vidéki (sokáig nem mer szólani, leül a «Ne izéljen kigyelmed!» elé, az arca földesül): Zsuzsiéknak is megvan otthon, persze csak kicsiben.

Műbarát (undorral) : Olajnyomat? Beteg leszek, ha afféle mocskot látok.

Vidéki (megint sokáig nem mer szólani; de aztán azt mondja magában: «Hatszáz hold szántóföld mégis több, mint hatszáz kép!» — és mivel neki van hatszáz holdja, a műbarátnak pedig nincs, hamarosan visszanyeri lelki egyensúlyát): Te, kérlek, minek neked a sok kép?

Műbarát (sima, hideg, kegyetlen fölénnnyel) : A képet nem lehet megenni, mint a töltött káposztát. Sokan többre is becsülik a töltött káposztát. Gusztus dolga. Persze nyugaton, ahol kultúréletet élnek az emberek, már nem disputálnak az ilyeneken.

Vidéki (hosszú szünet után zavartan és halkán) : Én csak azt csodálom, hogy ráérsz erre, mint ügyvéd...

Műbarát : Ügyvéd vagyok az irodámban, de idehaza kultúremler vagyok és kultúréletet élek.

Vidéki (elmélázva gondol saját otthonára és némi vágyat érez a kultúrélet után) : A Szidi régen mondja már, vegyünk egy igazi festményt a szalónunkba. De olyat, ami megy a zöld tapétával.

Műbarát : Nem ajánlom, hogy piktorhoz menj, mert becsapnak.

Vidéki : És téged nem csapnak be?

Műbarát : Nézd meg például ezt a Turi menyecs-

két. A kiállításon háromezer korona volt az ára. Tegyük fel, hogy te meg akarnád szerezni. Mit csinálsz? Elmegy a piktorhoz és alkuszol rá. Ő enged ötszáz, mondjuk ezer koronát . . .

Vidéki (kedvetlenül): Kétezer is nagy pénz. Óriási pénz!

Műbarát: Hát én ötven forintért vettem meg!

Vidéki: Ötven forintért? En nyolcvanat is adnék érte! Nyolcvanat rögtön lefizetnék!

Műbarát: Meghiszem, de ha háromszázat ajánlottál volna Macskási mesternek, kidobott volna.

Vidéki: És téged miért nem dobott ki?

Műbarát: Mert jó időben jöttem! Egy órával előbb vagy egy órával később ha jövök, menthetetlenül kidob. De én akkor jöttem, amikor éppen nála járt a végrehajtó. Azt kiabálta Macskási: szobafestő leszek, szobafestő — vigyétek ezt a szemetet! — és én elvittem ötvenért. Mindig az a fő, hogy jókor jöjjön az ember!

Vidéki: Ügyes fiú vagy! (A Pozsonyi országgyűlést nézi és valami hazafias lelkesedést érez.) Hát ezért mit fizettél?

Műbarát (hidegen): Harminc forintot.

Vidéki (dühösen): Ne izélj, kérlek!

Műbarát: A dolog úgy történt, hogy Roth azt hitte, az állam vagy Pozsony városa meg fogja venni negyvenezer koronáért . . . Már adósságokat is csinált rá . . . Mikor aztán nem vette meg sem az állam, sem Pozsony városa, dühbe jött és össze akarta vagdalni egy handzsárral . . . Én megvédtem a képet saját testemmel és Róthné kérésére a lakásomra hozattam, hogy megmentsem . . . Róth azután húsz forintot kért

tőlem kölcsön, később még tízet. Most már nem mer a képéről beszélni, nehogy visszakérjem a harminc forintot.

Vidéki (az irigységtől betegen): A többit is így szerezted?

Műbarát: A művészek komplikált lelkű emberek, mindegyikkel másképp kell bánni. Ha valamelyik nem tudja eladni a képét, akkor előbb-utóbb bekövetkezik a lélektani pillanat, amikor megutálja magát és a művészetet és örül, ha elviszik a szeme elől és megkapja a keret árát. Ezt a pillanatot kell eltalálnia a műbarátnak. Vannak aztán festők, főleg a fiatalok között, akik maguk tukmálják rám a képeiket. A fiúk rajtam kívül csupa piktort ismernek, az ő szemükben én vagyok a közönség, a nyilvánosság, a dicsőség. Keresik a kedvemet és egyik-másik boldog, ha elhelyezheti nálam a képét.

Vidéki: Pénz nélkül?

Műbarát: Nálam sok pénzes ember fordul meg és az én ajánlatom többet ér, mint az az egy pár rongyos korona.

Vidéki: A festők tulajdonképpen szemtelen fráterek. Nálunk vidéki kiállítást rendeztek és mondom neked, három-négyszáz koronát is elkértek egy-egy mázolásért. Pedig az egész kiállításon nem volt egy se olyan, mint a Pozsonyi országgyűlés.

Műbarát: Szereted te Róthot?

Vidéki: Vennék valamit Szidinek. Nem mehetnénk együtt a műtermébe?

Műbarát: Nem ajánlom, hogy az újabb dolgai közül vegyél. Róth mostanában egészen lecsúszott. Ami tisztességes dolgot festett, az mind nálam van.

(Tréfásan.) Ha szépen megkérsz és jól megfizeted, átengedek egy jó Róthot.

Vidéki : Kétszáz koronáig elmennék.

Műbarát : Annyiért átengedhetem ezt a skiccet. Alkalmi vétel ! Róth nem él már sokáig, — cukorbeteg —, a halála után pedig arannyal fizetik. Te, ha ma meghalna, holnap százezer koronát kérnék a Szép-művészeti Múzeumtól a Róthjaimért.

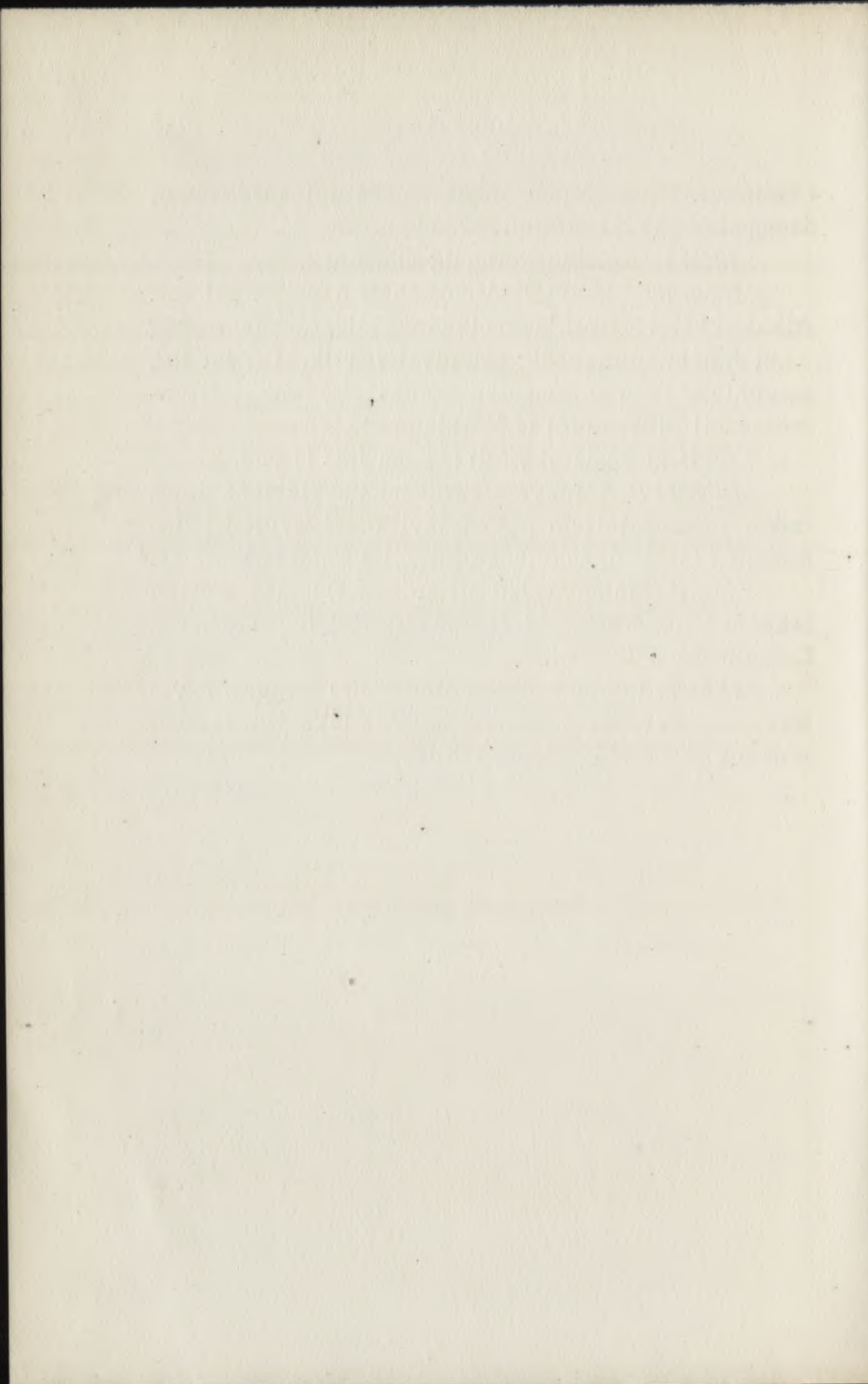
Vidéki (a vázlatot nézi) : Ezen írás is van.

Műbarát : A művész dedikációja. Hálából adta, mikor megmentettem a Pozsonyi országgyűlést. Ma-holnap ez a dedikáció maga megéri a kétszáz koronát.

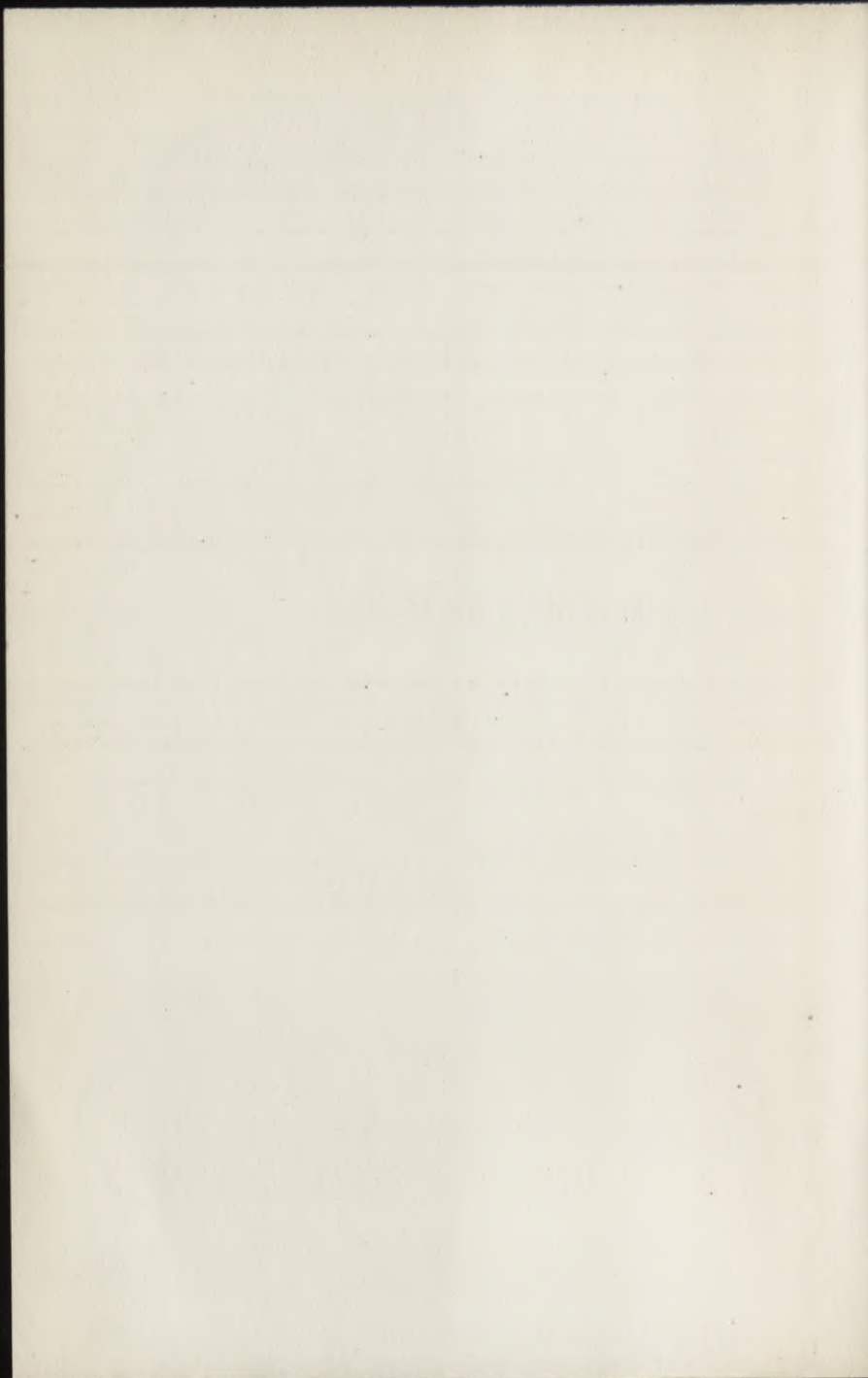
Vidéki (kínlódva lefizeti a pénzt) : Ha Pesten laknám és ráérnék, én is művészettel foglalkoznám. Lehetne ezen keresni.

Műbarát (komoly meggyőződéssel) : Sajnos, egyelőre még kevesen vagyunk műpártolók. Ha többen volnánk, az ország előbbre volna.

(1909.)

A VÉN OROSZLÁN

— Kérem, ne évődjék velem. Maga nem ismer engem !

— Miféle hang ez, kedves barátom ? Úgy beszél velem, mintha haragosom volna, pedig azt állítja, hogy szeret.

— Az a kérdés, eljön-e, vagy sem ?

— Ha most azt mondanám, hogy nem megyek? Nono, ne nézzen reám ilyen vasvillaszemmel ! Hiszen még nem határoztam végleg . . . Kezdek magától félni ! Azt hiszem, képes volna rá, hogy megüssön vagy megöljön egy nőt.

— Megütni nem. De megölni ? Talán igen.

— Tegyük fel, hogy elmennék magához. Nem lenne belőle botrány ?

— Szó sincs róla. Én Faragó fogorvos mellett lakom. Feljön az emeletre. Ha senki sincs a lépcsőn, akkor bejön hozzám . . .

— Oh !

— Ha ismerőssel találkozik, akkor egyszerűen kezét szorítunk, maga becsönget az orvoshoz, én pedig hazamegyek.

— És mit csináljak a fogorvosnál ? Az én fogaim hibátlanok.

— Nézze meg a szemfogát, hogy rendben van-e a plombja.

— Rettenetesen raffinált ember !

— Jön ?

— Nem tudom magamat elhatározni . . .

— Mi tartja vissza ? Az ura ?

— Komolyan kérem, ne beszéljen az uramról. Én becsülöm szegény Ákost.

— Azt nálam is megteheti. Ketten fogjuk becsülni.

— Hihi ! Így már szeretem, mikor ilyen bolondos.

— Lássá, Márta, az élet olyan szomorú és unalmas . . .

— De mennyire az !

— A szeretetreméltó véletlen egy színes, meleg, költői kis kalandot rögtönöz a számunkra ; ha visszautasítja, akkor maga nem az elmés és erős asszony, akinek hittem . . .

— Tudom, hogy igaza van. Százszorosan igaza van. Hányszor kérdeztem már magamtól, hogy ki kárpótol engem mindenért, amit elmulasztok az életben ? De azért mégis . . .

— Mégis ?

— Jeromos, adja a becsületszavát, hogy oly tisztelettel fog velem bánni, mintha a húga volnék . . .

— Eljön ?

— Nem tudom még . . . De ha el is mennék, azért tenném csak, hogy megnézzem a lakását és hogy fél-óraig elbeszélgessek magával . . . Mintha jó cimborák volnánk . . . Adja a becsületszavát !

— Itt a kezem !

A nevezetes párbeszéd a tétényi hajó szalónjában folyt le. A gyéren világított teremben ketten voltak csak : Jeromos, a hírneves pártvezér, és Márta, egy

ugyancsak hírneves tudós hitestársa. A politikus előkelő és igen férfias külsejű ember volt. A nők igen érdekesnek találták arcát, melyen nyomot hagytak elmúlt esztendőök szenvedélyes viharjai. Fején fényesre vasalt köcsöggalapot viselt és azt csak olyankor vette le, ha éppen kénytelen volt. Feje ugyanis már erősen kopaszodott.

Jeromos és Márta kezét fogtak.

— Megvagy! — mondta magában a politikus. És szívét édesen megdobbantotta a vadászláz.

A fedélzetre vezető lépcsőn két otromba emberi lábszár jelent meg.

— Budapest, Vámház-körút... kiszállani! — harsogta egy borízű hang.

*

— Jaj, de félek!

— Mitől? hiszen senki se látta.

— Ez a dolgozószobája? Csinos. Meglátszik ám a lakásán, hogy sűrűn fogad női vendégeket.

— Nem olyan sűrűn, mint gondolja.

— Füh, de meleg van itt! Le kell vetnem a kesztyűmet.

Márta leveti a kesztyűjét. Jeromos, aki — nem tudom miért — azt képzelte, hogy Mártának fehér, puha és kövérkés kezecskéje van, úgy találja, hogy az asszony keze a valóságban vörös, eres és a kelleténél valamivel nagyobb. Ez a fölfedezés igen kellemetlenül érinti. Azt azonban készségesen elismeri, hogy Márta szeme igen szép. Gyöngéd és mégis tüzes. Csak azok a szarkalábak ne volnának a halántékán...

— Min töprenkedik? — kérdezi Márta. — Egészen elkomolyodott.

— Oh, dehogy! De már hozzák a teát. Barnán szereti?

— Nekem mindegy... Nini, mandulás puszedli...

A puszedli szót nevetségesnek és ízléstelennek találja Jeromos. Neki volt valamikor egy nagynénje, egy finnyáslelkű vénleány, aki sűrűn használta az ilyen förtelmes kifejezéseket: puszedli, hózedli, rájtpájcsli. A vénkisasszony lakása állandóan kámforszagú volt. Jeromos valami csodálatos érzéstársulás következtében most egyszerre megint érezte orrában a kijózanító kámforillatot. Márta kissé emlékeztette is néhai nagynénjére. Határozottan van a lényében valami vénkisasszonyos, valami nyárspolgárias, tipegő kicsinyesség. Eléggé jól öltözködik, de a sok gomb, csipke és motiválatlan díszítés azt bizonyítja, hogy a fantáziájának nincs se szárnya, se ereje..

— Min töprenkedik? — kérdi újból Márta.

— Semmin! — erősködik Jeromos.

Közbe pedig gépiesen ismételteti magában: Puszedli, hózedli, rájtpájcsli... És megint érzi a kámforszagot.

Szeme találkozik a Márta szelíd és gyöngéd tekintetével és ekkor megsajnálja az asszonyt. Az ajkán bánatos mosoly jelen meg.

— Tudja, Márta, hogy maga nagyon kegyetlen asszony?

— Én?!

— Azzal, hogy a becsületszavamat vette...

Márta kissé elpirul és az asztalon heverő írások fölé hajol.

— Mindig meg szokta tartani a szavát ? — kérdezi halkán.

Jeromos arca elkomorodik.

— Mindig ! — mondja határozottan. — Ez az egyetlen dolog, amiben nem ismerem a tréfát. Ha én valamire a szavamat adom, akkor úgy érzem magamat, mintha vasláncokkal volnék megkötözve...

— A maga írása ez ? — kérdi közömbös arccal az asszony.

— Az enyém. Memorandumot írtam a kivándorlás kérdéséről. Ez a kérdés éppoly fontos, mint érdekes...

Most már elemében van. Öblös hangon, formás körmondatokban ismerteti a kérdés részleteit. Annyi hévvel beszél, mintha valamelyik képviselőházi bizottságban volna.

Márta egyszerre elneveti magát.

— Jaj de furcsa... az a kép ott... a falon...

— Régi metszet... Bouchertől való...

— Kicsit pikáns, de kedves.

— A művészetben nincs pikantéria. A tárgy mellesleg; fődolog, hogy a művész mennyire uralkodik az anyag fölött...

— Itt nagyon meleg van ám. Le szabad vetnem a kalapomat ?

Már le is vette. Jeromos szívét keserű türelmetlenség szállja meg. Hát örökké itt fog ülni a boldogtalan ?

Kívül erős csöngetés hallatszik. Jeromos felugrik a helyéről. Egy sápadt reménysugár villan át a lelkén. Az inas táviratot hoz. Jeromos átfutja. Semmiség az egész : választókerületéből üdvözli néhány elázott párt-híve. Darabokra tépi a papírt, majd komoran bámul maga elé.

— Valami kellemetlen hírt kapott? — aggód-maskodik az asszony.

— Semmi. Ne is beszéljünk róla.

— De látom az arcán...

— Biztosítom, nem érdemes róla beszélni.

Az asszony habozik, töprenkedik, majd fölkel és magára veszi a kesztyűjét és a kalapját.

— Elmegy? — kérdi Jeromos bánatos hangon.

— Elmegyek. Már későn van. Tudom, magának is dolga van. Hiába tagadja. Isten áldja meg, Jeromos.

— Oh, Márta!

— Szót se többet! Még csak ennyit: köszönöm, hogy ura volt a szavának. Nem hittem volna, hogy... de örülök, hogy ilyennek ismertem meg!

Elment. Mikor már becsukódott utána az előszoba ajtaja, Jeromos vidáman fütyörészve kezdett fel-alá járni a lakásában. Oly jól érezte magát, szinte boldog volt, mintha nagy szerencse érte volna.

(1906.)

FLÓRIS ALKONYA

THE END OF THE WORLD

A Király-vendéglőbe mentem ebédelni. Még korán volt és a nagyteremben csak az egy Kálvária Kálmánt találtam. Kissé meglepődtem, amikor megláttam. Én ezzel az úrral eddigelé mindig csak éjjel találkoztam a kaszinóban, vagy valamelyik mulatóhelyen, frakkban vagy szmokingban. A reggeli ruha és a nappali világítás nem tett jót neki. Egészen idegenszerűnek találtam. Az ablakfülkében ült és mereven bámult ki az utcára, közben az ujjával az asztalon dobolt. Hozzátelepedtem. Ő ekkor kivette óráját.

— Azt hiszem, megállott, — mondta. — Egy óra óta mindig félelyet mutat.

Azzal megrázta, a füléhez tartotta.

— Jól jár, — mondtam — a technika szerint pont félely van.

Kedvetlenül morgott valamit és megint kinézett az ablakon.

— Vársz valakit? — kérdeztem.

— Senkit. Azaz hogy Komlóssy Bélát...

— Úgy látom, valami fontos híradással jön?

— Olyanformán van; hogy jó hírrel-e, vagy rosszal, az majd elválik...

— Talán rátettétek a pénzeteket a bécsi derbyre?

— Sokkal komolyabb dolog! Flóris ebben a percben esküszik... ha ugyan meg nem gondolta magát...

Megint kibámult az utcára. Annyira félrefordította a fejét, hogy csak a fülét láthattam. De az vérpiros volt. Most nem dobolt ugyan az ujjával, a helyett azonban a keresztbevetett lábát rázta jobb ügyre méltó kitartással.

— Te, mi bajod neked tulajdonképpen? — kérdeztem.

— Mondtam már, Komlóssyt várom... Elment az anyakönyvi hivatalba, hogy meggyőződjék róla, igazán esküszik-e Flóris... Ha megtörtént, akkor idesiet és hírt hoz nekem... Tizenkettőre volt mondva és most már félegy is elmúlt... Értheted, hogy nyugtalan vagyok...

— Melyik Flórusról beszélsz tulajdonképpen?

— Zsigárol, a kövér Flórusról.

A kövér Flórist mindenki ismerte a fővárosban. Néhány esztendővel ezelőtt még «a szép Flóris» volt a neve. Hogy volt-e valaha valami mestersége, azt nem tudom. Én mindig csak sétahelyeken, vendéglőkben és mulató társaságokban találkoztam vele. Arról volt nevezetes, hogy minden budapesti férfiúval tegeződött és minden csinosabb nőnek a lakását tudta. Vagyoni viszonyait sűrű homály takarta. Annyit tudtak csak róla az emberek, hogy mindenütt ott van, ahol mulatság esik. Volt egy gyönyörű mell-tüje, egy mogyorónyi gyöngye, amelyet szakértők ezer forintba becsültek. A gyöngy körül egész legendakör szövődött. Némelyek azt állították, hogy Flóris a

(Éjfél előtt.)

— Jóestét! Te itt? Mit keres Saulus a próféták közt?

— Valahol csak kell lennie az embernek. Itt vagy másutt, mindegy.

— Tíz esztendeje nem láttalak bálban. Barátságban vagy a háziakkal?

— Éppen csak ismerjük egymást. A háziasszony azonban úgy tudta megszerkeszteni a meghívást, mintha élete boldogsága függne a megjelenésemtől. Vajjon mit akar tőlem?

— Légy nyugodt, semmit. Egyszerűen csak raritásnak néz és szereti szalónjában a furcsaságokat. A perzsa konzult is meg szokta hívni meg a görög püspököt. Hogy mulatsz különben?

— Nézem az órát és várom, mikor lesz éjfél, hogy botrány nélkül elpárologhassak. Attól félek, ma egyáltalában nem lesz éjfél.

— Megismerkedtél az emberekkel?

— Mindenkinék bemutatattak, de kettőnek se tudom a nevét. Ez különben nem is szükséges.

— Gyere a buffetbe.

— Nem megyek. Nincs az a homárfark vagy

amikor főbe akarta magát löni. Már megvette a revolvert és megírta búcsúleveleit . . .

— És te azt ajánlottad neki, vegye inkább feleségül Marosek Malvint?

— Igen . . . Komlóssy aztán beszélt a leánnyal és édesapjával. Ők rögtön belementek. Ők családi összeköttetéseket keresnek. Flórisnak pedig annyi az előkelő összeköttetése, hogy már szinte undorító . . . El is jegyezték magukat, de Flóris aztán két ízben visszalépett.

— Mégis inkább főbe akarta magát löni?

— Úgy mondta . . .

— És hogyan tudtátok ma mégis az anyakönyvvezető elé vinni?

— Hát nem volt könnyű dolog! Egész éjszaka vele voltunk és erősen itattuk. Komlóssy aztán elvitte . . . De én még most is attól félek, hogy meg gondolja magát az utolsó pillanatban.

— Nem kell ennyire pesszimistának lenni, barátom!

Kálváry nem válaszolt, megint az utcát nézte. Most már dobolt is az ujjaival, meg a lábát is lóbálta. Az idegessége ráragadt. Én is dobolni kezdtem és nagyon vártam Komlóssyt.

— Ő az! — kiáltotta egyszerre Kálváry. Bércosi ügetett a vendéglő elé. A kocsiból Komlóssy ugrott ki, egy úriember, akit ugyancsak most láttam először nappali világításban.

— Megtörtént? — kérdezte Kálváry a belépőtől.

— Meg! — mondta Komlóssy diadalmasan. — Pedig ugyancsak nehezen ment!

Kálváry a pincérhez fordult.

— Hozhatja a bíbictójást. A Mouton Rothschildot melegítsék föl, a Goulet-t pedig hűtsék . . .

Aztán szeretetreméltó mosollyal fordult hozzám:

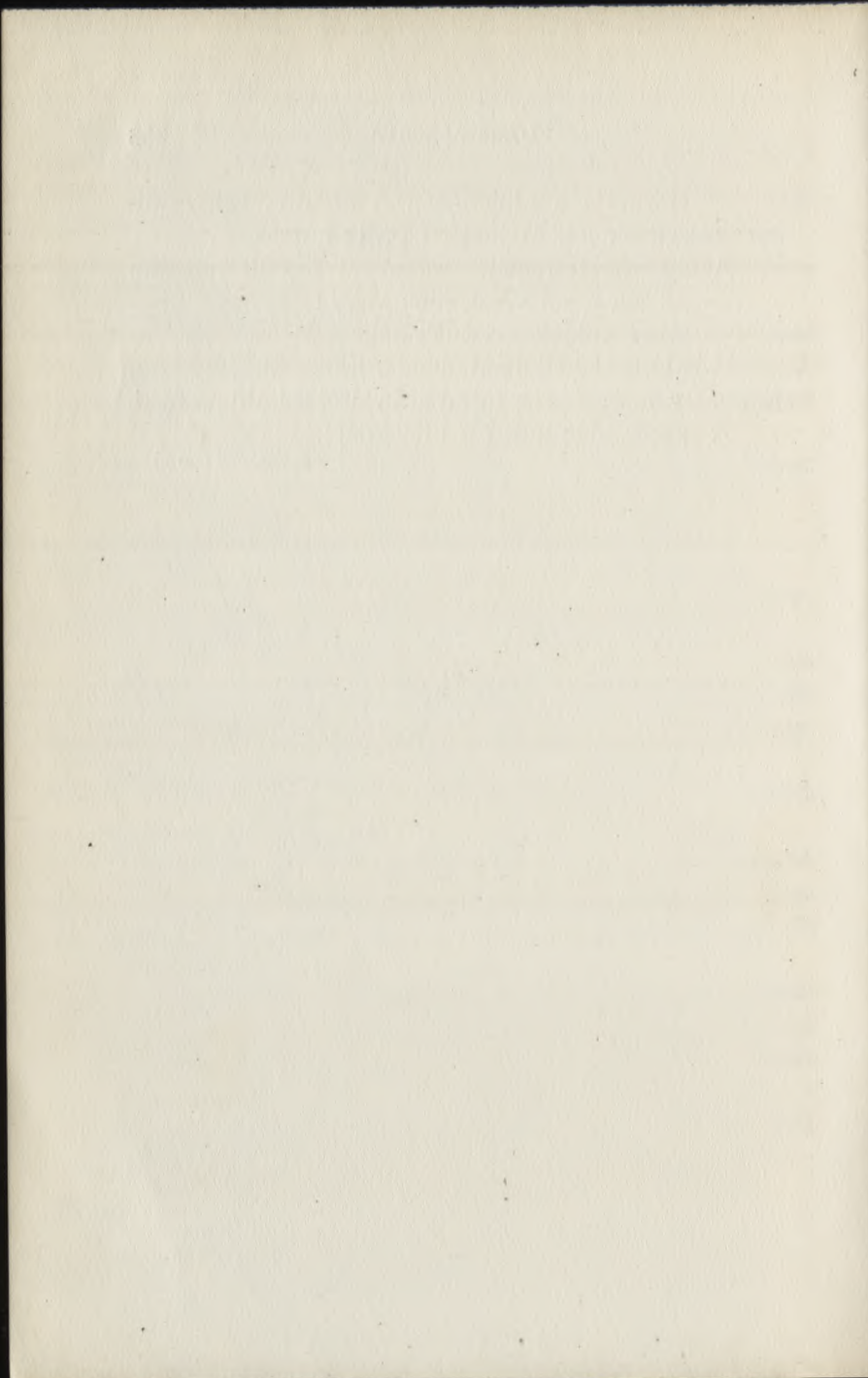
— Te ma a mi vendégünk vagy !

— Miért volnék a vendégeitek ?

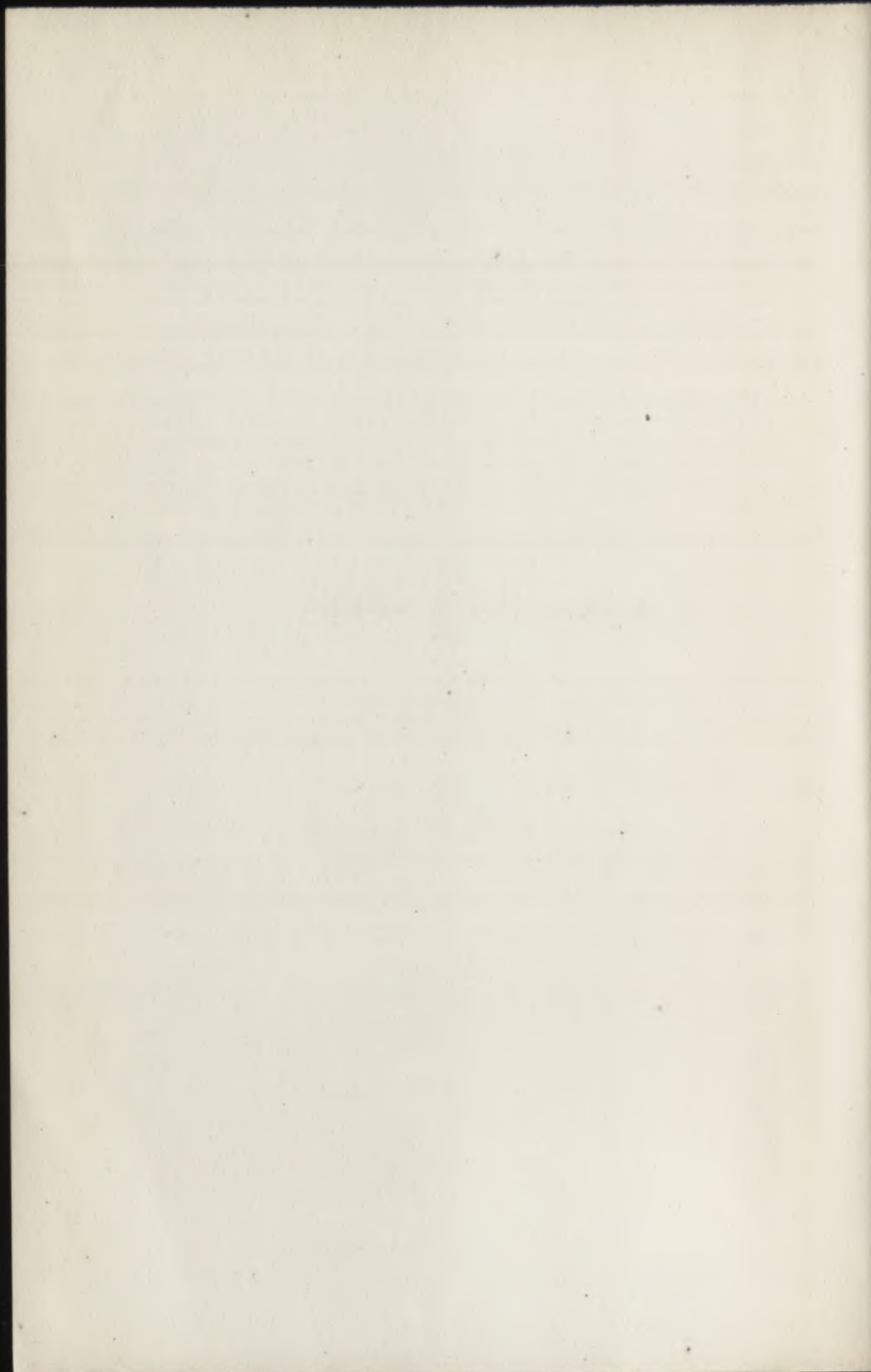
— Flóris lakodalmát ünnepeljük. Én húszezer, Komlóssy huszonötezer forint ára váltót zsíráltunk neki.

A pincér már hozta a bíbictójást.

(1905.)

A BLAZÍRT EMBER

(Éjfél előtt.)

— Jóestét ! Te itt ? Mit keres Saulus a próféták közt ?

— Valahol csak kell lennie az embernek. Itt vagy másutt, mindegy.

— Tíz esztendeje nem láttalak bálban. Barátságban vagy a háziakkal ?

— Éppen csak ismerjük egymást. A háziasszony azonban úgy tudta megszerkeszteni a meghívást, mintha élete boldogsága függne a megjelenésemtől. Vajjon mit akar tőlem ?

— Légy nyugodt, semmit. Egyszerűen csak raritásnak néz és szereti szalónjában a furcsaságokat. A perzsa konzult is meg szokta hívni meg a görög püspököt. Hogy mulatsz különben ?

— Nézem az órát és várom, mikor lesz éjfél, hogy botrány nélkül elpárologhassak. Attól félek, ma egyáltalában nem lesz éjfél.

— Megismerkedtél az emberekkel ?

— Mindenkinék bemutatattak, de kettőnek se tudom a nevét. Ez különben nem is szükséges.

— Gyere a buffetbe.

— Nem megyek. Nincs az a homárfark vagy

ananász-szelet, amelynek kedvéért tolongásba elegyedném.

— Hát maradjunk itt és nézzük a nőket. Vannak köztük érdekesek és csinosak.

— Az előbbi meglehet, de az utóbbit tagadom.

— Annyira el vagy kényeztetve?

— Igazán szép nőket csak régi festményeken lehet látni. Az élet nem tud versenyezni a művészetel. Az élő asszonyok mindig valamivel nagyobbak vagy kisebbek, mindig néhány kilóval kövérebbek vagy soványabbak, mint kellene. Némelyikük kellemtelen módon intelligens arcot csinál, a másik meg elszomorítóan együgyűt. A finomak közülök többnyire betegesek, az egészségesek pedig közönségesek. Hajlandó vagyok azt hinni, az élet magában véve ordináré dolog. Az éhség, az unalom, a meleg és a hideg egyaránt tönkreteszi a nő költészetét. A festményen a női arcbőrnek nincsenek pórusai. A valóságban vannak, főleg az orr körül. És a pórusokba por rakódik. A művészetben a hölgyek nem izzadnak, ha táncolnak, és a bőrük nem fénylik rezesen. És még egy nagy baja van az életnek! Képeken szépen simulnak a női ruharedők, a valóságban azonban furcsán és mereven gyűrődnek . . .

— Mondd, kérlek, vadászember vagy?

— Miért kérded?

— Csak hogy beszéljek valamit.

— Vadász vagyok.

— Vannak jó fegyvereid?

— Szép számmal. A mult héten szereztem egy jó winchestert.

— Helyes! Akkor adok egy jótanácsot. Eredj

haza azonnal, töltsd meg a winchesteredet expreszgolyóra és lödd főbe magadat. Ajánlatos volna, ha a fegyver csövét a szádba vennéd.

— Majd fontolóra veszem jótanácsodat.

— Hidd el, kár minden percnyi késedelemért. És hidd el, senki ennél bölcsebb és becsületesebb tanácsot nem adhat neked.

— Tulajdonképpen miért akarsz engem kivégezni?

— Hosszadalmas lenne, ha el akarnám magyarázni. Te csak tedd meg azt, amit mondtam! Ismétlem: golyóra töltsd a fegyvert és vedd a szádba a csövét. Akkor egészen biztos vagy a dolgodban. Én most megyek a buffetbe.

— Jó étvágyat!

(Éjfél után.)

— Nini! te még mindig élsz?

— Sőt a viszonyoknak megfelelően elég jól is érzem magamat.

— Tudod-e, hogy éjfél elmúlt két órával?

— Éjfélkor el akartam párologni, de aztán találtam valamit, amiért érdemes volt ittmaradni.

— Festményt?

— Eleven asszonyt.

— Eleven és mégis csinos?

— Több annál, érdekes.

— Tehát elmés?

— Nem beszéltem vele. Ott ül különben az ablakfülkében. A fehérruhás, halványarcú... Ismered?

— Felületesen. Néhanapján látom egyik-másik szalonban, de eddigelé még nem kerestem közelebbi

ismeretségét, — köztünk maradjon a szó — nem sok vonzót találok rajta. Nem nagyon csinos, nem túlságosan elegáns, még csak nem is jókedvű. Egészen véve fakó asszony benyomását teszi rám.

— A legérdekesebb nő ebben a társaságban.

— Már az is valami, hogy téged ennyire megtudott főzni.

— Másról van itt szó. Éppen éjfél volt, mikor el akartam tűnni. A dohányzószobán át mentem, mert úgy képzeltem, arra kell valami vészkijárásnak lenni. A pipázó mellett van egy kis szoba. Amint benézek, ott látom a fehérruhást.

— Egyedül?

— Egy frakkos ifjú volt vele. Azt a bizonyos «enfin seul!»-jelenetet rögtönözték. Összeölelkezve, összetapadva, egymásba szívódva. Nem láttak, nem is hallottak. Mit szólna hozzá?

— Sietek megismételni jótanácsomat.

— A winchesterrel?

— Hogy únod a jó társaságot, az még megjárja. De hogy annyira vonz és felvillanyoz a bűn, az már azt bizonyítja, hogy a blázirtságod gyógyíthatatlan.

— Mi a bűn? Másról van szó. Én véletlenül tanuja voltam egy nagyszerű temperamentum megnyilatkozásának. Micsoda temperamentum lehet az, ha mindent kockára tesz a kedvese egyetlen csókjáért! Én megleptem őket. Más is meglephette volna. Az ura is. Mert hiszen van ura?

— Van, bár nem tudom, itt van-e.

— Katonát a csatában, művészt alkotás közben, asszonyt a szerelemben lehet megismerni. Ez a fakó kis nő szikrázó és világító tűzoszlop a hétköznapiak

sötétségében. Ha láttad volna az elemi erőt, a végtelen báj az odaadásában!

— Még mindig nem tudom, miért maradtál itt?

— Meg akarom ismerni. Baj, hogy a vénasszonyok egész tábora fogja körül . . . Nézd, nézd azt az embert!

— Na —?

— Aki a kályha mellett áll . . . Majd felfalja az asszonyt a szemével!

— Hát aztán?

— Ő az! Akivel csókolódzott! A kedvese!

— Hogyisne! Az ura!

— Lehetetlen!

— Becsületemre mondom. Ismerem.

— Úgy?

— Gyere, bemutatlak.

— Minek? Semmi értelme!

— A báj, a tűz, a vulkanikus temperamentum?

— Az ura? Furcsa!

— Erre a csapásra nem voltál elkészülve, mi?

— Szervusz! Megyek!

— Isten veled. El ne felejtöd: expresz-golyó és szájba venni a csövet!

(1906.)

A SZÍNHÁZI APA

ALSTADT

— Jó reggelt, öcsémuram ! Csodálkozik, hogy ilyen korán már a Városligetben talál ? Hja, én megmaradtam vidéki embernek. Öt éve lakom már Pesten, de azért mindig a tyúkokkal kelek . . . Minden reggel hideg vízben fürdöm, két órát sétálok, aztán bevágok egy marhaszeletet . . . Nem szeretem a teát meg a kávé . . . Az nektek jó, paszomántos gyomrú fővárosiaknak.

— —
— Hogy mikor járok hivatalba ? Egyáltalában nem járok már. Majd bolond leszek, hogy havi ötven forintért firkáljak nekik ! Előbb-utóbb különben is baj lett volna belőle, mert biztosan inzultáltam volna a főnököt . . . Uriember, akinek lelkéből nem halt ki minden önérzet, nem szolgálhat a székesfővárosnál.

— —
— Nem tehetek róla, hogy ilyen kemény fából faragtak ! Meghajolni, alkalmazkodni sohasem tudtam . . . Én nemesember vagyok, harminc esztendeig becsülettel szolgáltam királyomat és fölemelt fővel viselem rendjeleimet . . . Én nem engedek az elveimből, ha addig élek is !

— —
— Köszönöm kérdését . . . Szegény leányom na-

gyon ideges és sokat sír. Az édesanyja pedig vigasztalja, ahogyan tőle telik...

— —

— Hát nem hallotta, mi történt tegnap a Szita-kötő bemutató előadásán? Szegény Ella játszott a Hangya úrfi szerepét. Óriási sikere volt! Nem azért mondom, mert az én leányom, de igazán túltett önmagán is...

— —

— Mikor tehát Ella kijött az öltözőjéből, egyszerre eléje rohan az igazgató és rátámad, hogy ilyen jelmezen nem mehet a közönség elé. Hogy Ella jelmeze szemérmetlen! Mindenáron azt akarta, hogy vegyen magára valami köpönyeget. Ezt az én leányomnak merte mondani! Hiszen ismeri szegény Ellát, nem azért, mert az én leányom, de mintaképe az úri leánynak. Szegényke sírógörcsöt kapott, mikor az igazgató ilyen durván rátámadt... Az egész dolog Kinizsi Paula intrikája. Az ő elefánt-figurájára persze nem illenék ilyenféle jelmez... Az igazgató benne volt az összeküvésben. Abban bíztak, hogy Ellát majd annyira fölizgatja az inzultus, hogy nem tud játszani...

— —

— De igen, az igazgató is benne volt! A zsugori sokalja az Ella fizetését és meg akarja buktatni... Szerencse, hogy a feleségem hamarosan rám talált a nézőtérén... A színpadra rohantam, letéptem Elláról a köpönyeget és azt mondtam: Ella vagy így játszik, vagy sehogy sem! Az igazgató aztán beadta a derekát. Az ipse ismer már engem, tudja, hogy a magamszörű vén katonával nem lehet packázni.

— —

— Elolvasta a kritikákat? No akkor szép dolgokat olvashatott. Kinizsi Paula megfizette valamennyit, — kit pénzzel, kit naturáliákkal... Ha a sajtó mégsem bántja nagyon szegény Ellát, ez csak azért van, mert nem merik magukat a közönség előtt blamálni... És hajmeresztő dolgokat mesélhetnék magának a fővárosi kritikusokról! Valamennyien gyűlölnek szegény Ellát, mert az én leányom sokkal büszkébb, semhogy keresné a kegyüket... Ella azt szokta mondani: A színpadon komédiásnő vagyok, de itthon megmaradok úrinőnek! Ő az egész sajtóban csak egy embert becsül: az maga, kedves öcsémuram! Csodálkozik ezen? Pedig úgy van! Egyáltalában nagyon sűrűn emlegeti magát. A minap is azt mondta — nevetni fog ezen öcsémuram — azt mondta: ez az ember jobban tetszik nekem akárkinél! Hiszen ha meghallaná, hogy fecsegetem, lenne nekem nemulass! Ő roppant önérzetes leány.

— Igaza van, az operettművésznőnek küzdelmes az élete. Különösen annak, aki komolyan veszi a művészetét és a színpadon is megmarad kifogástalan úrinőnek... Mennyi mocsok! Mennyi intrika! Mennyi rágalom! Persze, a Kinizsi Pauláknak könnyű. Ők fogaton járnak és a maguk házában laknak... Hanem tudja, mit mondok? Csodálom azt a Csetneky bárót, hogy nem tud kiszabadulni a Paula hálójából! Tegnapelőtt is egy ezüstkoszorúra gyűjtött neki a kaszinóban. Mi tetszik neki azon a vén csoroszlyán?

— Hogyne volna vén, mikor elmúlt már harminc esztendő... Biztosan tudom, hogy elmúlt már! Ella tizenkilenc. Tizennégy esztendő volt, amikor első

ízben fellépett... Maga jóban van a báróval? Megtehetné nekünk azt a szívességet, hogy egyszer elhozza vacsorázní... Mintha véletlenül kerülnénk össze... Ebben semmi sincs. Ella nagyrabecsüli és be szeretné neki bizonyítani, hogy nem haragszik rá az ezüstkoszorú miatt... Ella éppen olyan egyenes és büszke természet, mint magam... Hiszen, ha nem az volna, többre is vihette volna!

— —

— Minden este a Király-fogadóban vacsorázunk, nyolc-tíz újságíró társaságában... Nagyon derék, jókedvű fiúk, Ella úgy szokta őket nevezni: az én gárdám... Ha a báró nem szeretné az újságírókat, amit nagyon meg tudok érteni, akkor talán különszobában lehetne találkozni... Egy pohár jó bor mellett hamar megértik egymást az emberek. Mondja csak, öcsémuram, melyik lapnál dolgozik maga mostanában?

— —

— Magának jó összeköttetései vannak a sajtóban és tehetne nekem egy kis szívességet. Képzelje csak, öreg napjaimra felültem a pegazusra és írtam egy tréfás kis cikket... Valami előkelő lapnál szeretném elhelyezni, de úgy, hogy senki se ismerje a szerzőjét... Az én exponált állásom mellett nem szeretném, ha a nevem a lapokban szerepelne. A cikkecske Kinizsi Pauláról szól. Nincs megnevezve, de mindenki tüstént ráismerne...

— —

— Akkor majd odaadom valakinek az Ella kis gárdistái közül... A botomat nézi? A gombja arany, a kő pedig zafir... Fogadáson nyertem a kis Kratzhubertől... Igen, a milliomos Kratzhubertől...

— —

— Azt mondja, hogy a családja gyámság alá akarja helyezni, mert gyengeelméjű ? Aljas rágalom ! Én mindennap együtt vagyok vele és mondhatom, nagyon eszes, kedves fiú . . . Valami távoli atyafiság van közöttünk, a nagyanyám Kratzhuber-leány volt. A szegény fiú második otthonra talált nálunk ; családjában úgy bántak vele, mint a kutyával. Ella nagyon megkedvelte és tegeződik vele . . . Ő megengedheti magának ezt a fényűzést, mert hozzá nem férközhetik semmi rágalom. Aki különben rosszat merne róla gondolni, annak keresztülgázolnék a lelkén ! Velem nem lehet tréfálni, én katona vagyok !

— —

— Jöjjön el minél előbb, öcsémuram ! Ella örülni fog, ha bejelentem a látogatását . . . Este nem lehet, mert akkor angol órán van . . . De délután ! A jövő hónapban kimegyünk a villánkba, ott is nagyon szívesen lájtuk.

— —

— Hát nem tudta, hogy Ella megvette a Kratzhuber-féle nyaralót ? Nagyon kedves vityilló, a kertje pedig remek. Alig várjuk már, hogy mikor mehetünk ki. Mi nem szeretjük a nagyvárost. Itt sok a hazugság meg a mocskok. Csak odakünn érezzük jól magunkat, a tiszta, becsületes falun . . . Isten velünk, öcsémuram !

(1905.)

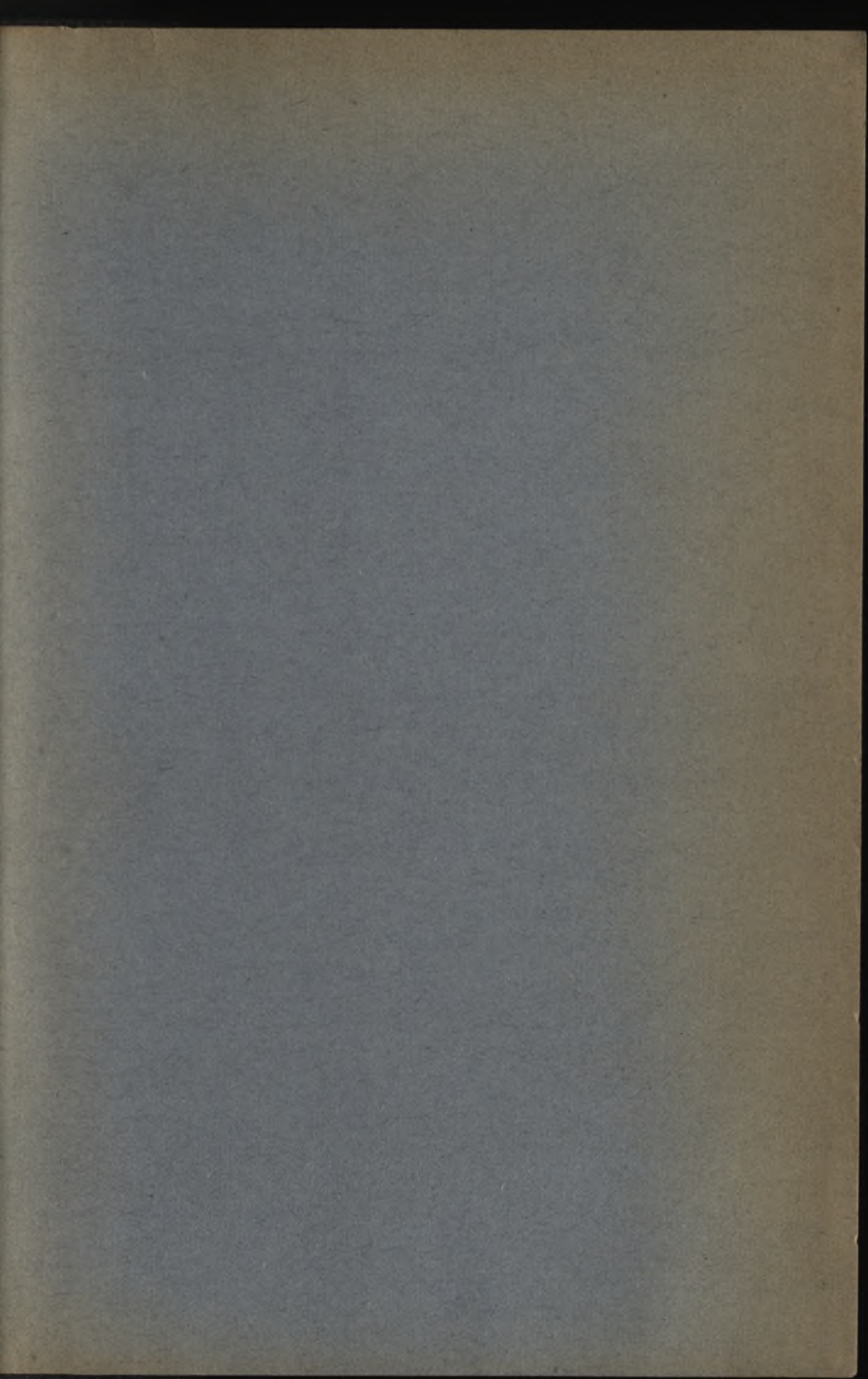
TARTALOM.

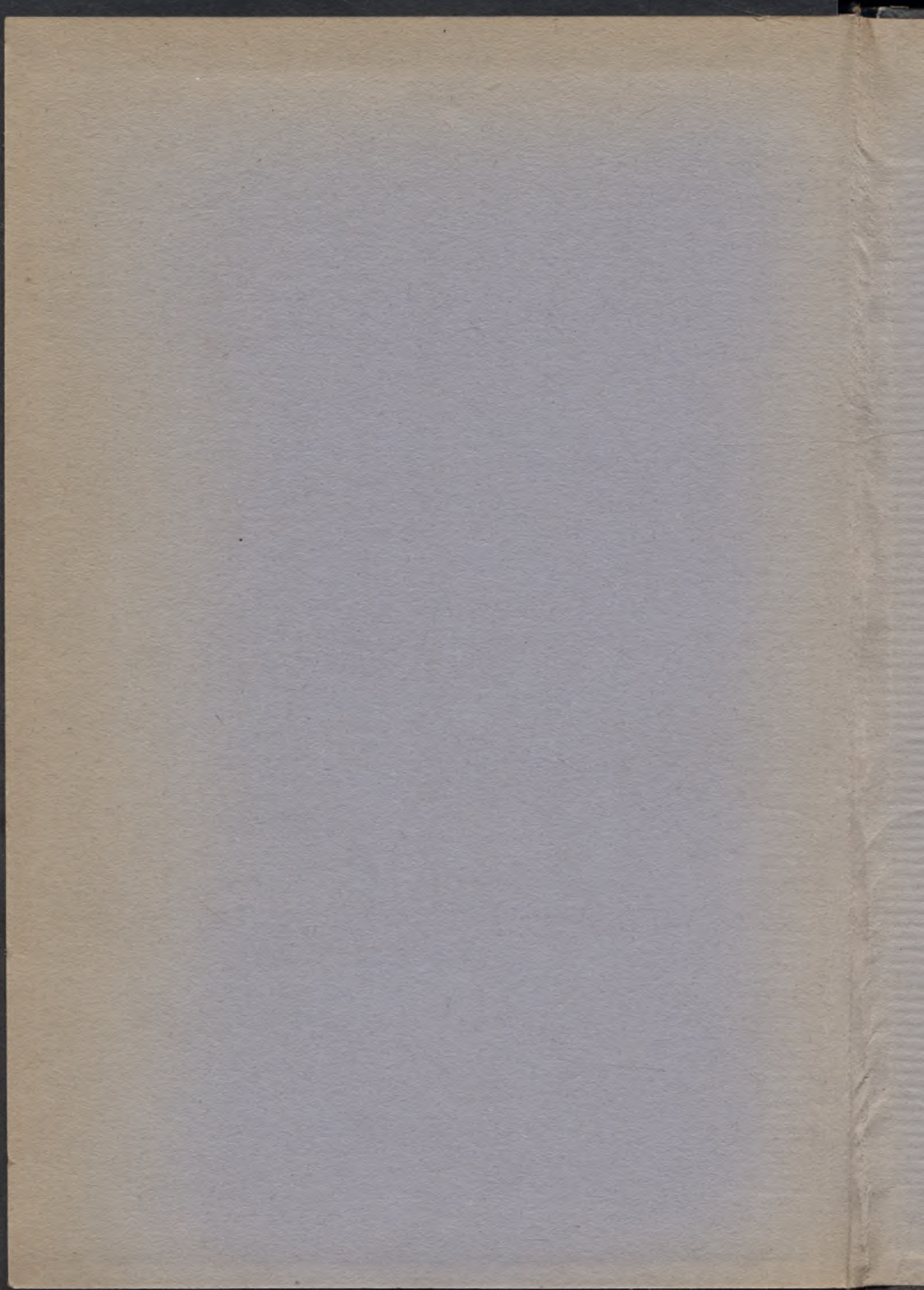
	Oldal
Huszonöt esztendővel az érettségi után	5
Mésalliance	17
Üzlet — üzlet	27
Subin herceg	53
A magánkutató	65
A pofon	79
Zászlóügy	87
Két krajcárért	97
A rettenetes Zsiga bácsi	109
Az abesszíniai mécses	119
Bolond Tatár	129
Rojtos Mátyás különbékét köt	141
Az iskolai bizonyítvány	151
Don Juan kopaszodik	163
Incroyable	177
Iskolatársak	185
A másé és az enyém	195
A haldokló ház végrendelete	205
A szép ember	215
Dionysios füle	223
A műbarát	231
A vén oroszlán	239
Flóris alkonya	247
A blazírt ember	255
A színházi apa	263

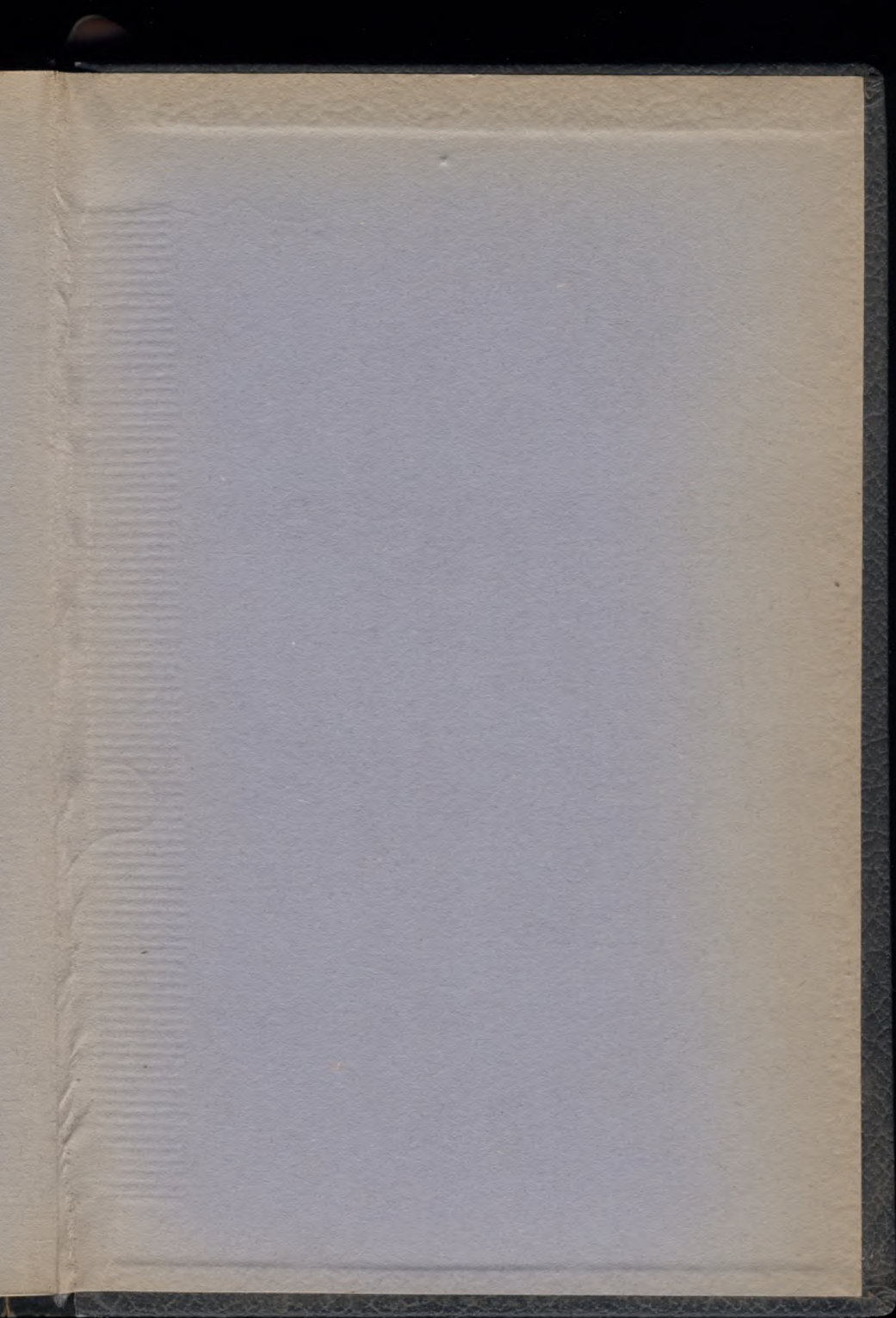
HERCZEG FERENC REGÉNYEI

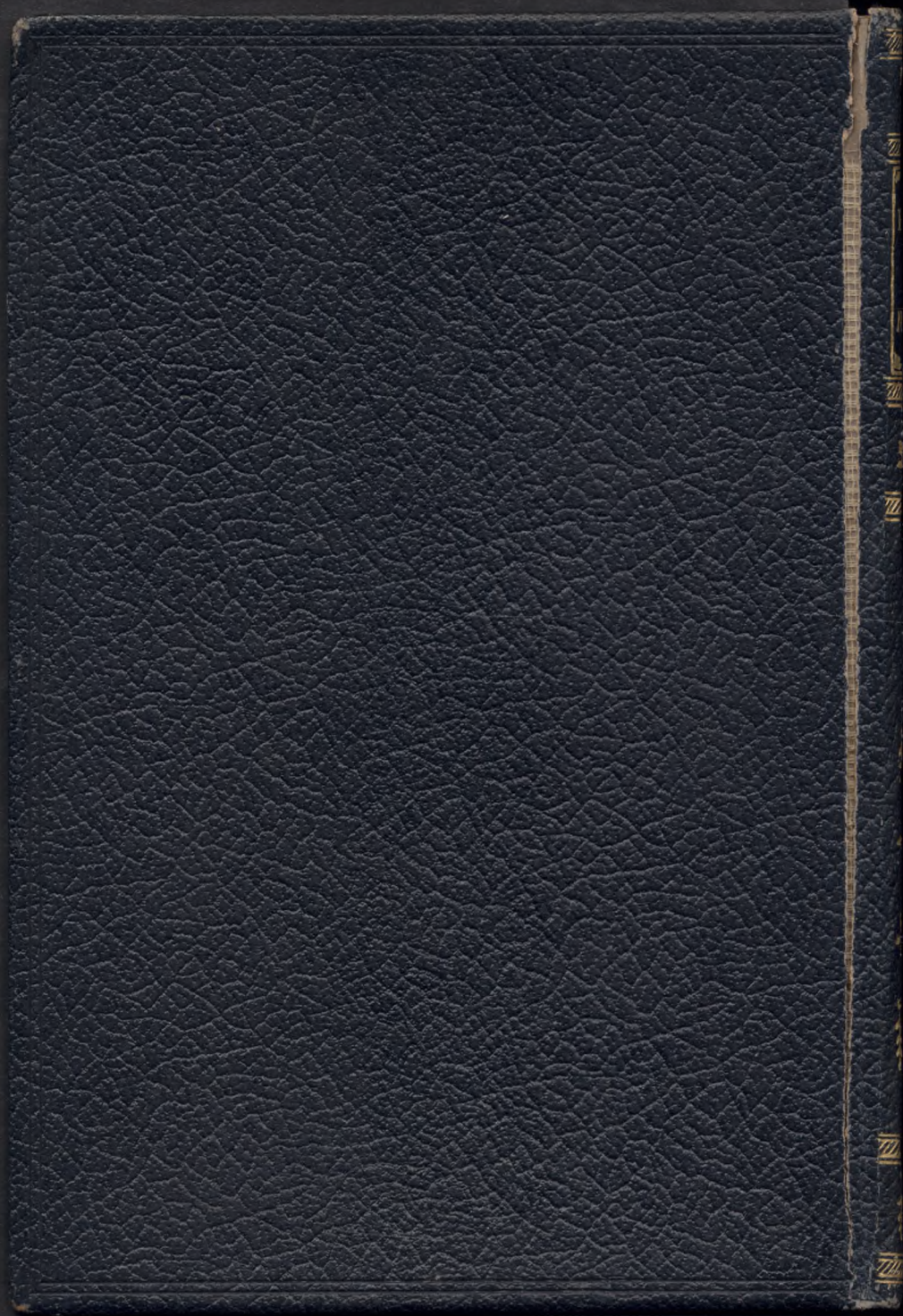
Pogányok
Az arany hegedű
A honszerző
Szerelmesek
Az élet kapuja
A fogyó hold
Szelek szárnyán
Andor és András
A hét sváb
Simon Zsuzsa
Idegenek között
A Gyurkovics-lányok
A Gyurkovics-fiúk
Gyurka és Sándor
Álomország
Lélekrablás
A királyné futárja
Szabolcs házassága
Egy leány története
Magdaléna két élete
A fehér páva
Fenn és lenn
Északi fény
A milói Vénusz karja
A Lánszky-mótor

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI
INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG
FERENC
MUNKAI

EMBEREK
URAK
ÉS
NAGYURAK

